

T E R C Ü M E

CİCERO	Mektup
MONTESQUIEU	Kanunların Ruhu Üzerine
ALAIN	Eğitim Üzerine Söyleşi (I, II)
CHARLES LAMB	Emekli
BERNARD SHAW	Ermiş Jeanne'ın Önsözü
GÜNTER EICH	12 Şiir
MARTİN WALSER	Kafka'da Kişilerin Karakteris- tiği Olarak İşlevsellik
FRANZ KAFKA	Üç Hikâye

★	
RENÉ DE OBALDIA	Edouard ile Agrippine
(O y u n)	

★	
AHMET HAMDİ TANPINAR ..	5 Şiir
MUNİS FAİK OZANSOY	4 Şiir
ORHAN VELİ KANIK	8 Şiir
BEHÇET NECATİGİL	4 Şiir
CAHİT KÜLEBİ	5 Şiir

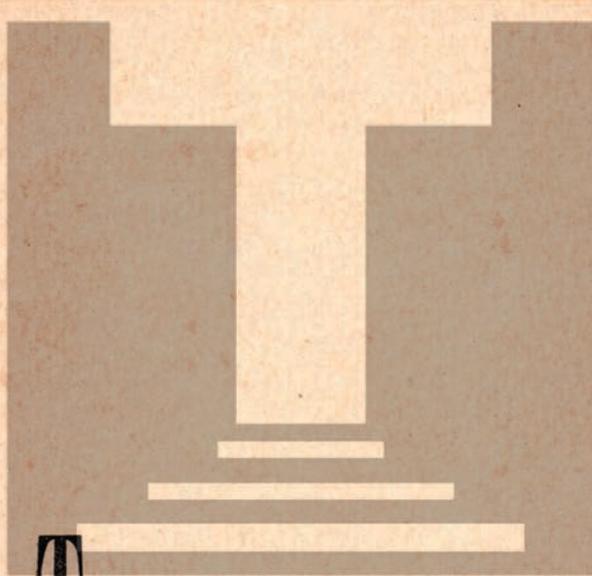
İNCELEMELER

NECLÂ AYTÜR	F. Scott Fitzgerald
-------------------	---------------------

ÇEVİRİLER ARASINDA

KONFÜÇYÜS'ÜN KONUŞMALARI – KANUNLARIN RUHU ÜZERİNE – MASTRO DON
GESUALDO – JEAN BAROIS – SEÇİLMİŞ HİKÂYELER – MEVLÂNA CELÂLEDDİN –
GÜNLÜK'TEN SEÇMELER

TERCÜME

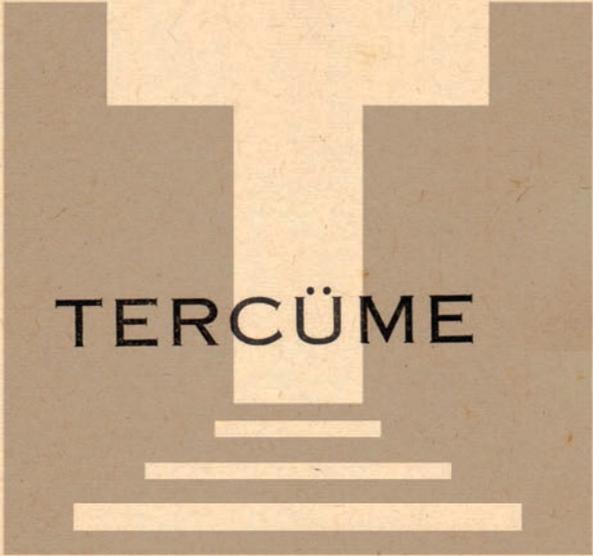
Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Kurulunca üç ayda bir çıkarılır.

YAZI KURULU : Fehmi BALDAŞ, Salâh BİRSEL, Afif OBAY, Nebil OTMAN,
Tahsin SARAÇ, İrfan ŞAHİNBAŞ, Bedrettin TUNCEL

Dergiye gönderilen yazılardan basılmayanlar geri verilmez.

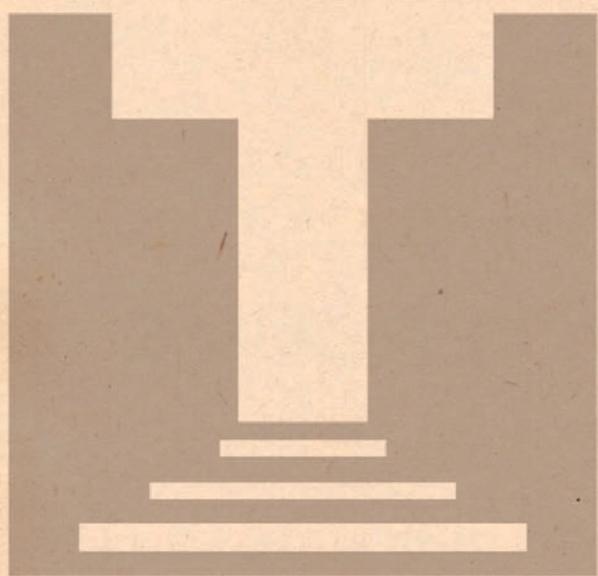
Çeviri ve yazılar şu adrese gönderilmelidir : TERCÜME DERGİSİ, Tercüme
Kurulu, Millî Eğitim Bakanlığı, Yayım Müdürlüğü, ANKARA.

Dizildiği ve basıldığı yer : Ankara Üniversitesi Basımevi - 1965

TERCÜME

TÜSTAV

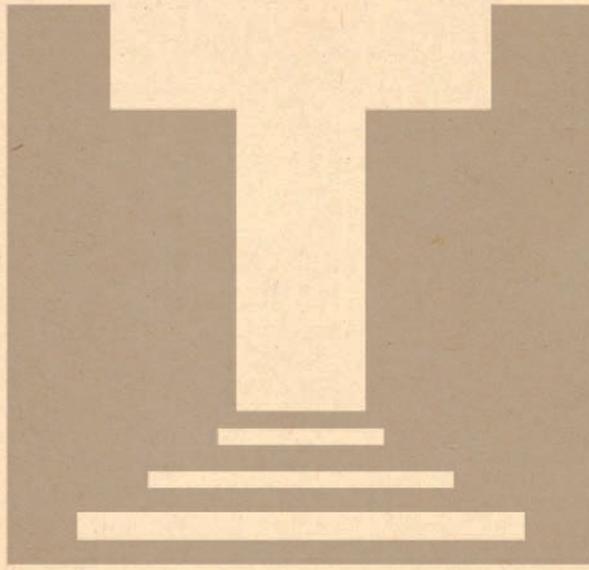
TÜSTAV

TERCÜME

Cilt : XV

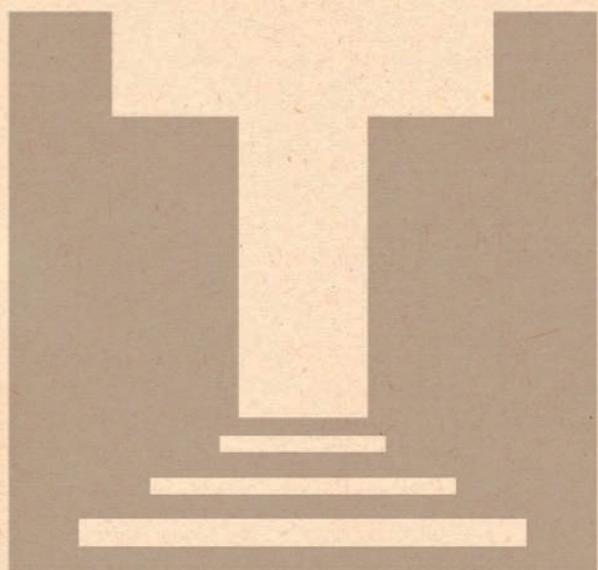
TÜSTAV

Ocak 1961

Aralık 1961

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ . 1965

TÜSTAV

TERCÜME

Cilt : XV Sayı : 73 - 74

Ocak - Haziran 1961

TERCÜME YAZILAR

- 1 - *Gaius Sallustius Crispus-Marius'un Söylevi (Iugurtha Savaşı, 84-85)* **Crispus**
Çev.: Samim SİNANOGLU 2-3
- 2 - *De Bello Iugurthino C. 84 - 85* **C. Sallusti Crispi** Çev.: Samim
SİNANOGLU 4-14
- 3 - *Şems-i Tebrizi'nin "Makâlâtı"ndan Şems-i Tebrizî* Çev.: M. Nuri GENC-
OSMAN 15-25
- 4 - *Mutluluğun elde edilmesi (Tahsil-iîs-saade)* **Farâbî** Çev.: Hilmi Ziya ÜLKEN 26-49
- 5 - *L'homme et la mer (Şiir) "İnsan ve Deniz"* **Charles Baudelaire** Çev.:
Mukadder SEZGİN 50-51
- 6 - *Harmonie du soir (Şiir) "Akşamın ahengi"* **Charles Baudelaire** Çev.:
Mukadder SEZGİN 52-53
- 7 - *Tristesse d'été (Şiir) "Yaz Üzüntüsü"* **Stéphane Mallarmé** Çev.: İlhan BERK 54-55
- 8 - *Rondel (Şiir) "Rondel"* **Stéphane Mallarmé** Çev.: İlhan BERK 56-57
- 9 - *La tzigane (Şiir) "Çingene Kızı"* **Guillaume Apollinaire** Çev.: Tahsin
SARAÇ 58-59
- 10 - *Guillaume Apollinaire (Biyografi)* 59
- 11 - *Le Pont Mirabeau (Şiir) "Mirabeau Köprüsü"* **Guillaume Apollinaire** Çev.:
Tahsin SARAÇ 60-61
- 12 - *Jules Supervielle (Biyografi)* 63
- 13 - *Mouvement (Şiir) "Kıvıltı"* **Jules Supervielle** Çev.: Tahsin SARAÇ 62-63
- 14 - *Prophétie (Şiir) "İçer Doğuş"* **Jules Supervielle** Çev.: Tahsin SARAÇ 64-65
- 15 - *Les poissons (Şiir) "Balıklar"* **Jules Supervielle** Çev.: Tahsin SARAÇ 66-67
- 16 - *Un poète (Şiir) "Bir Ozan"* **Jules Supervielle** Çev.: Tahsin SARAÇ 66-67
- 17 - *Plein ciel (Şiir) "Göklerce"* **Jules Supervielle** Çev.: Tahsin SARAÇ 68-69
- 18 - *İles (Şiir) "Adalar"* **Blaise Cendrars** Çev.: Tahsin SARAÇ 70-71
- 19 - *Blaise Cendrars (Biyografi)* 71
- 20 - *Couchers de soleil (Şiir) "Gün Batışları"* **Blaise Cendrars** Çev.: Tahsin
SARAÇ 72-73
- 21 - *Bonne justice (Şiir) "Gerçek Tüze"* **Paul Eluard** Çev.: Tahsin SARAÇ 74-75

22 - Paul Eluard (Biyografi)	75
23 - Gabriel Péri (Şiir) "Gabriel Péri" Paul Eluard Çev.: Tahsin SARAÇ	76-77
24 - Georgia (Şiir) "Georgia" Philippe Soupault Çev.: Tahsin SARAÇ	78-79
25 - Philippe Soupault (Biyografi)	79
26 - Fleuve (Şiir) "Akarsu" Philippe Soupault Çev.: Tahsin SARAÇ	80-82
27 - La truite (Şiir) "Alabalık" René Char Çev.: Tahsin SARAÇ	82-83
28 - René Char (Biyografi)	83
29 - Les cerfs noirs (Şiir) "Kara Geyikler" René Char Çev.: Tahsin SARAÇ	84-85
30 - Robustes météores (Şiir) "İri Yıldız Ağmaları" René Char Çev.: Tahsin SARAÇ	84-85
31 - L'alouette (Şiir) "Tarla Kuşu" René Char Çev.: Tahsin SARAÇ	86-87
32 - Le taureau (Şiir) "Boğa" René Char Çev.: Tahsin SARAÇ	86-87
33 - Pour qu'une forêt (Şiir) "... Olması için bir ormanın" René Char Çev.: Tahsin SARAÇ	86-87
34 - Jeune cheval à la crinière vaporeuse (Şiir) "Buğu Yeleli Genç At" René Char Çev.: Tahsin SARAÇ	88-89
35 - Poètes (Şiir) "Ozanlar" René Char Çev.: Tahsin SARAÇ	88-89
36 - Pour toi mon amour (Şiir) "Sana Sevgilim" Jacques Prévert Çev.: Tahsin SARAÇ	90-91
37 - Jacques Prévert (Biyografi)	91
38 - Le Sultan (Şiir) "Sultan" Jacques Prévert Çev.: Tahsin SARAÇ	92-93
39 - Je suis comme je suis (Şiir) "Ben Bana Benzerim" Jacques Prévert Çev.: Tahsin SARAÇ	94-95
40 - Déjeuner du matin (Şiir) "Kahvaltı" Jacques Prévert Çev.: Tahsin SARAÇ	96-97
41 - Saint-John Perse (Biyografi)	98
42 - İsveç Söylevi (Söylev) Saint-John Perse Çev.: Tahsin SARAÇ	98-101
43 - Eloges (Şiir) "Övgüler" Saint John Perse Çev.: Tahsin SARAÇ	102-103
44 - Pour fêter une enfance (Şiir) "Bir Çocukluğu Kutlarken" Saint-John Perse Çev.: Tahsin SARAÇ	104-105
45 - Enfance mon amour (Şiir) "Çocukluğum, Canım Benim" Saint-John Perse Çev.: Tahsin SARAÇ	106-107
46 - Chanson (Şiir) "Türkü" Saint-John Perse Çev.: Tahsin SARAÇ	108-109
47 - Çeviricinin Ödevi Walter Benjamin Çev.: Melâhat ÖZGÜ	110-121
48 - Yerma (3 perdelik oyun) Federico Garcia Lorca Çev.: Tahsin SARAÇ	122-151

TE'LİF YAZILAR

1 - Hasan - Âli Yücel Tercüme Dergisi	1
2 - 1960 Yılında Yayınlanmış Çeviriler Behire ABACIOĞLU	152-182

Cilt: XV Sayı: 75-76

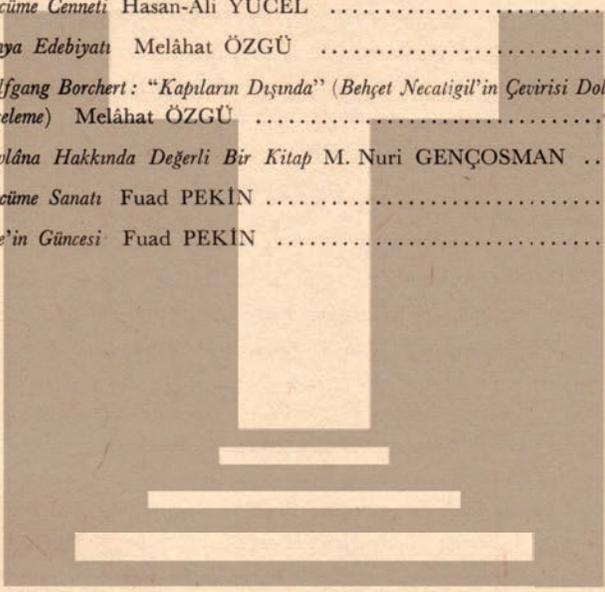
Temmuz - Aralık 1961

TERCÜME YAZILAR

1 - <i>Theramenes</i> Ksenophon Prof. Dr. Suad SİNANOĞLU	20-32
2 - <i>Hind Atasözlerinden seçmeler</i> Sanskrit yazarlar Çev.: Doç. Dr. Kemal ÇAĞDAŞ	33-55
3 - <i>Plus ne suis ce que j'ai été</i> (Şiir) "Eskisi gibi değilim artık ben" Clément Marot Çev.: İlhan BERK	56-57
4 - <i>Stances</i> (Şiir) "Dörtlükler" Pierre Corneille Çev.: İlhan BERK	58-61
5 - <i>La Loreley</i> (Şiir) "Loreley" Guillaume Apollinaire Çev.: İlhan BERK ...	62-65
6 - <i>Famille de ce monde</i> (Şiir) "Dünya Ailesi" Jules Supervielle Çev.: İlhan BERK	66-69
7 - <i>Secret</i> (Şiir) "Giz" Pierre Reverdy Çev.: Tahsin SARAÇ	70-71
8 - <i>Coeur à coeur</i> (Şiir) "Yürek yüreğe" Pierre Reverdy Çev.: Tahsin SARAÇ ..	72-73
9 - <i>Le Temps Perdu</i> (Şiir) "Boşa Giden Zaman" Jacques Prévert Çev. Tahsin SARAÇ	74-75
10 - <i>Premier jour</i> (Şiir) "İlk Gün" Jacques Prévert Çev.: Tahsin SARAÇ	76-77
11 - <i>Place du Carrousel</i> (Şiir) "Carrousel Alanı" Jacques Prévert Çev.: Tahsin SARAÇ	78-81
12 - <i>Le fusillé</i> (Şiir) "Kurşuna Dizilmiş" Jacques Prévert Çev.: Tahsin SARAÇ ..	82-83
13 - <i>L'éclipse</i> (Şiir) "Gün Tutulması" Jacques Prévert Çev.: Tahsin SARAÇ ...	84-85
14 - <i>Composition Française</i> "Fransızca Kompozisyon" Jacques Prévert Çev.: Tahsin SARAÇ	86-87
15 - <i>Suicide</i> (Şiir) "İntihar" André Verdet Çev.: Tahsin SARAÇ	88-89
16 - <i>Kaside-i Bürde</i> Kâap bin Zuheyr Çev.: M.Nuri GENCOSMAN	90-97
17 - <i>Der zauberlehrling</i> (Şiir) "Büyücü Çırağı" Johann Wolfgang Goethe Çev.: Prof. Burhaneddin BATIMAN	98-105
18 - <i>Die Sonne sinkt</i> (Şiir) "Gün Batıyor" Friedrich Nietzsche Çev.: Prof. Burhaneddin BATIMAN	106-109
19 - <i>Der Herbst</i> (Şiir) "Sonbahar" Friedrich Nietzsche Çev.: Prof. Burhaneddin BATIMAN	110-113
20 - <i>Unter Feinden</i> (Şiir) "Düşmanlar arasında" Friedrich Nietzsche Çev. Prof. Burhaneddin BATIMAN	114-115
21 - <i>Bildircün</i> (Hikâye) İvan Turgeniev Çev.: Servet LUNEL	116-119
22 - <i>Bilge</i> Paul Ernst Çev.: Melâhat ÖZGÜ	120-124
23 - <i>Sonbahar Rüzgârı Gezmeğe Gidiyor</i> (Hikâye) Sophie Reinheimer Çev.: Cemil Ziya ŞANBEY	124-131

TE'LİF YAZILAR

1 - <i>Hasan - Âli Yücel ve Tercüme</i> Bedrettin TUNCEL	1-9
2 - <i>Tercümenin İlk Sayısına Önsöz</i> Hasan-Âli YÜCEL	10
3 - <i>Tercüme</i> Hasan-Âli YÜCEL	11
4 - <i>Klasiklere Birinci Önsöz</i> Hasan-Âli YÜCEL	12
5 - <i>Klasiklere İkinci Önsöz</i> Hasan-Âli YÜCEL	13
6 - <i>Yunan Özel Sayısına Önsöz</i> Hasan-Âli YÜCEL	14-16
7 - <i>Tercüme Cenneti</i> Hasan-Âli YÜCEL	17-19
8 - <i>Dünya Edebiyatı</i> Melâhat ÖZGÜ	132-153
9 - <i>Wolfgang Borchert : "Kapıların Dışında" (Behçet Necatigil'in Çevirisi Dolayısıyla)</i> (İnceleme) Melâhat ÖZGÜ	154-164
10 - <i>Mevlâna Hakkında Değerli Bir Kitap</i> M. Nuri GENÇOSMAN	165-166
11 - <i>Tercüme Sanatı</i> Fuad PEKİN	167-170
12 - <i>Gide'in Güncesi</i> Fuad PEKİN	170-175

TÜSTAV

YAZAR ADINA GÖRE İNDEKS

Abacıoğlu, Behire

- 1 - 1960 Yılında Yayınlanmış Çeviriler 73-74 152-182

Apollinaire, Guillaume

- 2 - *La tzigane* (Şiir) "Çingene Kızı" (Tahsin SARAÇ) 73-74 58-59
 3 - *Le Pont Mirabeau* (Şiir) "Mirabeau Köprüsü" (Tahsin SARAÇ) 73-74 60-61
 4 - *La Loreley* (Şiir) "Loreley" (İlhan BERK) 75-76 62-65

Baudelaire, Charles

- 5 - *L'homme et la mer* (Şiir) "İnsan ve Deniz" (Mukadder SEZGİN) 73-74 50-51
 6 - *Harmonie du soir* (Şiir) "Akşamın Ahengi" (Mukadder SEZGİN) 73-74 52-53

Benjamin, Walter

- 7 - *Çeviricinin Ödevi* (Melâhat ÖZGÜ) 73-74 110-121

Cendrars, Blaise

- 8 - *Iles* (Şiir) "Adalar" (Tahsin SARAÇ) 73-74 70-71

Cendrars, Blaise

- 9 - *Couchers de soleil* (Şiir) "Gün Batışları" (Tahsin SARAÇ) 73-74 72-73

Char, René

- 10 - *La truite* (Şiir) "Alabalık" (Tahsin SARAÇ) 73-74 82-83
 11 - *Les cerfs noirs* (Şiir) "Kara Geyikler" (Tahsin SARAÇ) 73-74 84-85
 12 - *Robustes météores* (Şiir) "İri Yıldız Ağmaları" (Tahsin SARAÇ) ... 73-74 84-85
 13 - *L'alouette* (Şiir) "Tarla Kuşu" (Tahsin SARAÇ) 73-74 86-87
 14 - *Le Taureau* (Şiir) "Boga" (Tahsin SARAÇ) 73-74 86-87
 15 - *Pour qu'une forêt* (Şiir) ".....Olması için bir ormanın" (Tahsin SARAÇ) 73-74 86-87
 16 - *Jeune cheval à la crinière vaporeuse* (Şiir) "Buğu Yeleli Genç At" Tahsin SARAÇ) 73-74 88-89
 17 - *Poètes* (Şiir) "Ozanlar" (Tahsin SARAÇ) 73-74 88-89

Corneille, Pierre

- 18 - *Stances* (Şiir) (İlhan BERK) 75-76 58-61

Crispus, Gaius Sallustius		
19 - <i>De Bello Iugurthino</i> (Samim SİNANOGLU)	73-74	4-14
Eluard, Paul		
20 - <i>Bonne justice</i> (Şiir) (Tahsin SARAÇ)	73-74	74-75
21 - <i>Gabriel Péri</i> (Şiir) (Tahsin SARAÇ)	73-74	76-77
Ernst, Paul		
22 - <i>Bilge</i> (Melâhat ÖZGÜ)	75-76	120-124
Farabî		
23 - <i>Mulluluğun Elde Edilmesi</i> (<i>Tahsil-üs-saade</i>) (Hilmi Ziya ÜLKEN)	73-74	26-49
Gencosman, M. Nuri		
24 - <i>Mevlanâ Hakkında Değerli Bir Kitap</i>	75-76	165-166
Goethe, Johann Wolfgang		
25 - <i>Der zauberlehrling</i> (Şiir) (Prof. Burhaneddin BATIMAN)	75-76	98-105
Kâap bin Zuheyr		
26 - <i>Kaside-i Bürde</i> (M. Nuri GENCOSMAN)	75-76	90-97
Ksenophon		
27 - <i>Theramenes</i> (Prof. Dr.Suad SİNANOGLU)	75-76	20-32
Lorca, Federico Garcia		
27 - <i>Yerma</i> (3 perdelik oyun) (Tahsin SARAÇ)	73-74	122-151
Mallarmé, Stéphane		
28 - <i>Tristesse d'été</i> (Şiir) "Yaz Üzüntüsü" (İlhan BERK)	73-74	54-55
29 - <i>Rondel</i> (Şiir) "Rondel" (İlhan BERK)	73-74	56-57
Marot, Clément		
30 - <i>Plus ne suis ce que j'ai été</i> (Şiir) (İlhan BERK)	75-76	56-57
Nietzsche, Friedrich		
31 - <i>Die Sonne sinkt</i> (Şiir) "Gün Batıyor" (Prof. Burhaneddin BATIMAN)	75-76	106-109
32 - <i>Der Herbst</i> (Şiir) "Sonbahar" (Prof. Burhaneddin BATIMAN)	75-76	110-113
33 - <i>Unter Feinden</i> (Şiir) (Prof. Burhaneddin BATIMAN)	75-76	116-119
Özgü, Melâhat		
34 - <i>Dünya Edebiyatı</i>	75-76	132-153
35 - <i>Wolfgang Borchert: "Kapuların Dışında"</i> (<i>Behçet Necatigil'in Çevirisi Dolayısıyla</i>) (İnceleme)	75-76	154-164
Pekin, Fuad		
38 - <i>Tercüme Sanatı</i>	75-76	167-170
37 - <i>Gide'in Güncesi</i>	75-76	170-175

Perse, Saint John

38 - <i>İsveç Söylevi (Söylev)</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	98-101
39 - <i>Eloges (Şiir) "Övgüler"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	102-103
40 - <i>Pour fêter une enfance (Şiir) "Bir Çocukluğu Kutlarken"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	104-105
41 - <i>Enfance, mon amour (Şiir) "Çocukluğum, Canım Benim"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	106-107
42 - <i>Chanson (Şiir) "Türkü"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	108-109

Prévert, Jacques

43 - <i>Pour toi mon amour (Şiir) "Sana Sevgilim"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	90-91
44 - <i>Le sultan (Şiir)</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	92-93
45 - <i>Je suis comme je suis (Şiir) "Ben Bana Benzerim"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	94-95
46 - <i>Déjeuner du matin (Şiir) "Kahvaltı"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	96-97
47 - <i>Le temps perdu (Şiir) "Boşa Giden Zaman"</i> (Tahsin SARAÇ)	75-76	72-73
48 - <i>Premier jour (Şiir)</i> (Tahsin SARAÇ)	75-76	76-77
49 - <i>Place du Carrousel (Şiir) "Carrousel Alanı"</i> (Tahsin SARAÇ)	75-76	78-81
50 - <i>Le fusillé (Şiir) "Kurşuna Dizilmiş"</i> (Tahsin SARAÇ)	75-76	82-83
51 - <i>L'éclipse (Şiir) "Gün Tutulması"</i> (Tahsin SARAÇ)	75-76	84-85
52 - <i>Composition Française "Fransızca Kompozisyon"</i> (Tahsin SARAÇ) ..	75-76	86-97

Reinheimer, Sophie

53 - <i>Sonbahar Rüzgârı Gezmeğe Gidiyor (Hikâye)</i> (Cemil Ziya ŞANBEY) ..	75-76	124-131
--	-------	---------

Reverdy, Pierre

54 - <i>Secret (Şiir) "Giz"</i> (Tahsin SARAÇ)	75-76	70-71
55 - <i>Coeur à coeur (Öiir) "Yürek Yürece"</i> (Tahsin SARAÇ)	75-76	72-73

• Sanskrit YAZARLAR

56 - <i>Hind Atasözlerinden Seçmeler</i> (Doç. Dr. kemal ÇAGDAŞ)	75-76	33-55
--	-------	-------

Soupault, Philippe

57 - <i>Georgia (Şiir) "Georgia"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	78-79
58 - <i>Fleuve (Şiir) "Akarsu"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	80-82

Supervielle, Jules

59 - <i>Mouvement (Şiir) "Kıvıltı"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	62-63
60 - <i>Prophétie (Şiir) "İçe Doğuş"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	64-65
61 - <i>Les poissons (Şiir) "Balıklar"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	66-67
62 - <i>Un poète (Şiir) "Bir Ozan"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	66-67
63 - <i>Plein ciel (Şiir) "Göklerce"</i> (Tahsin SARAÇ)	73-74	68-69
64 - <i>Famille de ce monde (Şiir) "Dünya Ailesi"</i> (Ilhan BERK)	75-76	66-69

Şems-i Tebrizi

- 65 - *Şems-i Tebrizî'nin Makalâtı'ndan* (M.Nuri GENCOSMAN) 73-74 15-25

Tercüme Dergisi

- 66 - *Hasan-Âli YÜCEL* 73-74 1

Tuncel, Bedrettin

- 67 - *Hasan-Âli YÜCEL ve Tercüme* 75-76 1-9

Turgeniev, İvan

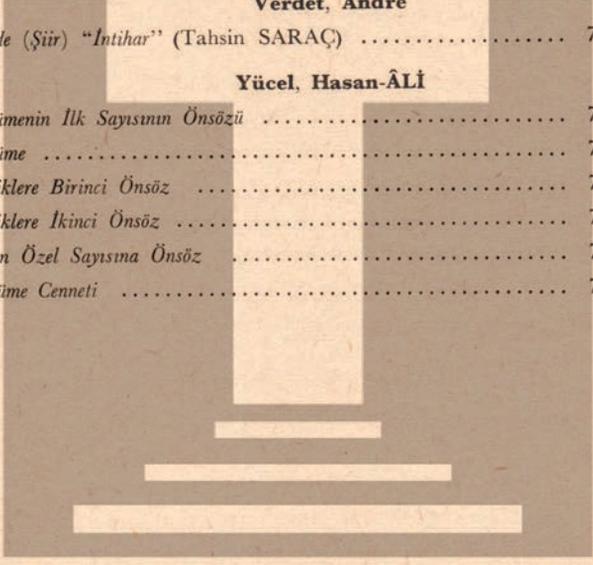
- 68 - *Bıldırıcın (Hikâye)* (Servet LÜNEL) 75-76 116-119

Verdet, André

- 69 - *Suicide (Şiir) "İntihar"* (Tahsin SARAÇ) 75-76 88-89

Yücel, Hasan-ÂLİ

- 70 - *Tercümenin İlk Sayısının Önsözü* 75-76 10
 71 - *Tercüme* 75-76 11
 72 - *Klasiklere Birinci Önsöz* 75-76 12
 73 - *Klasiklere İkinci Önsöz* 75-76 13
 74 - *Yunan Özel Sayısına Önsöz* 75-76 14-16
 75 - *Tercüme Cenneti* 75-76 17-19

TÜSTAV

T E R C Ü M E

SAYI : 82

NİSAN - HAZİRAN 1965

CİLT : XVII

LUCCEIUS'A MEKTUP

CİCERO

Tercümesini sunduğumuz mektubu Cicero Lucceius'a 56 da, sürgünden döndükten bir yıl sonra yazmıştır. Cicero 63 yılında "Consul" iken Catilina isyanını büyük bir maharetle önlemiş, böylece birçok kimseleri ölümden, Roma'yı yakılıp yıkılmaktan kurtarmıştır. Devlet adamı olarak bu en büyük başarısıdır. Bunun unutulmasına gönlü razı değildir. Sürgünde geçirdiği günler ise onun için çok acı olmuştur; uğradığı haksızlığın belirtilmesini ister. Bir takım mecburiyetler yüzünden optimatlardan ayrılıp "triumvir" lere yaklaşmış olduğu, cumhuriyetçi fikirlerine rağmen diktatörlüğe katlandığı için gururu da, itibarı da zedelenmiştir; Lucceius gibi ünlü birisinin onun üzerine bir kitap yazması, onu övmesi Cicero için bir teselli olacaktır. İşte bu mektubun yazılmasındaki sebepler bunlardır.

Mektup yalnız Cicero'nun kişiliğinin bir yanını belirtmesi, çok özenilerek yazılması bakımından değil, tarih yazarlarına yeni bir yol göstermesi bakımından da büyük bir önem taşımaktadır.

AD LUCCEIUM

M. Cicero S.D. Luceio Q.F.

1. Coram me tecum eadem haec agere saepe conantem deteruit pudor quidam paene subrusticus, quae nunc expromam absens audacius; epistola enim non erubescit. Ardeo cupiditate incredibili neque, ut ego arbitror, reprimenda, nomen ut nostrum scriptis inlustretur et celebretur tuis. Quod etsi mihi saepe ostendisti te esse facturum, tamen ignoscas velim huic festinationi meae. Genus enim scriptorum tuorum etsi erat semper a me vehementer expectatum, tamen vicit opinionem meam meque ita vel cepit vel incendit, ut cuperem quam celerrima res nostras monumentis commendari tuis. Neque enim me solum commemoratio posteritatis ad spem quandam immortalitatis rapit, sed etiam illa cupiditas, ut vel auctoritate testimonii tui vel indicio benevolentiae vel suavitate ingenii vivi perfruamur.

2. Neque tamen, haec cum scriberem, eram nescius quantis oneribus premerere susceptarum rerum et iam institutarum; sed, quia videbam Italici belli et civilis historiam iam a te paene esse perfectam, dixeras autem mihi te reliquas res ordiri, desse mihi nolui quin te admonerem, ut cogitares coniunctene malles cum reliquis rebus nostra contexere an, ut multi Graeci fecerunt, Callisthenes Phocicum bellum, Timaeus Pyrrhi, Polybius Numantinum, qui omnes a perpetuis suis historiis ea quae dixi bella separaverunt, tu quoque item civilem coniurationem ab hostilibus externisque bellis seiuingeres. Equidem ad nostram laudem non multum video interesse, sed ad prooperationem meam quiddam interest non te expectare dum ad locum venias, ac statim causam illam totam et tempus arripere; et simul, si uno in argumento unaque in persona mens tua tota versabitur, cerno iam animo quanto onmia uberiora atque ornatiora futura sint.

M. Cicero, Quintus'un oğlu Lucius'un selamları.

1. Seninle bazı şeyleri karşı karşıya konuşmayı birgök kere düşündüm

ama onları sana söylemekten beni adeta köylüce bir çekingenlikle alakoydu; şimdi, uzakları, düşüncelerimi sana daha cesurca ağacığım: mektubun yüzü kızarmaz da, ondan. Adımlarıyla ün ve şeref kazandıranın için inanılmaz, ama öyle sanıyorum ki, ayıplamamaları gereken bir şekilde can atıyorum. Bunu yapacağım bana bir kaç kereler belli etmiş de, gene sabırsızlık duymama hoş görünmü isterim. Çünkü, öyle bazıları senden daha kuvvetle ummama rağmen, yazdıklarının değeri düşündüğünden de üstün gibi ve beni öyle sardı, öyle gıştırdı ki yaptığım işleri bir an evvel abrideye benzeyen yazılarına emanet etmek için şiddetli bir istek duydum. Yalnız geleceğe kuşakların benim sözümü etmesi düşüncesini ile bir ölümsüzlük ümidine kapılmakla kalıyor, benim bana tanklık etmenin yalandıracağı ilgiden, beni sevdiğimi belli etmeden, gekici kabiliyetinden hayatta iken de faydalamağı istiyorum.

2. Bunları yazarken de, üzerine aldığın ve başladığın işlerin yükü altında

senin ne kadar ezildiğini biliyor değilim; ama, İtalya kavimleri ile yapılan savası², iş savası³ tarhini bitirmiş olduğumu gördüğünden, bunlardan sonraki olayları ele alacağımı da söylediğin için, benim "consul" lüğümün tarhini öteki olaylara bağli olarak mi yazmayı tercih ediyorsun? Yoksa birgök Yunanlı yazarmı, mesela Kallisthenes'in⁴ Phokis savasını, Timaios'un⁵ Pyrrhos'un savasını, Polybios'un⁷ Numantia⁸ savasını yazdığı gibi (Bunları bu sözünü ettiğim savasları genel tarihlerden ayırmışlardır), sen de suikastın⁹ tarhini de düşünmelerle yapılan savasları tarihinden ayrı olarak mi yazacak-sın? diye düşünmen için dikkatini çekmekten geri kalmak istemedim. Ö yere gelmeyi beklemeyiş benim meselem, benim devrimi derhal ele almaman doğrusu ümün bakımından bir önemi olduğuna pek sanıyorum, ama duyduğum sabırsızlık bakımından bir önemi var bunun; hem sonra, zihnim bir tek konuya, bir tek kişiye tamamiyle verişen, olayların ne büyük özenle, ne büyük zenginlikle anlatılacağını şimdiden görür gibi oluyorum.

Neque tamen ignoro quam impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam (potest enim mihi denegare occupatio tua), deinde etiam ut ornēs me postulem. Quid, si illa tibi non tanto opere videntur ornanda?

3. Sed tamen, qui semel verecundiae finis transierit, eum bene et naviter oportet esse impudentem. Itaque te plane etiam atque etiam rogo ut et ornēs ea vehementius etiam quam fortasse sentis, et in eo leges historiae negligas gratiamque illam, de qua suavissime quodam in prohoemio scripsisti, a qua te deflecti non magis potuisse demonstras quam Herculem Xenophontium illum a Voluptate, eam, si me tibi vehementius commendabit, ne aspernere amorique nostro plusculum etiam quam concedet veritas largiare.

Quod si te adducemus ut hoc suscipias, erit, ut mihi persuadeo, materies digna facultate et copia tua. 4. A principio enim coniurationis usque ad reditum nostrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici posse, in quo et illa poteris uti civilium commutationum scientia vel in explicandis causis rerum novarum vel in remediis incommodorum, cum et reprehendes ea quae vituperanda duces et quae placebunt exponendis rationibus comprobabis et, si liberius, ut consuesti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, insidias, proditorem notabis. Multam etiam casus nostri varietatem tibi in scribendo suppeditabunt plenam cuiusdam voluptatis, quae vehementer animos hominum in legendo te scriptore tenere possit. Nihil est enim aptius ad delectationem lectoris quam temporum varietates fortunaeque vicissitudines. Quae etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, legendo tamen erunt iucundae; habet enim praeteriti doloris secreta recordatio delectationem; 5. ceteris vero nulla perfunctis propria molestia, casus autem alienos sine ullo dolore intentibus etiam ipsa misericordia est iucunda. Quem enim nostrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? Qui tum denique sibi evelli iubet spiculum, postea quam ei percontanti dictum est clipeum esse salvum, ut etiam in vulneris dolore aequo animo cum laude moreretur. Cuius studium in legendo non erectum Themistocli fuga redituque retinetur? Etenim ordo ipse annalium mediocriter nos retinet quasi enumeratione fastorum; at viri saepe excellentis ancipites variique casus habent admirationem, expectationem, laetitiam, molestiam, spem, timorem; si vero exitu notabili concluduntur, expletur animus iucundissima lectionis voluptate.

İlkönce, sana böyle bir yük yüklemekte (işlerin yüzünden bana "olur" demiyebiliyorsun günkü), sonra da beni vomeni istemekle ne büyük yüzüstüklük ettiğimi bilmiyor değilim. Ya senin gözünde, yabıgım işler öyle zahmetle girip ömrege değer değilse?

3. Ama insan bir kere ulanmanın sırtını aştı mı artık iyice ulanmazlığı ele almısa gerekir. İşte bunun için, ağızga, senden tekrar rica ediyorum: Fek o kadar beğenmesen de o devri bol bol öv, bunun yaparken de tarih kurallarını ¹⁰ bir yana bırak, bir önsözde zarif bir şekilde sözünü ettigin, "Xenophon'da ¹¹ Herakles nasıl Voluptas'ın testri altında kalmıyorsa, ben de duyduğum müsama-hanın testri altında kalmam" dediğin o müsamağa par ya, bana karış böyle geniş bir müsamağa duyuyorosan, işte onu küçüksene ve dostlaşımuzun hatırı için beni vomekle gereğin izni verdiğinden birazcık daha cömert davran.

Eğer seni bu işi üzereme almya razı edersen, öyle sanıyorum ki, bu konu senin kabiliyetine, şfade zenginliğine lâyık olacak. 4. Gerçekten de, sırtkaştın başlangıcından sürgünden dönüşüme kadar olan devri orta büyüklükte bir cilli teşkil edebilir gibi geliyor bana. Bu kitapta sen, ayaklanmaların sebeplerini izahla olsun, huzursuzlukların garetlerini göstermekle olsun, hem girkin buldu-gün seyleri yererken, hem hosuna giden seyleri sebeplerini göstererek överken devrimler hakkındaki wukufunı kullanabiliyorsun, ve eğer, alışık olduğun gibi konuyu daha serbest bir şekilde işlemek istersen, birgoklaarın bana gösterdiğini sadakatsizlik, ettiği ihanet, kurduğu huzaklar üzerende durursun. Hem başma gelenler sana büyük bir teşhiliik de sağlıyacaktı. Bunun yazar için kendine göre bir zevki vardır, yazar sen olunca bu teşhiliik okuyucuyu da kuwette sarar, günkü hiçbir şey devirlerin değışimesi, talihin inış gışışları kadar okuyucuya talii gelmez. Gerçi başma gelenler, o günleri yasarken istenilir seylere değıldi ama okunması hosuma gidecek; öyle ya, huzura kavuştuksan sonra geymiş acıları hatırlamanın bir zevki vardır; 5. kendileri hiçbir sikinti gekmeyip, hiçbir acıya uğramadan başkalarının felâketlerini seyrederlerse gelince, onlara da acıma duyusunu bir seving verir. Eframiondas'ın ¹² Mantineta saavasında ölüştü, acaba işimizden ¹³ hangimize acımayla karışık bir zevk vermez? Epa-minondas'ın ¹⁴ kagışını yarıdan gikarılması emrini verir. Themistokles'in ¹⁵ kagışını ve dönüşünü okurken kim dikkat kesilmez? Bir bir sayılan bayramlar gibi, arka arkaya sıralanan tarih olayları da bizi pek o kadar sarımar; oysa, önemli bir insanın başından geçen değışik ve karışık olaylar gok kere sarımar, bekleyiş, seving, üzüntü, ümit, korku uyandırır; bir de bu olaylar parlak bir sonuca varırsa, insanın işi okuduklarımmın verdiğini zevkle dolup taşar.

6. Quo mihi acciderit optatius, si in hac sententia fueris ut a continentibus tuis scriptis, in quibus perpetuam rerum gestarum historiam complecteris, secernas hanc quasi fabulam rerum eventorumque nostrorum. Habet enim varios actus mutationesque et consiliorum et temporum. Ac non vereor ne adsentatiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar, quom hoc demonstrum, me a te potissimum ornari celebrarique velle. Neque enim tu is es qui quid sis nescias et qui non eos magis qui te non admirentur invidos quam eos qui laudent adsentatores arbitrere; neque autem ego sum ita demens ut me sempiternae gloriae per eum commendari velim, qui non ipse quoque in me commendando propriam ingenii gloriam consequatur.

7. Neque enim Alexander ille gratiae causa ab Apelle potissimum pingi et a Lysippo fingi volebat, sed quod illorum artem cum ipsis tum etiam sibi gloriae fore putabat. Atque illi artifices corporis simulacra ignotis nota faciebant; quae vel si nulla sint, nihilo sint tamen obscuriores clari viri. Nec minus est Spartiatus Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam neque fictam imaginem suam passus est esse, quam qui in eo genere laborarunt; unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium statuasque superavit. Atque hoc praestantius mihi fuerit et ad laetitiam animi et ad memoriae dignitatem, si in tua scripta pervenero quam si in ceterorum, quod non ingenium mihi solum suppeditatum fuerit tuum, sicut Timoleonti a Timaeo aut ab Herodoto Themistocli, sed etiam auctoritas clarissimi et spectatissimi viri et in rei p. maximis gravissimisque causis cogniti atque in primis probati, ut mihi non solum praeconium, quod, cum in Sigeum venisset, Alexander ab Homero Achilli tributum esse dixit, sed etiam grave testimonium impertitum clari hominis magnique videatur. Placet enim Hector ille mihi Naevianus, qui non tantum "laudari" se laetatur, sed addit etiam "a laudato viro".

8. Quod si a te non impetro, hoc est, si quae te res impedierit (neque enim fas esse arbitror quicquam me rogantem abs te non impetrare), cogar fortasse facere quod nonnulli saepe reprehendunt: Sribam ipsi de me, multorum tamen exemplo et clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, haec sunt in hoc genere vitia: Et verecundius ipsi de sese scribant necesse est, si quid est laudandum, et praetereant, si quid reprehendendum est. Accedit etiam ut minor sit fides, minor auctoritas, multi denique reprecandant et dicant verecundiores esse praecones ludorum gymniorum, qui cum ceteris coronas imposuerint victoribus eorumque nomina magna voce pronuntiarint, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium praeconem adhi-

6. İste bunun için, gördüğüm işlere, başıma gelenlerin dramını, birbirinin arkasından gelen tarih olaylarını bir sıraya göre ele aldığım eserlerimden ayırmak fikrindeysem, istediğim olacak demektir. Dram diyorum hikâyeme, çünkü kararlarda, zamanın şartlarına göre değişen perdeleri, sahneleri var. Beni bilhassa senin ömeni, senin yükseltmeni istediğimi ağzıma vururken küçük bir dalakaüklükla tevccühünü kazanmaya uğraşıyor gibi görünenlerin korku-muyorum. Çünkü sen, ne değerde birisi olduğumu bilen ve seni övenlerin sana dalakaüklük etiğini düşünmekten çok sana hayranlık göstermişlerini seni kışkandıklarını düşünmek bir insanın. Ben de, beni överken kendine de bir ün sağlıyamyacak bir insandan beni öüp, sonsuz bir üne ulaştırmanın istiyecek kadar akılsız değilim. 7. Büyük İskender resmini Apelles'in¹⁵ heykelini Lysippos'un¹⁶ yapmasını, tercihen, onların tevccühünü kazanmak için istiyor dediği ama onların san'atının hem kendi ününe, hem de o san'atkarların ününe parıyacağın düşünüyordun. San'atkarlar bazı kimselerin resim veya heykellerini yaparak onları tanıtmaya çalışıyorlar. Ama bu tasvirler olmasa da ünü kıştiren gene bilimler. Tasvirinin ne resimle ne heykelle yapılmaması istememiş olan Sparta'nı o büyük Agestilaos'un¹⁷ tasvirlerini yapılmak için uğraşanlar kadar anlıyaya değeri bir insandır. Xenophon'un küçüçük bir kitabı o krallık ününe bütün resimlerden bütün heykellerden daha çok yararlıdır. Başkalarının yazılarında yer almaktan ise senin yazılarında yer almak hem için daha iyi olacak. Çünkü nasıl Timoleon'un¹⁸ Timaios'un, Themistokles Herodotus'un kabiliyetinden faydalanmışsa, ben de senin kabiliyetlerinden faydalanmış olacağım, üstelik, çok ünü) çok itibarlı, en önemli, en büyük devlet işlerinde kendimi tanıtmış, ileri gelenler arasında beğenilen bir insanın nüfuzundan da faydalanmış olacağım. Öyle ki, İskender Sigeus'a geldiği zaman Achilles'in Homeros gibi bir övücüsu olduğumu söylemişti ya, işte benim yazmam bir övücüye değil, ünü bir adamın tanıklığına da eriştiğimi görecektir. Na-eius'taki¹⁹ Hektor yazmam övülmekle müllu olmayıp, "övlümüş bir insanın ken-disini övmesini" de ister, hoşuma gider o Hektor. 8. İsteddiğimi yapmazsan, yani işlerin buna engel olursa (istediğimi yerine getirmemen olmayacak bir şey gibi zorunda kalacağım: birçok kimselerin, hem de ünü kimselerin örneğine uyarak, kendi tarihimi kendim yazacağım. Ama bu şeyi yazılarda bazı mahzurular olacağı, övülecek bir şey varsa daha çekingen davranırlar, hoşla girmeyecek bir şeyi de atlar geçireler. Netice olarak, onlara inanılmaz. Söylediklerine değer verilmeyen, tenkit edilirlen ve haklarında şöyle demiş: Spor sahalarında sonuçları bildirilenler bile daha alçak gönüllüdür, onlar diğer kazananların gelenlerini takip, adlarını yükssek sesle bildirdikten sonra, oyunlara son verilmenden önce

beant, ne sua voce se ipsi victores praedicent. 9. Haec nos vitare cupimus et, si recipis causam nostram, vitabimus, idque ut facies rogamus.

Ac ne forte mirere cur, cum mihi saepe ostenderis te accuratissime nostrorum temporum consilia atque eventus litteris mandaturum, a te id nunc tanto opere et tam multis verbis petamus, illa nos cupiditas incendit, de qua initio scripsi, festinationis, quod alacres animo sumus, ut et ceteri viventibus nobis ex libris tuis nos cognoscant et nosmet ipsi vivi gloriola nostra perfruamur. 10. His de rebus quid acturus sis, si tibi non est molestum, rescribas mihi velim. Si enim suscipis causam, conficiam commentarios rerum omnium, sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. Tu interea non cessabis et ea quae habes instituta perpolies nosque diliges.

Epistulae, Fam. V, 12 *

TÜSTAV

* Bu mektubun tercümesi L.A. Constans'ın verdiği latince metinden yapılmıştır: Ciceron, *Correspondance*, Tome II, s. 158-164, Paris, Les Belles Lettres.

kendilerine de çelenk takıldığı zaman, galip geldiklerini kendileri bildirmesinler diye başkasına baş vururlar.9. Ben bundan kaçınmak istiyorum, bu işi üzerine alırsan kaçınmış olacağım, bunu senden rica ediyorum.

Bana pek çok kereler, siyasi hayatımdaki kararları, başımdan geçenleri özenerek kaleme alacağını söylemene rağmen, niçin bunca zahmete girip, bu kadar dil döküp bunu senden istiyorum diye şaşarsın belki, başlangıçta da sana söylediğim gibi istediğimin hemen yapılması arzusu içimi bir alev gibi sarıyor; çünkü, hayattayken beni başkaları senin kitaplarından tanınırlar, o mütevazî ünümün semeresini gözlerim açıkken göreyim diye büyük bir sabırsızlık duyuyorum. 10. Zahmet olmazsa, bu hususta ne yapacağımı yazmanı isterim. Çünkü bu işi üzerine alırsan sana bütün olup bitenlerin vesikalarını tevdi edeceğim, yok, bu işi daha sonraya bırakırsan, o zaman seninle karşı karşıya konuşuruz. Bu arada sen boş durmaz, yazmış olduklarını son bir kere gözden geçirip güzelleştirir ve sevgini benden esirgemezsin, değil mi?

Çeviren : Ayşe SARIGÖLLÜ

N O T L A R :

- 1) Luceius: Devlet İşlerinde umduğunu bulamadığı için kendini tarih eserleri yazmaya veren, Cicero'nun bir arkadaşı. Cicero gibi Catilina düşmanı, Pompeius taraftarıdır.
- 2) (90-88) Vatandaşlık hakkını elde etmek isteyen İtalyan kavimleri ile Roma arasındaki savaş.
- 3) (88-82) Marius ile Sylla taraftarları arasındaki çatışma.
- 4) Kallisthenes: İskender zamanı tarihçisi. Savaşlar sırasında İskender'in yanında bulunmuş, sonra da onun emriyle öldürülmüş.
- 5) Timaios: Sicilya'da yerleşmiş Yunanlı bir tarih yazarı. Sicilya hakkındaki büyük eserinden başka Pyrrhos savaşlarını da yazmıştır.
- 6) Pyrrhos: Epir kralı, Romalıların düşmanı.
- 7) Polybios: Scipio Africanus'un arkadaşı, Yunanlı tarihçi.
- 8) Scipio Africanus'un tahrip ettiği şehir.
- 9) Cicero'nun consul iken önlediği Catilina isyanı.
- 10) Cicero, *De Oratore* (62) eserinde tarih yazmanın ilk kuralı olarak şunu ileri sürer: "Yanlış olan hiçbir şey yazmamak, en ufak müsamaha veya kin şüphesi uyandırmamak.,,
- 11) Xenophon: Sokrates'in yaşadığı devirde yaşamış, filozof, tarihçi, kumandan olarak ün kazanmıştır.
- 12) Epaminondas: Ünlü Thebai'li kumandan.
- 13) Yunanlılarda kalkanın düşman eline geçmesi şerefsizlik sayılırdı.
- 14) Themistokles: Ünlü Atinalı kumandan
- 15) Apelles: Eski zamanların en büyük ressamı.
- 16) Lysippos: İskender devrinin ünlü heykeltıraşı.
- 17) Agesilaos: Sparta kralı. Xenophon'un bu adı taşıyan bir kitabı vardır.
- 18) Timoleon: Koryntos'lu general. Makedonya'lı Philippos zamanında yaşamıştır.
- 19) Naevius: Latin şairi.

DE L'ESPRIT DES LOIS

MONTESQUIEU

De l'esprit des législateurs

Je le dis, et il me semble que je n'ai fait cet ouvrage que pour le prouver: l'esprit de modération doit être celui du législateur; le bien politique, comme le bien moral, se trouve toujours entre deux limites. En voici l'exemple.

Les formalités de la justice sont nécessaires à la liberté. Mais le nombre en pourrait être si grand qu'il choquerait le but des lois mêmes qui les auraient établies: les affaires n'auraient point de fin: la propriété des biens resteroit incertaine; on donnerait à l'une des parties le bien de l'autre sans examen, ou on les ruinerait toutes les deux à force d'examiner.

Les citoyens perdraient leur liberté et leur sûreté, les accusateurs n'auraient plus les moyens de convaincre, ni les accusés le moyen de se justifier.

Continuation du même sujet

Cecilius, dans Aulu-Gelle, discourant sur la loi des Douze Tables, qui permettait au créancier de couper en morceaux le débiteur insolvable, la justifie par son atrocité même, qui empêchait qu'on n'empruntât au delà de ses facultés. Les lois les plus cruelles seront donc les meilleures ? Le bien sera l'excès, et tous les rapports des choses seront détruits?

KANUNLARIN RUHU ÜZERİNE

MONTESQUIEU

Yasacının eğilimi üzerine ¹

Yasacının eğilimi ölçülülük olmalı: bunu hiç çekinmeden söylerim; hatta kitabımı, salt bunu ispatlamak için yazdığımı da ileri sürebilirim; politik erdem de türel erdem gibi daima iki sınır arasında bulunur. İşte size bir örnek:

Adaletle ilgili formaliteler özgürlük için gereklidir. Ama bu formalitelerin sayısı öylesine çoğalabilir ki, bu çokluk, formalitelerin yerleşmesini sağlayan kanunların amacını bile aksatabilir: davaların sonu gelmez, mal mülk güvenliği diye bir şey kalmaz ortada; ya hiç bir soruşturmaya, incelemeye lüzum görmeden taraflardan birinin malı ötekine verilir, ya da o kadar çok inceleme ve soruşturma yapılır ki taraflar perişan olmaktan kurtulamazlar.

Yurttaşlar özgürlüklerini ve güvenliklerini yitirirler, suçlayıcıların inandırmak için, sanıkların da suçsuzluklarını ispatlamak için ellerinde imkân kalmaz.

Aynı konunun devamı ²

Aulu-Gelle'de görüyoruz ki borcunu ödemiyen kişinin alacaklı tarafından parça parça kesilmesine musaade eden on iki levha kanunu ³ üzerine çektiği nutukta Cecilius, salt kişinin ödeme yetkisinden fazla borca girmemesi için bu kanunu, bütün canavarlığına rağmen kabul etmektedir. Demek oluyor ki en iyi kanunlar en zalim olan kanunlarmış! Demek oluyor ki erdem aşırısı davranışlardaymış! Böylece, olaylar arasındaki ilintiler de ortadan kalkmış oluyor!

1) *Kanunların Ruhu Üzerine*, XXIX. kitap, I. konu.

2) *Kanunların Ruhu Üzerine*, XXIX. kitap, II. konu.

3) M. Ö. 450 yılında Roma'da cumhuriyet kurulduktan sonra *décemvir*'lerin (on hakimin) çıkardığı kanuna verilen ad.

**Que les lois qui paraissent les mêmes
n'ont pas toujours le même effet**

César défendit de garder chez soi plus de soixante sesterces. Cette loi fut regardée à Rome comme très propre à concilier les débiteurs avec les créanciers; parce qu'en obligeant les riches à prêter aux pauvres, elle mettait ceux-ci en état de satisfaire les riches. Une même loi, faite en France du temps du Système, fut très funeste: c'est que la circonstance dans laquelle on la fit était affreuse. Après avoir ôté tous les moyens de placer son argent, on ôta la ressource de le garder chez soi; ce qui était égal à un enlèvement fait par violence. César fit sa loi pour que l'argent circulât parmi le peuple; le ministre de France fit la sienne pour que l'argent fût mis dans une seule main. Le premier donna pour de l'argent des fonds de terre, ou des hypothèques sur des particuliers; le second proposa pour de l'argent des effets qui n'avaient point de valeur, et qui n'en pouvaient avoir par leur nature, par la raison que sa loi obligeait de les prendre.

**Continuation du même sujet:
Nécessité de bien composer les lois**

La loi de l'ostracisme fut établie à Athènes, à Argos et à Syracuse. A Syracuse, elle fit mille maux, parce qu'elle fut faite sans prudence. Les principaux citoyens se bannissaient les uns les autres, en se mettant une feuille de figuier à la main; de sorte que ceux qui avaient quelque mérite quittèrent les affaires. A Athènes, où le législateur avait senti l'extension et les bornes qu'il devait donner à sa loi, l'ostracisme fut une chose admirable: on n'y soumettait jamais qu'une seule personne; il fallait un si grand nombre de suffrages, qu'il était difficile qu'on exilât quelqu'un dont l'absence ne fût pas nécessaire.

Birmiş gibi görünen kanunların etkileri her zaman bir olmaz ⁴

Caesar, kişinin evinde altmış *sesterce*⁵ ten çok para saklamasını yasak etti. Bu kanun Roma'da, alacaklılarla borçluları uzlaştırmak için çok güzel bir kanun olarak görüldü; çünkü bu kanun, zenginleri fakirlere borç para vermeğe zorlamak suretiyle, fakirleri, zenginlerin her istediklerini yapacak bir duruma sokuyordu. Law sistemi⁶ zamanında Fransa'da yürürlüğe giren böyle bir kanun memleket için çok kötü oldu: o sırada Fransa'nın içinde bulunduğu koşullar bu kanunun çıkmasına müsait değildi de ondan. Kişinin yatırım yapmasına imkân vermedikten başka, parasını evinde saklamasına da engel oldular; zorla parasını elinden almak gibi bir şeydi bu. Caesar kanununu salt, para, durmadan el değiştirsin diye çıkarmıştı; Fransız bakanı ise, para bir elde toplansın diye böyle bir kanun çıkardı. Birincisi para karşılığında ya toprak verdi, ya da özel kişilerin malları üzerine ipotek koydurdu; ikincisi ise para karşılığında, hiç bir değeri olmayan, kanun çıkarmak suretiyle zor kullanıldığı için, niteliği bakımından da hiç bir değeri olmasına imkân olmayan bir takım tahviller vermek istedi.

Aynı konunun devamı : Kanunların iyi bir şekilde yapılmasının zorunluğu üzerine ⁷

Yurttaşın sürgün edilmesiyle ilgili kanun Atina'da, Argos'ta ve Süraküza'da yürürlüğe girdi. Süraküza'da hiç bir tedbire başvurulmadan uygulandığı için bin bir kötülüğe yol açtı. Başta gelen yurttaşlar birbirlerinin ellerine birer incir yaprağı tutuşturmak suretiyle sürülmelerine sebep oluyorlardı⁸; sonunda az çok değeri olan kişiler işlerini güçlerini bırakmak zorunda kaldılar. Atina'da ise kanunun gerektiği kadar genişletip daraltmanın zorunlu olduğunu anlayan yasacı, sürgünle ilgili kanuna üstün bir şekil verdi: bu ceza yalnız bir kişiye verilirdi; uygulanması için de o kadar çok oy gerekti ki, sürülmesi gerçekten lüzumlu olmayan kişinin sürülmesi imkânsız bir hal aldı.

4) *Kanunların Ruhunu Üzerine*, XXIX. kitap, VI. konu.

5) Eski Romalılarda *denier*'nin dörtte bir değerinde olan ufak para.

6) İskoçyalı bir maliyeci olan John Law, 1671 de Edimbourg'ta doğmuş 1729 da ölmüştür. Fransa'da Maliye Bakanlığı etmiş olan Law, kurduğu banka sistemiyle bir çok kimselerin iflas etmesine sebep olmuştur.

7) *Kanunların Ruhunu Üzerine*, XXIX. kitap, VII. konu.

8) Bu usuldan, Plutarkos *Denys'nin Hayatı* adındaki kitabında söz ediyor.

On ne pouvait bannir que tous les cinq ans: en effet, dès que l'ostracisme ne devait s'exercer que contre un grand personnage qui donnerait de la crainte à ses concitoyens, ce ne devait pas être une affaire de tous les jours.

Que les lois grecques et romaines ont puni l'homicide de soi-même, sans avoir le même motif

Un homme, dit Platon, qui a tué celui qui lui est étroitement lié, c'est-à-dire lui-même, ni par ordre du magistrat, ni pour éviter l'ignominie, mais par faiblesse, sera puni. La loi romaine punissait cette action, lorsqu'elle n'avait pas été faite par faiblesse d'âme, par ennui de la vie, par impuissance de souffrir la douleur, mais par le désespoir de quelque crime. La loi romaine absolvait dans le cas où la grecque condamnait, et condamnait dans le cas où l'autre absolvait.

La loi de Platon était formée sur les institutions lacédémoniennes, où les ordres du magistrat étaient totalement absolus, où l'ignominie était le plus grand des malheurs, et la faiblesse le plus grand des crimes. La loi romaine abandonnait toutes ces belles idées; elle n'était qu'une loi fiscale.

Du temps de la République, il n'y avait point de loi à Rome qui punît ceux qui se tuaient eux-mêmes: cette action, chez les historiens, est toujours prise en bonne part, et l'on n'y voit jamais de punition contre ceux qui l'ont faite.

Du temps des premiers empereurs, les grandes familles de Rome furent sans cesse exterminées par des jugements. La coutume s'introduisit de prévenir la condamnation par une mort volontaire. On y trouvait un grand avantage. On obtenait l'honneur de la sépulture, et les testaments étaient exécutés; cela venait de ce qu'il n'y avait point de loi civile à Rome contre ceux qui se tuaient eux-mêmes. Mais lorsque les empereurs devinrent aussi avarés qu'ils avaient été cruels, ils ne laissèrent plus à ceux dont ils voulaient se défaire le moyen de conserver leurs biens, et ils déclarèrent que ce serait un crime de s'ôter la vie par les remords d'un autre crime.

Ce que je dis du motif des empereurs est si vrai, qu'ils consentirent que les biens de ceux qui se seraient tués eux-mêmes ne fussent

Ancak beş yılda bir sürgün kararı verilirdi: gerçekten de öyle, yurttaşlarına korku vermeğe başhyan önemli bir yurttaş aleyhinde uygulandığı için, sürgün cezasının günlük bir iş olmaktan çıkması gerekirdi.

Yunan kanunlarıyla Roma kanunları kişinin kendi kendini öldürmesini cezalandırırlar ama, aynı nedenden ötürü değil⁹

Eflâtun: “Kişi, kendisine son derece bağlı bir varlığı, yani kendisini öldürürse, bunu, ya herhangi bir yüz karasından kurtulmak için, ya da bir hakimın buyruğuna uymak için değil de, salt kendi irade zayıflığından ötürü yapmağa kalkarsa cezalandırılır” der. Roma hukuku bu şekil bir davranışı, irade zayıflığından, hayattan duyulan usançtan, acıya dayanmak güçsüzlüğünden ötürü değil de, ancak, herhangi bir suç yüzünden duyulan umutsuzluktan ötürü işlendiği zaman cezalandırırdı. Yunan hukukunun suçladığı yerde Roma hukuku bağışlar, onun bağışladığı yerde ise suçlardı.

Eflâtun’un kanunu Lakedemonya kurullarına dayanırdı: bu kurullara göre hakimın buyrukları tüm kesindi; yüz karası, felaketlerin, irade zayıflığı ise suçların en büyüğüdü. Roma hukuku bu güzel düşünülerin tümünü birden bırakmıştı; paraya dayanan bir hukuku o.

Cumhuriyet idaresi zamanında Roma’da kişinin kendi kendini öldürmesini cezalandıran bir kanun yoktu: tarihçiler bu çeşit davranış her zaman hoş görmüşlerdir; işleyenlere de hiç bir ceza verilmemiştir.

İlk imparatorlar zamanında Romalı büyük aileleri, mahkeme kararları durmadan tüketti. Ölüme mahkûm olduğunu öğrenen kişinin, kendi kendini öldürmesi bir alışkı halini aldı. Bu çeşit davranış, kendi yararlarındaydı da ondan. Hem törenle gömülmeğe şerefine ulaşıyorlar, hem de vasiyet ettikleri şeylerin gerçekleşmesini sağlıyorlardı; bu da Roma’da kendi canlarına kıyanlara karşı medeni bir kanunun bulunmamasından ileri geliyordu. Ama İmparatorlar zalim oldukları ölçüde cimri olmaya da başlayınca, ortadan kaldırmaya karar verdikleri kişileri mallarından mülklerinden de yoksun etmek istediler, ve kişi, işlediği suçun ağırlığına dayanamayıp kendi canına kıyarsa, başka bir suç işlemiş sayılır, dediler.

İmparatorların ortaya attıkları bu neden üzerinde söylediklerimin doğruluğunu anlamak için, yine İmparatorların verdikleri şu kararı

9) *Kanunların Ruhunu Üzerine*, XXIX. kitap, IX. konu.

pas confisqués, lorsque le crime pour lequel ils s'étaient tués n'assujettissait point à la confiscation.

Choses à observer dans la composition des lois

Ceux qui ont un génie assez étendu pour pouvoir donner des lois à leur nation ou à une autre, doivent faire de certaines attentions sur la manière de les former.

Le style en doit être concis. Les lois des Douze Tables sont un modèle de précision: les enfants les apprenaient par coeur. Les *Novelles* de Justinien sont si diffuses, qu'il fallut les abrégées.

Le style des lois doit être simple; l'expression directe s'entend toujours mieux que l'expression réfléchie. Il n'y a point de majesté dans les lois du bas empire; on y fait parler les princes comme des rhéteurs. Quand le style des lois est enflé, on ne les regarde que comme un ouvrage d'ostentation.

Il est essentiel que les paroles des lois réveillent chez tous les hommes les mêmes idées. Le cardinal de Richelieu convenait que l'on pouvait accuser un ministre devant le roi; mais il voulait que l'on fût puni si les choses que l'on prouvait n'étaient pas considérables: ce qui devait empêcher tout le monde de dire quelque vérité que ce fût contre lui, puisqu'une chose considérable est entièrement relative, et que ce qui est considérable pour quelqu'un ne l'est pas pour un autre.

La loi d'Honorius punissait de mort celui qui achetait comme serf un affranchi, ou qui aurait voulu l'inquiéter. Il ne fallait point se servir d'une expression si vague: l'inquiétude que l'on cause à un homme dépend entièrement du degré de sa sensibilité.

Lorsque la loi doit faire quelque fixation, il faut, autant qu'on le peut, éviter de la faire à prix d'argent. Mille causes changent la valeur de la monnaie; et avec la même dénomination on n'a plus la même chose. On sait l'histoire de cet impertinent de Rome, qui donnait des soufflets à tous ceux qu'il rencontrait, et leur faisait présenter les vingt-cinq sous de la loi des Douze Tables.

okumak yeter: eğer, der bu karar; kişinin kendini öldürmesine sebep olan suç, malına mülküne el koymayı gerektirmiyorsa, o kişinin malına mülküne kendini öldürdü diye el konmaz.

Kanun yaparken gözönünde tutulması gereken noktalar ¹⁰

Kendi milletleri için ya da başka bir millet için kanun yapacak kadar engin zekâlı olan kişilerin bu işe giriştikleri zaman dikkat edecekleri bazı noktalar vardır.

Kanunun dili özlü olmalı. On iki levha kanunları bir belirlilik örneğidir: çocuklar bile ezbere öğrenirlerdi onları. Justinianos'un *Novelle*'leri ise öyle karışık ve dağınıktı ki derleyip toplamak gerekti hepsini ¹¹.

Kanunların dili yalın olmalı: dolaysız anlatış tarzı, dolaylı anlatış tarzından her zaman için daha kolay anlaşılır. Bizans imparatorluğunun kanunlarında özentî diye bir şey yoktur; hükümdarlar tıpkı hatipler gibi konuşurulmuştur onlarda. Kanunların dili şişirildiği zaman, onlara ancak gösteriş için meydana getirilmiş bir eser olarak bakılır.

Kanunlardaki sözlerin her insanda aynı düşünüyü uyandırması temel ilkelerden biridir. Kardinal de Richelieu, bir nazırın kırkala şikâyet edilebileceğini kabul ederdi ama, şikâyete konu olup da ispatlanan şeyler önemli değilse o zaman şikâyet edenin cezalandırılmasını isterdi: Richelieu'nün niyeti şunun bunun kendi aleyhinde herhangi bir şikâyette bulunmasını önlemektir; çünkü herhangi bir şeyin önemi tüm bağıntılıdır; birisi için önemli olan bir şey başkası için o derece önemli olmayabilir.

Honorius kanunu, özgürlüğüne kayuşmuş bir insanı köle olarak satın almak ya da tedirgin etmek istiyen birisini ölüme mahkûm ederdi. Kanunda böyle bu derece belirsiz bir söz kullanmak hiç de doğru bir şey değil: çünkü birisini tedirgin etmek, doğrudan doğruya o kişinin duygululuk derecesine bağlı olan bir şeydir.

Kanun bir şeyi kesin olarak saptamak istediği zaman bunu mümkün olduğu kadar para ölçüsüyle yapmaktan kaçınmalı. Bin bir şey paranın değerini değiştirebilir; bakarsınız bir an gelir para ölçüsüyle saptanan şey aynı anlama gelmez olur. Roma'daki küstah herifin davranışını bilmiyen yoktur: önüne geleni tokatlar, arkasın-

10) *Kanunların Ruhu Üzerine*, XXIX. kitap, XVI. konu.

11) *Novelle*'ler, 570 yılına doğru Doğu Roma İmparatoru Justinianos'un çıkardığı temel yasalar.

Lorsque, dans une loi, l'on a bien fixé les idées des choses, il ne faut point revenir à des expressions vagues. Dans l'ordonnance criminelle de Louis XIV, après qu'on a fait l'énumération exacte des cas royaux, on ajoute ces mots: "Et ceux dont de tout temps les juges royaux ont jugé"; ce qui fait rentrer dans l'arbitraire dont on venait de sortir.

Charles VII dit qu'il apprend que des parties font appel, trois, quatre et six mois après le jugement, contre la coutume du royaume en pays coutumier: il ordonne qu'on appellera incontinent, à moins qu'il n'y ait fraude ou dol du procureur, ou qu'il y ait grande et évidente cause de relever l'appelant. La fin de cette loi détruit le commencement; et elle le détruit si bien, que dans la suite on a appelé pendant trente ans.

La loi des Lombards ne veut pas qu'une femme qui a pris un habit de religieuse, quoiqu'elle ne soit pas consacrée, puisse se marier; "car, dit-elle si un époux qui a engagé à lui une femme seulement par un anneau, ne peut pas sans crime en épouser une autre, à plus forte raison l'épouse de Dieu ou de la sainte Vierge..." Je dis que dans les lois il faut raisonner de la réalité à la réalité, et non pas de la réalité à la figure, ou de la figure à la réalité.

Une loi de Constantin veut que le témoignage seul de l'évêque suffise, sans ouïr d'autres témoins. Ce prince prenait un chemin bien court; il jugeait des affaires par les personnes, et des personnes par les dignités.

Les lois ne doivent point être subtiles; elles sont faites pour des gens de médiocre entendement: elles ne sont point un art de logique, mais la raison simple d'un père de famille.

Lorsque dans une loi, les exceptions, limitations, modifications ne sont point nécessaires, il vaut beaucoup mieux n'en point mettre. De pareils détails jettent dans de nouveaux détails.

Il ne faut point faire de changement dans une loi sans une raison suffisante. Justinien ordonna qu'un mari pourrait être répudié, sans que la femme perdît sa dot, si pendant deux ans il n'avait pu consommer le mariage. Il changea sa loi, et donna trois ans au pau-

dan da on iki levha kanununun saptadığı yirmi beş *sou*'luk cezayı tokatladığı adama ödermiş.

Bir kanunda düşünüler iyicene saptandıktan sonra, belirsiz deyimlere dönmek doğru olmaz. XIV. Louis'nin suçlara ait buyruğunda, kıralla ilgili sorunlar açık bir şekilde birer birer sayıldıktan sonra, buyuruğa şu sözlerin eklendiğini görüyoruz: "Kırallık hakimlerinin ötedenberi haklarında hüküm verdikleri sorunlar;" bu ise az önce kurtulduğumuzu sandığımız keyfî idareye yeniden yol açmak demektir.

VII. Charles, alışkılarla yönetilen ülkelerde, kırallıktaki usule aykırı olarak tarafların, mahkeme kararını üç, dört ve bazan altı ay sonra istinaf ettiklerini haber aldığını söylüyor; bunu önlemek için de, ortada, savcının sahtekârlığı ya da hilesi diye bir şey, ya da istinaf edenin mazeretini haklı gösterecek bir neden yoksa, istinafin mahkeme kararından hemen sonra yapılmasını buyuruyor. Bu kanunun da sonu baş tarafını yıkıyor; hatta, öylesine yıkıyor ki, tarafların kimi zaman, otuz yıl sonra istinaf ettiklerini görüyoruz.

Lombartların kanunu, henüz kendisini kiliseye atamadığı halde rahibe elbisesi giymiş bir kadının evlenmesini yasak eder; "çünkü, der bu kanun; bir kadını kendisine bir yüzükle bağlayan bir erkeğin başka bir kadınla evlenmesi yasak olunca, Tanrı'nın ya da Meryem ananın eşi olan bir kadın elbette ki hiç evlenemez..." Ben de derim ki, kanunlarda gerçeği, gerçekle mukayese etmek gerek; gerçeği mecazla, mecazı gerçekle mukayese etmek sakat olur.

Constantin'in bir kanunu, piskoposun tanıklığının yeteceğini, başka bir tanık dinlemeğe lüzum olmadığını söyler. Görülüyor ki bu hükümdar işlerini çok kısa bir yoldan halletmek niyetindeymiş; davaları kişilere göre, kişileri de buldukları mevkilere göre değerlendiriyormuş.

Kanunlar pek öyle inceliğe kaçmamalı; anlayışları yalın kişilere hitap eder kanunlar: kanun bir mantık sanatı değil, sadece bir aile babasının ortaya attığı bir nedendir.

Bir kanun, istisnaları, sınırlandırmaları, değişiklikleri, kesin olarak gerektirmiyorsa, kanunun metnine böyle şeyleri koymamak daha iyidir. Bu çeşit ayrıntılar, yeni ayrıntılara yol açar da ondan.

Bir kanunda, yeteri kadar neden yoksa, hiç bir değişiklik yapmamalı. Justinianos'un şöyle bir buyruğu vardır: bir erkek iki yıl içinde kocalığın gerektirdiği ödevleri yerine getirmemişse, karısı drahoma üzerindeki haklarını yitirmeden, kocasından ayrılabilir. Justinianos bu kanunu değiştirip zavallı kocaya üç yıllık bir süre

re malheureux. Mais, dans un cas pareil, deux ans valent trois, et trois n'en valent pas plus que deux.

Lorsqu'on fait tant que de rendre raison d'une loi, il faut que cette raison soit digne d'elle. Une loi romaine décide qu'un aveugle ne peut pas plaider, parce qu'il ne voit pas les ornements de la magistrature. Il faut l'avoir fait exprès, pour donner une si mauvaise raison, quand il s'en présentait tant de bonnes.

Le jurisconsulte Paul dit que l'enfant naît parfait au septième mois, et que la raison des nombres de Pythagore semble le prouver. Il est singulier qu'on juge ces choses sur la raison des nombres de Pythagore.

Quelques jurisconsultes français ont dit que, lorsque le roi acquérait quelque pays, les églises y devenaient sujettes au droit de régale, parce que la couronne du roi est ronde. Je ne discuterai ici point les droits du roi, et si, dans ce cas, la raison de la loi civile ou ecclésiastique doit céder à la raison de la loi politique; mais je dirai que des droits si respectables doivent être défendus par des maximes graves. Qui a jamais vu fonder, sur la figure d'un signe d'une dignité, les droits réels de cette dignité?

Davila dit que Charles IX fut déclaré majeur au parlement de Rouen à quatorze ans commencés, parce que les lois veulent qu'on compte le temps du moment au moment, lorsqu'il s'agit de la restitution et de l'administration des biens du pupille: au lieu qu'elle regarde l'année commencée comme une année complète, lorsqu'il s'agit d'acquérir des honneurs. Je n'ai garde de censurer une disposition qui ne paraît pas avoir eu jusqu'ici d'inconvénient; je dirai seulement que la raison alléguée par le chancelier de l'Hopital n'était pas la vraie: il s'en faut bien que le gouvernement des peuples ne soit qu'un honneur.

En fait de présomption, celle de la loi vaut mieux que celle de l'homme. La loi française regarde comme frauduleux tous les actes faits par un marchand dans les dix jours qui ont précédé sa banque-

verdi. Ama bu gibi hallerde iki yıl, üç yıla bedeldir; üç yıl ise iki yıldan daha değerli değildir.

Mademki yasacı kanunun nedenlerini göstermeğe lüzum görüyor, o halde nedenler de kanuna layik bir şekilde olmalı. Bir Roma kanunu, körler mahkemeye baş vuramazlar, diyor; neden olarak da körlerin hakimın süslerini görmemelerini ileri sürüyor; bunca yerinde neden dururken, böylesini göstermek her halde özel bir niyete bağlı olacak.

Hukuk bilgini Paul, çocuğun yedinci ayda kusursuz doğabileceğini, bunun böyle olduğunun, Pythagoras'ın sayılarındaki orandan çıkarılabileceğini söyler. Pythagoras'ın sayılarındaki orana dayanarak böyle bir sonuca varmak doğrusu ya, tuhaf bir şey!

Bazı Fransız hukuk bilginleri de, kiral bir ülkeyi zaptetti mi, oradaki kiliselerin de hukuk bakımından kiralıya bağlı olacağını ileri sürdüler; bunu söylerken de sebep olarak, kiralın tacının yuvarlak oluşunu gösterdiler¹². Burada kiralın haklarını münakaşa edecek değilim; bu gibi hallerde medenî hukukla kilise hukuku politik hukuktan önce mi gelir sonra mı, onu da münakaşa edecek değilim; ben sadece, bu gibi hakların daha ağırbaşlı nedenlerle savunulması gerektiğini söyleyeceğim. Bir makama ait gerçek hakların, o makama özgü belirtilerin şekline dayanılarak saptandığını kim görmüştür ve nerede görmüştür?

Davila der ki: "IX. Charles on dört yaşına bastığı zaman Rouen parlamentosu tarafından ergin ilan edilmiştir; çünkü, ergin olmıyan kişinin mallarına sahip olup yönetmesi söz konusu olduğu zaman bir yılın tam olarak geçmiş olması şarttır; ünvanla, rütbeyle ilgili sorunlarda ise yeni başlıyan bir yıl tam bir yıl olarak sayılabilir." Şimdiye dek herhangi bir sakıncası görülmemiş olan bir karar burada yer-mek niyetinde değilim; yalnız şunu söyleyeceğim ki, şansölye de l'Hôpital tarafından ileri sürülen neden, yerinde bir neden değildi: çünkü bir milleti yönetmek, bir ünvan ya da bir rütbe sahibi olmaktan başka bir şeydir.

Görünüşe dayanılarak belirtilern kanı söz konusu oldu mu, kanunun bu çeşit kanısı, kişinin kanısından daha iyidir diyeceğiz. Fransız kanunu, bir tüccarın iflasından önceki on gün içinde yaptığı bütün işleri hiyleli olarak kabul eder; bu , kanunun kanısıdır. Roma

12) Buna *régale* hukuku denir. Bu hukuka göre Fransa kralları piskoposu bulunmıyan bir piskoposluğun bütün mallarına el koyabilirdi.

route: c'est la présomption de la loi. La loi romaine infligeait des peines au mari qui gardait sa femme après l'adultère, à moins qu'il n'y fût déterminé par la crainte de l'événement d'un procès, ou par la négligence de sa propre honte; et c'est la présomption de l'homme. Il fallait que le juge présomât les motifs de la conduite du mari, et qu'il se déterminât sur une manière de penser très obscure. Lorsque le juge présume, les jugements deviennent arbitraires; lorsque la loi présume, elle donne au juge une règle fixe.

La loi de Platon, comme j'ai dit, voulait qu'on punit celui qui se tuerait, non pas pour éviter l'ignominie, mais par faiblesse. Cette loi était vicieuse, en ce que dans le seul cas où l'on ne pouvait pas tirer du criminel l'aveu du motif qui l'avait fait agir, elle voulait que le juge se déterminât sur ces motifs.

Comme les lois inutiles affaiblissent les lois nécessaires, celles qu'on peut éluder affaiblissent la législation. Une loi doit avoir son effet, et il ne faut pas permettre d'y déroger par une convention particulière.

La loi Falcidie ordonnait, chez les Romains, que l'héritier eût toujours la quatrième partie de l'hérédité: une autre loi permit au testateur de défendre à l'héritier de retenir cette quatrième partie: c'est se jouer des lois. La loi Falcidie devenait inutile: car, si le testateur voulait favoriser son héritier, celui-ci n'avait pas besoin de la loi Falcidie; et s'il ne voulait pas le favoriser, il lui défendait de se servir de la loi Falcidie.

Il faut prendre garde que les lois soient conçues de manière qu'elles ne choquent point la nature des choses. Dans la proscription du prince d'Orange, Philippe II promet à celui qui le tuera de donner à lui ou à ses héritiers, vingt-cinq mille écus et la noblesse; et cela en parole de roi, et comme serviteur de Dieu. La noblesse promise pour une telle action! une telle action ordonnée en qualité de serviteur de Dieu! Tout cela renverse également les idées de l'honneur, celles de la morale, et celles de la religion.

Il est rare qu'il faille défendre une chose qui n'est pas mauvaise, sous prétexte de quelque perfection qu'on imagine.

hukuku, zina işliyen karısını boşamazsa kocayı cezalandırır; ama kocanın bu davranışı bir davadan kaçınmak içinse, ya da utanmaktan doğan bir hoşgörülükten ileri gelmişse o zaman kanun kocayı affeder; bu da kişinin kanısındır. Bu durum da hakim, kocanın davranışının nedenleri üzerinde tahminler yürütecek, kararını belirsiz bir düşünüş tarzına dayanarak verecektir. Hakim tahminlerde bulunmağa kalktı mı vereceği kararlar keyfi olmaktan kurtulamaz; kanun hüküm verdiği zaman ise hakimin eline, değişmeyen bir kural verir.

Daha önce de söylediğim gibi, Eflâtun'un kanunu, yüz karasından kurtulmak için değil de, irade zayıflığından ötürü kendisini öldüren kişinin bu davranışının cezalandırılmasını isterdi. Kusurlu bir kanundu bu; çünkü suçluya, davranışının nedenlerini söyletmek imkânsızdı; salt hakimin göstereceği nedenlere dayanarak karar vermek gerekirdi

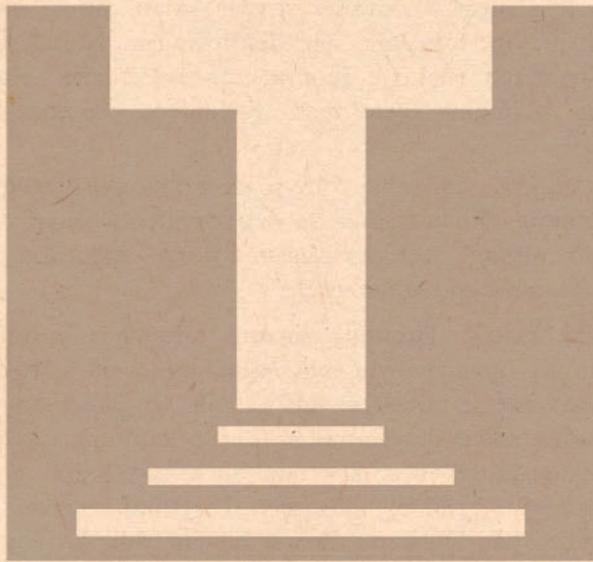
Yararsız kanunlar, zorunlu kanunları zayıf düşüreceği gibi, kaldırılması mümkün olan kanunlar da yaşama gücünü zayıf düşürür. Bir kanun etkili olmalı; özel bir anlaşma ile de kanunun hükümlerinden kaçmaya müsaade edilmemeli.

Romalılarda Falcidie kanunu, mirasın dörtte birinin muhakkak mirasçıya kalmasını buyuruyordu: bir başka kanun da, vasiyetnameyi bırakanın canı isterse mirasçıyı bu dörtte bir mirastan yoksun etmesine müsaade ediyordu: buna düpe düz kanunla alay etmek derler. Falcidie kanunu böylece, faydasız bir kanun halini alıyordu: çünkü vasiyetnameyi bırakan, mirasçıyı kayırmak isterse, mirasçı Falcidie kanununa baş vurmaya lüzum hissetmezdi; kayırmak istemezse, o zaman da mirasçının Falcidie kanunundan yararlanmasına müsaade etmezdi.

Kanunların, olayların mahiyetini bozmayacak şekilde düşünülüp düzenlenmesine dikkat etmek gerek. II. Philippe, prens d'Orange aleyhine çıkardığı buyrukta, sözü geçen prensi öldürene ya da mirasçılarına yirmi beş bin *écu* ile kişizadelik payesi vereceğini vadediyor, ve sözlerine, bunun, Tanrı'nın hizmetinde çalışan bir kiral sözü olduğunu ilâve ediyordu. Ama, öldürene kişizadelik vaadetmenin, Tanrı'nın hizmetinde çalışan bir kiral sıfatıyla de böyle bir cinayetin işlenmesini buyurmanın manası ne ? Olur mu böyle şey? Bütün bunlar aynı zamanda hem şeref anlayışını, hem ahlak anlayışını, hem de din anlayışını alt üst etmez mi?

Kişi, daha mükemmelini tasarlıyorum diye, kötü olmanın bir şeyi savunmak ihtiyacını nadiren duyar.

Il faut dans les lois une certaine candeur. Faites pour punir la méchanceté des hommes, elles doivent avoir elles-mêmes la plus grande innocence. On peut voir dans la loi des Wisigoths cette requête ridicule, par laquelle on fit obliger les juifs à manger toutes les choses apprêtées avec du cochon, pourvu qu'ils ne mangeassent pas du cochon même. C'était une grande cruauté: on les soumettait à une loi contraire à la leur, on ne leur laissait garder de la leur que ce qui pouvait être un signe pour les reconnaître.

TÜSTAV

Kanunlarda belli bir saflık, temizlik olmalı. İnsanların işliyecekleri kötülükleri cezalandırmak için yapılmış olan kanunların bizzat kendilerinin de saf ve temiz olması gerekir. Vizigotların kanunlarında yahudileri, sade domuz eti yememek şartıyla, domuz etiyle hazırlanmış her şeyi yemeğe mecbur eden gülünç bir hüküm vardı. İşkenceden başka bir şey değildi bu; çünkü yahudileri kendi dinlerindeki kanuna aykırı bir kanuna tabi tutuyorlardı; kendi kanunlarından kala kala onlara yalnız, yahudi olduklarını gösteren bir belirti kalıyordu, işte o kadar¹³.

Çeviren : Fehmi BALDAŞ

TÜSTAV

13) *Kanunları Ruhu Üzerine* adlı kitabın birinci cildi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmış bulunuyor. Yukarıdaki konular çevirisi hazırlanmakta olan ikinci ciltten alınmıştır.

EĞİTİM ÜZERİNE SÖYLEŞİ

A L A İ N

I.

Öğretmek amacıyla öğrenmeğe kalktık mı, kötü öğreniriz. Kurala uygun ve düzenli bir şekilde, bir iki saat üzerinde konuşmak için, XIV. Louis yüzyılını bir bütün halinde öğrenen kişi, tarih öğreniyor sayılmaz; tersine, unuttur. Ama Motteville'i, Saint-Simon'u, Vauban'ı okursa o zaman tarih öğreniyor demektir. Bunun gibi, cam borulardan yapılmış bir tulumba kullanmak suretiyle ders vermek için sıvıların dengesini öğrenmeğe kalkan kimse, bence, hiçbir şey öğrenmez; tersine, unuttur. Tyndall'i, Huxley'i, Lyell'i, Maxwell'i ya da Mach'i okursa bir şeyler öğrenir. Şimdi artık, yüksek derecenin, yani ilk öğretmen okulu öğretmeninin, orta dereceye, yani ilkokul öğretmen adayına, yedi yaşındaki çocuklara verilecek o kocaman dersleri öğretmek için kullandığı şelale şeklindeki öğretim sisteminin gülünç olan yanlarını siz düşünün. Bu güzel sistemde herkes yedi yaşına, aşağı yukarı sütüninelerin konuşma tarzına döner. Azametli pedagojinin maskesi de böylece yere düşmüş olur.

Benim istediğim, mümkün olduğu kadar bilgili bir öğretmendir; ama bilgisini kaynaklardan almış bir öğretmen. Yüksek öğretim, kaynaklardan öğretir. O halde öğretmen adayı oraya gitsin; zevkine göre, üç ya da dört diploma alsın; ikisi edebiyattan ikisi de pozitif bilimlerden. Ama ondan sonra da tutup, bütün bildiklerini, henüz alfabeyi sökmeğe çalışan çocuklara dökmeğe kalkmasın. Bir ilkokul öğretmeni bilgili olmalı; bildiklerini öğretmek için değil, zamanı gelince kimi ayrıntıları şöyle rasgele aydınlatmak için; çünkü genç bir kafada meydana gelen imkânları, şöyle bir an çakıp yiten dikkat kıvılcıklarını, düşünüş oyunlarını, önceden kestirmek kolay değildir. Ben genel olarak bir ilkokul sınıfını, öğretmenin çalışmadığı, öğrencinin ise çok çalıştığı bir yer olarak kabul ederim. Demek oluyor ki, sel gibi akan, kollarını kavuşturmuş çocuklar tarafından dinlenen derslere paydos. Bunun yerine, okuyan, yazan, hesap yapan, resim çizen, şiir okuyan, durmadan bir şeyler karaltıyan çocuklar. Eski mubassır sisteminin yeniden canlanması demektir bu; çünkü en ağır imlâ ya da hesap yanlışı için bile, öğretmenin hepsini görüp düzeltmesini istemek manasız bir şey olur. Kara tahtada çok çok işlem yapılınsın; evet ama, yazar bozarda da aynı

işlemler durmadan tekrarlınsın; bütün bu işler yavaş yavaş yapılsın, durmadan yoğrulsun; öğretmen yorulmasın; her şey salt çocukların yararına, geniş zaman bölümleri içinde yapılsın. Güzel defterlere temize çekmek için de bir çok saatler ayrılsın; temize çekmek düşündürücü bir iştir de ondan. Sözün kısası sınıf bir çeşit atelye olsun. Öğrencilerinin yanında resim yapan bir ressam öğretmen için ne düşünürsünüz bilmem! Bundan ötürü, ezberle birlikte okuma, her şeyi öğrenmek imkânını hazırladığı için, çalışmalarda, mümkün olduğu kadar az değişiklik olsun.

Hazırlanmaktan, usanç verici monologlardan, birşey kazandıracak yerde sadece geviş getirten o gülünç pedagojik konuşmalardan kurtulan öğretmen de bütün bu çalışmalara yukarıdan göz kulak olur. Yorulmadığı, bütün zamanını kendisi için kullanmak imkânını bulduğu için de durmadan öğrenir; eğer başlangıçta kaynaklardan öğrenmişse, o zaman, çocuk zekâsının ender olarak ortaya çıktığı o değerli anlarda birkaç kelime ile yol gösterecek, aydınlatacak kıvamı bulmuş olur. Bu mutlu anları hazırlamak için de durmadan okuma, yazma, ezber, resim ve hesaplama uğraşsın; şantiyede çalışmaktır bu; çocuk sesinin vızıltısıdır bu. Öğretmen, konuşmaktan çok dinler, göz kulak olur. Asıl konuşan, büyük kitaplardır; bundan iyisi de can sağlığı.

II.

Küçük bir çocukta okumaya karşı bir eğilim, ya da, sadece belirli bir istek gördük mü, hemen köyünden alıp çıkarırız oncağızı. Herkes onu kendi gücünün yettiği kadar kamçılar; kocakarılar da artık ballandıra ballandıra anlatmağa başlarlar. Günün birinde büyük kişi olabilecek bir çocuğun karşısında duyulan bu hayranlık, insanlık için iyi bir nottur. Okul arkadaşları da ağız birliği edip onu överler; nitekim altmış yaşını aşmış kişiler tanımım; hala, kendileri ortanın altında oldukları halde yükselmiş bir insanla aynı sırada oturdukları için övünüp dururlar. İşte böyle; herkes dehayı arar ve onun reklamını yapar. Hepimiz, üstün kişiler olan o ünlü deyişirmecilerden bir kaçını tanımışızdır; fazlasını umdukları için yanıldıkları da olur. Sözün kısası burs çok, ama bursiye yok. Bundan ötürü de yüksek mevkiler için, lüzumundan fazla adayı bir araya toplarlar. Şöyle bir tırpandan geçirdikten sonra da, gerçek bir başarı sağlayacak kimse kalmaz ortada. Neyse, bu sorunun da üstesinden geldiler; baraj diye birşey yok artık. Bugün, layık olduklarından çok daha üstün yerlerde bulunan köylü ve işçi çocuklarına sesleniyorum. Çağrıldıkları halde seçilemeyenler hakkında söylenilen o hafif sözleri de tekrarlıyacak değilim burada. İçlerinde tanıdıklarım çoktur; yüzde biri bile toplumdaki yerini yitirmez; hemen hepsi memleketine döner, ses seda çıkarmadan çalışmağa başlar; aldıkları küçük

görevlerin üstünde bir yetenek gösterirler bunlar; verdikleri öğütlerle daha da yararlı olurlar; iyi bir mayadır bu.

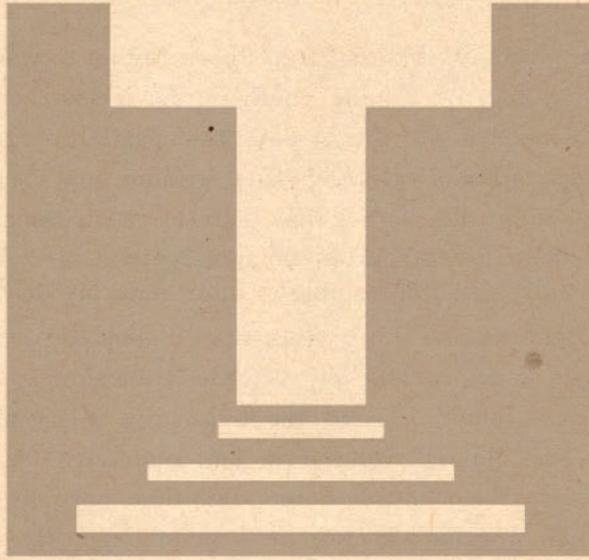
Bir de, ya öğrenmek istemedikleri için ya da yetenekleri olmadığı için hiçbir şey öğretilmeyenler vardır. Gerçek sorun da zaten buradadır. Üçgenler üzerinde bir iki kez yanlış yargıda bulundu diye, bir çocuğun hemencecik kendi haline bırakıldığı zamanları bilirim ben. Eğer iktidar, yalnız, yöneten bölüm için aday arıyorsa, akıllı uslu bir davranış tarzıdır bu; yok eğer iktidar, gerçekten aydın yurttaş arıyorsa, böyle bir davranış tarzı sadece gülünç olur. Bir çocuğun matematiğe karşı yeteneği yoksa, bu ona, bu bilimin bekinmeyle ve daha başka bir biçimle öğretilmesi gerektiğini gösterir. En açık olan şeyi anlamıyorsa hayatta anlıyacağı ne kalır? Doğal olarak işin en kolay yanı, hemen her yerde fazlasıyla duyduğumuz şu basit yargıda bulunmaktır: "Bu çocuk zeki değil!" Ama buna da hakkımız yok. Tersine, bu donmuş bölümlere yeniden hayat vermek için bütün dostluk sıcaklığımızı harekete getirmeden, bütün zekâmızı kullanmadan insanı böyle yeniden hayvanlar arasına göndermek, ona karşı temelli bir suç, temelli bir haksızlık olur. Eğer öğretim sanatı, yalnız dehaları aydınlatmak amacını güdüyorsa gülmeli ona; çünkü deha ilk seslenişte yerinden fırlar, çalılıkları aşır ortaya çıkar. Ama, her şeye takılanlara, her şeyde yanılanlara, cesaretlerini yitirip zekâlarından umutlarını kesenlere, işte asıl bunlara yardım etmek gerek.

Hiç çekinmeden en büyük yargıda bulunabiliriz burada; ben kendi hesabıma, atılgan ve sağlam bir zekâ üzerinde yargıda bulunmağa kalksam, tıpkı Sokrates gibi davranır, onu, küçük bir kölenin kafasında beliren ilk düşünceleri çözmekle görevlendirirdim. Hatta dehanın, kendi kendine çektiği nutuklarda, sanıldığından çok daha çocuksu olduğunu, yabancı da, köleyi de, budalayıcı da, bilgisizi de, yobazı da, akılsızı da, uyuklıyanı da, bizzat kendinden gayrı bir yerde aramadığını sanıyorum. Bunun içindir ki, sürünün kuyruğunda kalanları bir araya toplar, mankafaları yola getirinceye kadar ilkel bilgileri çeşitli şekillere sokarsak, zamanımızı boşuna harcamış olmayız. Sonunda, bildiklerini sandıkları şeyler üzerinde bir kere daha düşünmek suretiyle en iyiler de, öğretmenler de kârlı çıkarlar; çok az görünen bir şeydir bu ama neyse.

Hiçbir insan için, mesleğinden öteye düşünemez diye birşey söyleyemem. Aisopos gibi köle de olsa yine düşünür. Oysa insan köle değildir. Hem yalnız herkesin yaptığı gibi, Tanrı ne veriyse deyip Tanrıyla ve insanla ilgili sorunlar üzerinde düşünmekle kalmıyacak, daha ileri gidip, barışla savaş, haklıyla haksız, üstünlükle aşağılık üzerinde, sözün kısası her şey üzerinde, belki çılgınca, ama muhakkak bütün insan ağırlığıyla yargıda bulunacak. En özgür yazar bile bu ağırlığı heran kaleminin ucunda duyar. Bunun içindir ki, ticaretle, tarımla ya da sadece herhangi bir işlemlerle uğraşacak kişi, Descartes'ı, Montaigne'i

ve Pascal'i okumuş ya da en kolay teoremlerin büyüklüğünü şöyle bir görebilmişse, az birşey sayılmaz bu. Hümanite dediğimiz bilgiler hazinesini yalnız en değerli olanlara vermekte direnirsek, bu dünya hep aynı düzende yuvarlanıp gider. Tersine, bilgisizleri aydınlatmağa çalışırsak yeni yeni şeyler görmeğe başlarız.

Çeviren : Fehmi BALDAŞ

TÜSTAV

THE SUPERANNUATED MAN

CHARLES LAMB

A Clerk I was in London gay.— O'Keefee

If peradventure, Reader, it has been thy lot to waste the golden years of thy life—thy shining youth—in the irksome confinement of an office; to have thy prison days prolonged through middle age down to decrepitude and silver hairs, without hope of release or respite; to have lived to forget that there are such things as holidays, or to remember them but as the prerogatives of childhood; then, and then only, will you be able to appreciate my deliverance.

It is now six-and-thirty years since I took my seat at the desk in Mincing Lane. Melancholy was the transition at fourteen from the abundant playtime, and the frequently intervening vacations of school days, to the eight, nine, and sometimes ten hours a day attendance at the counting-house. But time partially reconciles us to anything. I gradually became content—doggedly contented, as wild animals in cages.

It is true I had my Sundays to myself; but Sundays, admirable as the institution of them is for purposes of worship, are for that very reason the very worst adapted for days of unbending and recreation. In particular, there is a gloom for me attendant upon a city Sunday, a weight in the air. I miss the cheerful cries of London, the music, and the ballad-singers—the buzz and stirring murmur of the streets. Those eternal bells depress me. The closed shops repel me. Prints, pictures, all the glittering and endless succession of knacks and gewgaws, and ostentatiously displayed wares of tradesmen, which made a week-day saunter through the less busy parts of the metropolis so delightful—are shut out. No bookstalls deliciously to idle over-

EMEKLİ

CHARLES LAMB

Charles Lamb (1775-1834). İngiliz yazarı. Bilhassa "The Essays of Elia" adlı derlemede toplanmış denemeleriyle tanınmıştır. Denemeler değişik konuları ele alır: büyük bir kısmı, tercümesini verdiğimiz deneme gibi, yazarın hayatının türlü olayları üzerine kurulmuştur veya tanıdığı çeşitli kişiler üzerinedir. Bazı denemeleri ise tamamiyle hayal mahsulü konularla ilgilidir: Üslûpudur; mizah yönü kuvvetlidir.

Şen Londra'da Kâtiptim ben!— O'Keefce

Sayın okuyucu, hayatının altın yıllarını - pırıl pırıl gençliğini - bir büronun o usandırıcı dört duvarı arasında harcamak başına geldiye eğer; bu hapishane günlerini salıverilme veya bir nefes alma ümidi olmadan orta yaştan da geçerek dermansızlığa ve ak saçlara kadar uzatmış, tatil diye bir şey olduğunu unutup onu ancak çocukluk çağının bir hakkı imiş gibi hatırlayarak yaşamışsan eğer, evet ancak o zaman, kurtuluşumun ne demek olduğunu anlıyabilirsin.

Mincing Lane'de masanın başına oturalı otuz altı yıl oluyor. On dört yaşında bol bol oyun zamanı ve sık sık araya giren okul tatillerinden bir yazıhanede günde sekiz, dokuz, bazan da on saat oturmaya geçiş çok hazin olmuştu doğrusu. Fakat zaman kısmen olsun, her şeyle uzlaştırıyor insanı. Ben de gitgide duruma ısındım, ve halimi sineye çektim, kafeslerdeki vahşi hayvanlar gibi.

Gerçi Pazarları gene bana kalıyordu; ama bu günler, tapınma için olmaları ne kadar takdire değerse değsin, sırf bu yüzden gevşeme ve dinlenme günleri olmaya en az elverişli olanlardır. Özellikle şehirde Pazar günü bana son derece kasvetli, havada bir yükümüş gibi gelir. Londra'nın o neşeli bağırışları nerede? o müziği, o şarkıcıları, sokakların o hayhuyu, o heyecanlandırıcı uğultusu? Durma bilmeyen çanlar içimi karartıyor benim, kapalı dükkânlar tiksindiriyor beni. Basmalar, resimler, o sonu gelmez oyuncak ve incik boncuklar, satıcıların gösterişli gösterişli sergilenmiş malları âdi bir gün şehrin o kadar kalabalık olmıyan semtlerinde aylak ayalak dolaşmayı büyük bir zevk haline getiren bu şeylerin - hiçbiri ortalarda yok. Nerede

no busy faces to recreate the idle man who contemplates them ever passing by—the very face of business a charm by contrast to his temporary relaxation from it. Nothing to be seen but unhappy countenances—or half-happy at best—of emancipated prentices and little tradesfolks, with here and there a servant-maid that has got leave to go out, who, slaving all the week, with the habit has lost almost the capacity of enjoying a free hour; and lively expressing the hollowness of a day's pleasuring. The very strollers in the fields on that day look anything but comfortable.

But besides Sundays, I had a day at Easter, and a day at Christmas, with a full week in the summer to go and air myself in my native fields of Hertfordshire. This last was a great indulgence; and the prospect of its recurrence, I believe, alone kept me up through the year, and made my durance tolerable. But when the week came round, did the glittering phantom of the distance keep touch with me, or rather was it not a series of seven uneasy days, spent in restless pursuit of pleasure, and a wearisome anxiety to find out how to make the most of them? Where was the quiet, where the promised rest? Before I had a taste of it, it was vanished. I was at the desk again, counting upon the fifty-one tedious weeks that must intervene before such another snatch would come. Still the prospect of its coming threw something of an illumination upon the darker side of my captivity. Without it, as I have said, I could scarcely have sustained my thralldom.

Independently of the rigours of attendance, I have ever been haunted with a sense (perhaps a mere caprice) of incapacity for business. This, during my latter years, had incresed to such a degree, that it was visible in all the lines of my countenance. My health and my good spirits flagged. I had perpetually a dread of some crisis, to which I should be found unequal. Besides my daylight servitude, I served over again all night in my sleep, and would awake with terrors of imaginary false entries, errors in my accounts, and the like. I was fifty years of age, and no prospect of emancipation presented itself. I had grown to my desk, as it were, and the wood had entered into my soul.

My fellows in the office would sometimes rally me upon the trouble legible in my countenance; but I did not know that it had raised the suspicions of any of my employers, when, on the fifth of last month, a day ever to be remembered by me, L—, the junior partner in the firm, calling me on one side, directly taxed me with

insanın tatlı tatlı oyalandığı kitap sergileri, nerede işi gücü olmıyan kişinin seyirle gönül eğlendirdiği o durmadan önünden geçen meşgul insan yüzleri(o işten bir ara kurtulmuş olmanın yol açtığı tezatla işin karşısında duyulan zevk) ? Azad edilmiş çırakların ve küçük esnafın somurtkan, -hadi yarı somurtkan diyelim- yüzlerinden başka- bir şey görülmez olmuştur; bir de şurada burada, dışarı çıkmak iznini koparmış hizmetçi kızlar; bir haftalık kölelikten sonra boş zamandan zevk alma gücünü hemen hemen yitirmişler, bir günlük eğlenmenin boşluğuna canlı birer örnek bunlar. Pazarlardan başka, Paskalya'da, Noel'de birer günüm olurdu; bir de yazın memleketim Hertfordshire'in kırlarında nefes almam için tam bir haftam vardı. Bu sonuncusu gerçekten bir keyif kaynağıydı, ve tekrar geleceği ümidi, sanırım ki, bütün bir yıl boyunca, bana destek olur, hatta hapisliğimi çekebilir bir hale getirirdi. Fakat o hafta gelip çatınca, o uzaktan gördüğüm parlak hayal gerçekleşir miydi, yoksa o hafta, eğlence peşinde hırsla koşulan ve en iyi şekilde nasıl faydalanılacağını bulmanın bıktırıcı telaşı içinde geçirilen yedi huzursuz gün dizisinden başka bir şey değil miydi? O rahat, o beklenen istirahat nerede? Daha tatmadan onu yokolup giderdi. Ben gene masamda oturur, bir daha böyle kısacık bir tatil gelinceye kadar geçecek olan elli bir haftayı saymaya koyulurdum. Ama gene geleceği ümidi, esaretimin karanlık tarafına ışık serpmez değildi. Dediğim gibi, o olmasaydı köleliğime dayanamazdım.

Yazıhaneye devamın zorluklarından tamamiyle ayrı olarak, işten yana kabiliyetim olmadığı yolunda bir duygu (veya sadece bir kuruntu) yakamı hiç bırakmazdı. Bu duygu, son yıllarda o kadar şiddetlenmişti ki, yüzümün hemen her çizgisinde okunabilirdi. Sıhhatim bozulmuş, neşem kalmamıştı. Bir gün olağanüstü bir şey olacak, ben de üstesinden gelemeyeceğim diye devamlı bir korku içindeydim. Gündüzki esaretim dışında, geceleri de uykumda iş görmeye başladım; ve deftere yanlış geçirmeler, hesaplarda hatalar ve benzeri şeyler hayal edip dehşet içinde uyanırdım. Elli yaşımıdaydım; görünürde azadedilme ümidi de yoktu. Masamla kaynaşmıştık artık; ağacı da ruhuma işlemişti.

Yazıhanedeki arkadaşlar yüzümde görülen üzüntü ve sıkıntı belirtilerinden dolayı bana arasına takılırlardı; fakat ben bu durumun patronlarımın şüphesini çekmediğini sanıyordum; ancak, geçen ayın beşinci günü-ömrümde unutamıyacağım o gün-frimanın genç ortağı beni bir kenara çekip bu düşkün halimden dolayı yerdı, ve açıkca sebebini sordu. Ben de hastalığımı hiç bir şey gizlemeden

my bad looks, and frankly inquired the cause of them. So taxed, I honestly made confession of my infirmity, and added that I was afraid I should eventually be obliged to resign his service. He spoke some words of course to hearten me, and there the matter rested. A whole week I remained labouring under the impression that I had acted imprudently in my disclosure; that I had foolishly given a handle against myself, and had been anticipating my own dismissal. A week passed in this manner—the most anxious one, I verily believe, in my whole life—when on the evening of the 12th of April, just as I was about quitting my desk to go home (it might be about eight o'clock), I received an awful summons to attend the presence of the whole assembled firm in the formidable back parlour. I thought now my time is surely come, I have done for myself, I am going to be told that they have no longer occasion for me. L——, I could see, smiled at the terror I was in, which was a little relief to me,—when to my utter astonishment B——, the eldest partner, began a formal harangue to me on the length of my services, my very meritorious conduct during the whole of the time (the deuce, thought I, how did he find out that? I protest I never had the confidence to think as much). He went on to descant on the expediency of retiring at a certain time of life (how my heart panted!), and asking me a few questions as to the amount of my own property, of which I have a little, ended with a proposal, to which his three partners nodded a grave assent, that I should accept from the house, which I had served so well, a pension for life to the amount of two-thirds of my accustomed salary—a magnificent offer! I do not know what I answered between surprise and gratitude, but it was understood that I accepted their proposal, and I was told that I was free from that hour to leave their service. I stammered out a bow, and at just ten minutes after eight I went home—for ever. This noble benefit—gratitude forbids me to conceal their names—I owe to the kindness of the most munificent firm in the world—the house of Boltero, Merryweather, Bosanquet, and Lacy.

Esto perpetua!

For the first day or two I felt stunned—overwhelmed. I could only apprehend my felicity; I was too confused to taste it sincerely. I wandered about, thinking I was happy, and knowing that I was

açıkladım; ve sonunda, korkarım, hizmetinden istifa etmem gerekeceğini ilâve ettim. Tabii beni teşvik yollu birkaç söz söyledi, ve mesele burada kaldı.

Ben bütün haftayı sıkıntılar içinde geçirdim: sanıyordum ki, durumumu açıklamakla ihtiyatsız hareket ettim, kendime karşı kullanılmak üzere budalaca bir silâh verdim ellerine, kendi kovulmamı kendim hazırlardım. Böylece bir hafta geçti; inanın hayatımın en sıkıntılı haftasıydı bu. Nihayet, 12 Nisan akşamı tam eve gitmek üzere masamdan ayrılırken (sekiz sularındaydı galiba), korkunç bir dâvet aldım: arka taraftaki o heybetli salonda toplanmış olan ortakların huzuruna çıkacaktım. İşte bizim son görüldü diye düşündüm; etmiştim edeceğimi kendime; bana artık ihtiyaçları olmadığını söyleyeceklerdi. L...'nin korkular içinde olduğumu görünce güldüğünü farkettim, biraz ferahladım. Fakat birinci ortak B... hizmetimin süresi ve bu süre içinde övgüye değer davranışım üzerinde esaslı bir nutuk çekmeye başlayınca şaşırıp kaldım (bunları nereden çıkardı diye düşündüm kendi kendime; ben böyle şeyler düşünecek cüreti bulamazdım kendimde). Hayatın belli bir merhalesinde emekliye ayrılmanın uygunluğu üzerinde durdu (yüreğim nasıl da atıyordu!); sonra, malım mülküm olup olmadığını öğrenmek için (biraz vardı) birkaç sual sordu, ve sözlerini, diğer üç ortağın da başlarını ciddi ciddi sallıyarak katıldıkları bir teklifle bitirdi: firmaya ettiğim bunca değerli hizmete karşılık ömrüm boyunca maaşımın üçte iki tutarını emekli ödeneği olarak kabul etmemi rica etti. Harikulâde bir teklifti bu! Bir yandan şaşkınlık bir yandan minnet hisleri arasında bocalarken ne cevap verdiğimi bilmiyorum ama tekliflerini kabul ettiğim anlaşılmıştı; serbest olduğumu, hizmetlerinden hemen o an ayrılabileceğimi söylediler. Önlerinde güçlkle, yarımıyamalak eğilebildim, ve tam sekizi on geçe, bir daha dönmemek üzere evime gittim. Bu yüce ödeneği -minnet hislerim adlarını gizlemeye engel oluyordünyanın en cömert firması olan Boltero, Merryweather, Bosanquet ve Lacy firmasının lûtfuna borçlu olduğumu açıklamalıyım.

*Esto perpetua!*¹

Önce, bir iki gün şaşkına döndüm-heyacanımın baskısı altında ezilmiştim adeta. Mutluluğumu ancak idrak edebiliyordum; zihnim o kadar karışık ki, gereği gibi tadamıyordum onu. Dolaşıp duruyor,

1) Allah daim etsin onları!

not. I was in the condition of a prisoner in the old Bastile, suddenly let loose after a forty years' confinement. I could scarce trust myself with myself. It was like passing out of Time into Eternity—for it is a sort of Eternity for a man to have all his Time to himself. It seemed to me that I had more time on my hands than I could ever manage. From a poor man, poor in Time, I was suddenly lifted up into a vast revenue; I could see no end of my possessions; I wanted some steward, or judicious bailiff, to manage my estates in time for me. And here let me caution persons grown old in active business, not lightly, nor without weighing their own resources, to forego their customary employment all at once, for there may be danger in it. I feel it by myself, but I know that my resources are sufficient; and now that those first giddy raptures have subsided, I have a quiet homefeeling of the blessedness of my condition. I am in no hurry. Having all holidays, I am as though I had none. If Time hung heavy upon me, I could walk it away; but I do *not* walk all day long, as I used to do in those old transient holidays, thirty miles a day, to make the most of them. If Time were troublesome, I could read it away; but I do *not* read in that violent measure, with which, having no Time my own but candlelight Time, I used to weary out my head and eyesight in bygone winters. I walk, read, or scribble (as now) just when the fit seizes me. I no longer hunt after pleasure; I let it come to me. I am like the man,

—That's born, and has his years come to him, in some green desert.

"Years!" you will say; "what is this superannuated simpleton calculating upon? He has already told us he is past fifty."

I have indeed lived nominally fifty years, but deduct out of them the hours which I have lived to other people, and not to myself, and you will find me still a young fellow. For that is the only true Time, which a man can properly call his own—that which he has all to himself; the rest, though in some sense he may be said to live it, is other people's Time, not his. The remnant of my poor days, long or short, is at least multiplied for me threefold. My ten next years, if I stretch so far, will be as long as any preceding thirty. 'Tis a fair rule-of-three sum.

kendimi mutlu sanıyor, ama mutlu olmadığımı da biliyordum. Sanki kırk yıllık hapisten sonra o eski Bastille zindanından birdenbire salıverilen bir mahpustum. Kendimi kendime emanet edemez olmuş-tum -sanki zamandan çıkıp ebediyete geçmişim,-zira bütün zamanın elinde olması insan için bir çeşit ebediyet sayılmak gerekir. Elimde idare edemeyeceğim kadar zaman varmış gibi geldi bana. Fakir bir adamdım, zamandan yana fakir; birdenbire muazzam bir gelire konmuştum; malımın mülkümün sınırı yoktu; zamandan yana olan mülkümü idare için bir vekilharca, aklıbaşında bir kâhyaya ihtiyacım vardı. Ancak burada faal bir işte yaşlanmış olanları uyarmak isterim; alışmış oldukları işi öyle düşünüp taşınmadan, ellerindeki imkânları ölçmeden birden bırakmasınlar, bu hareketleri tehlikeli olabilir. Bunu ben kendim hissettim ama imkânlarımın yeteceğini de pekâlâ biliyorum. Şimdi artık o ilk başdöndürücü, aşırı sevincim yatıştı: halimin mutluluğunu artık sakın sakın, içten duyuyorum. Acelem de hiç yok. Bütün tatiller benim olduğu için, sanki hiç tatilim yokmuş gibi. Zaman geçmiyor mu? yürüyüşe çıkıyorum, geçiyor; ama bütün gün yürümüyorum: eskiden , o uçup giden tatil günlerinde olduğu gibi, zamandan azami faydalanayım diye, günde elli kilometre yürüdüğüm yok artık. Zaman sıkıntılı mı? okuyorum, sıkıntım geçiyor; ama o aşırı ölçüde değil; eskiden mum ışığındaki zamandan başka zamanım olmadığı için, geçmiş kış aylarında kafamı, gözlerimi aşırı derecede yorardım. Şimdi canım istedi mi yürüyorum, canım istedi mi okuyorum, şu anda yaptığım gibi canım istediği zaman yazıp çiziyorum. Zevkin peşinde koşuyor değilim artık; bırakıyorum zevk bana gelsin!

“... Doğup, yeşil bir çölde yıllarının kendisine gelmesini bekliyen ” kişi gibiyim. Ama şimdi siz “Yıllar mı?” diyeceksiniz; “bu emekli bunak da neyi hesap edip neye güveniyor acaba? Elli yaşını geçtim dememiş miydi bize?”

Evet saymacasına öyle, gerçekten elli yaşımdayım; ama bu yıllardan kendim için değil başkalarının hesabına yaşadığım saatleri çıkarın , karşınızda genç bir delikanlı bulursunuz. Gerçek zaman, bir kimsenin kendisinin diyebileceği, tamamiyle kendisinin elinde olan zaman budur işte; geri kalanı, bir bakıma insan onu yaşıyor denebilse de, başkalarının zamanıdır, kendisinin değil. Uzun olsun, kısa olsun, geri kalan zavalı günlerim böylece hiç olmazsa üçle çarpılmış oluyor. Önümdeki on yıl-o kadarlara uzanabilirsem eğer-ardımda bıraktığım otuz yıl kadar uzun olacaktır: bir basit orantı meselesi bu.

Among the strange fantasies which beset me at the commencement of my freedom and of which all traces are not yet gone, one was, that a vast tract of time had intervened since I quitted the Counting House. I could not conceive of it as an affair of yesterday. The partners, and the clerks with whom I had for so many years, and for so many hours in each day of the year, been closely associated—being suddenly removed from them—they seemed as dead to me. There is a fine passage, which may serve to illustrate this fancy, in a Tragedy by Sir Robert Howard, speaking of a friend's death:—

—'Twas but just now he went away;
I have not since had time to shed a tear;
And yet the distance does the same appear
As if he had been a thousand years from me.
Time takes no measure in Eternity.

To dissipate this awkward feeling, I have fain to go among them once or twice since; to visit my old desk-fellows—my co-brethren of the quill—that I had left below in the state militant. Not all the kindness with which they received me could quite restore to me that pleasant familiarity, which I had heretofore enjoyed among them. We cracked some of our old jokes, but methought they went off but faintly. My old desk; the peg where I hung my hat, were appropriated to another. I knew it must be, but I could not take it kindly. D—I take me, if I did not feel some remorse—beast, if I had not—at quitting my old compeers, the faithful partners of my toils for six-and-thirty years, that smoothed for me with their jokes and conundrums the ruggedness of my professional road. Had it been so rugged then, after all; or was I a coward simply? Well, it is too late to repent; and I also know that these suggestions are a common fallacy of the mind on such occasions. But my heart smote me. I had violently broken the bands betwixt us. It was at least not courteous. I shall be some time before I get quite reconciled to the separation. Farewell, old cronies, yet not for long, for again and again I will come among ye, if I shall have your leave. Farewell, Ch——, dry, sarcastic, and friendly! Do——, mild, slow to move, and gentlemanly! Pl——, officious to do, and to volunteer, good services!—and thou, thou dreary pile, fit mansion for a Gresham or a Whittington of old,

Özgürlüğümün başında bana musallat olan garip kuruntulardan biri de (izleri daha tamamiyle kaybolmuş değildir), yazıhaneyi bırakalı beri upuzun bir süre geçtiği idi. Daha dünkü bir iş olduğunu bir türlü kavrayamıyordum. Ortaklar, bu kadar yıl ve her gün bu kadar saat yakından arkadaşlık ettiğim kâtipler-ayrılır ayrılmaz-sanki ölmüşlerdi benim için. Sir Robert Howard'ın bir trajedisinde bu kuruntuyu açıklamaya yarayacak güzel bir parça vardır. Bir dostun ölümünden söz edilirken şöyle deniyor:

*Daha demin göçüp gitti,
Bulamadım vakit bir damla yaşa,
Ama benden öyle uzak ki şimdi
Bin yıl oldu sanki biz ayrılalı,
Ölçüsü yoktur zamanın ebediyette.*

Bu rahatsız edici duyguyu dağıtmak için bir iki defa seve seve aralarına katıldım, o cenk alanında bıraktığım masa arkadaşlarımı, kalem kardeşlerimi ziyarete seve seve koştum. Beni karşıladıkları zaman gösterdikleri sevgi o aralarındayken tattığım zevkli içli-dışlılığı sağlamaktan çok uzaktı. O eski nüktelerimizden bir iki savurduk, pek öyle etkili kaçmadı gibi geldi bana. Eski masam, şapkamı astığım çivi başka birisine verilmişti; tabii böyle olacağını biliyordum ama gene de hoş karşılamadım. Otuz altı yıl çekmiş olduğum zahmetlere ortak olmuş sevgili arkadaşlarımdan, nükteleriyle, şakalarıyla, kelime oyunları ile meslek yolumun engebelerini düzleyen bu sevgili arkadaşlarımdan ayrılırken vicdan üzüntüsü duymadıysam cehennemlik olayım derim, (duymasaydım hayvandan farkım kalmazdı zaten.) Ama şimdi o meslek yolum gerçekten engebeli miydi diye düşünüyorum, yoksa ben mi ürktüm? Her neyse pişman olmanın vakti geçti artık; hem sonra böyle düşünceler bu çeşit durumlarda umumiyetle zihne musallat olan safsatalardır. Ancak yüreğimin suçlamalarından kurtulamıyorum. Aramızdaki bağı birden koparıvermişim; böyle bir davranış da hiç değilse nezaket kurallarına aykırı idi. Bu ayrılığa alışabilmek için her halde bir hayli zaman geçmek gerek. Allahısmarladık benim eski ahbablarım, kafadarlarım benim, ama ayrılığımız uzun sürmeyecek, sık sık aranıza katılacağım gene, müsaade ederseniz tabii. Allahısmarladık heyacansız, müstehzi, dost Ch...; allahısmarlardık yumuşakbaşlı, ağırkanlı, kibar Do...; allahısmarladık işgüzar PL....., her güzel hizmetin gönüllüsü! Sana da allahısmarladık gönül karartıcı taş yığını, o eski Gresham'lara, Whit-

stately house of Merchants; with thy labyrinthine passages, and light excluding, pent-up offices, where candles for one-half the year supplied the place of the sun's light; unhealthy contributor to my weal, stern fosterer of my living, farewell ! In thee remain, and not in the obscure collection of some wandering bookseller, my "works!" There let them rest, as I do from my labours, piled on thy massy shelves, more MSS. in folio than ever Aquinas left, and full as useful! My mantle I bequeath among ye.

A fortnight has passed since the date of my first communication. At that period I was approaching to tranquillity, but had not reached it. I boasted of a calm indeed, but it was comparative only. Something of the first flutter was left; an unsettling sense of novelty; the dazzle to weak eyes of unaccustomed light. I missed my old chains, forsooth, as if they had been some necessary part of my apparel. I was a poor Carthusian, from strict cellular discipline suddenly by some revolution returned upon the world. I am now as if I had never been other than my own master. It is natural to me to go where I please, to do what I please. I find myself at 11 o'clock in the day in Bond Street, and it seems to me that I have been sauntering there that very hour for years past. I digress into Soho, to explore a book-stall. Methinks I have been thirty years a collector. There is nothing strange nor new in it. I find myself before a fine picture in the morning. Was it ever otherwise? What is become of Fish Street Hill? Where is Fenchurch Street? Stones of old Mincing Lane, which I have worn with my daily pilgrimage for six-and-thirty years, to the footsteps of what toil-worn clerk are your everlasting flints now vocal? I indent the gayer flags of Pall Mall. It is 'Change time, and I am strangely among the Elgin marbles. It was no hyperbole when I ventured to compare the change in my condition to a passing into another world. Time stands still in a manner to me, I have lost all distinction of season. I do not know the day of the week or of the month. Each day used to be individually felt by me in its reference to the foreign post days; in its distance from, or propinquity to, the next Sunday. I had my Wednesday feelings, my Saturday nights' sensations. The genius of each day was upon me distinctly during the whole of it, affecting my appetite, spirits, etc. The phantom of the next day, with the dreary five to follow, sate as a load upon my poor Sabbath recreations. What charm has washed the Ethiop white? What is gone of Black Monday? All days are the same. Sunday itself

tington'lara ¹ lâyük yapı, şahane tacirler evi! dehliz gibi koridorlarına, içeri ışık komayan, altı ay boyunca mumların güneşin yerini aldığı kapalı yazıhanelerine allahışmarladık! geçimimin sağlığıma zararlı yardımcısı, hayatımın çatık kaşlı besleyicisiydin sen! Benim "eserlerim" sende, serseri bir kitapçının bilinmeyen kitaplar yığnında değil. Bırak o dopdolu raflarında yığılarak rahata kavuşsunlar, benim de zahmetlerimden kurtulup rahata kavuştuğum gibi. Aquinas'ın² bırakmadığı kadar bol elyazmasıdır onlar, onunkiler kadar da faydalı. Şanımlı, şerefimi sizlere devrediyorum.

Size ilk haberi vereli beri on beş gün geçti, o zaman sükûne yaklaşıyordum ama daha kavuşmamıştım. Üzerime artık bir durgunluk geldi diye övünüyordum ama bu da nisbî idi. O ilk günlerin heyecanından bir şeyler vardı daha; daha pek oturmamış bir yenilik duygusu, alışılmamış ışık karşısında gözlerin kamaşması gibi bir şey. O eski zincirlerimi arıyordum doğrusu, sanki donatımımın gerekli bir parçası idi onlar. Sanki bir ihtilâl olmuş ve hücre hayatından dünyaya dönmüş zavallı bir keşiştim. Şimdi her zaman başıma buyrukmuşum gibi bir his var içimde. Dilediğim yere gitmek, dilediğimi yapmak tabii gelmeye başladı. Bakıyorum, gündüzün saat on birinde Bond Street'deyim: yıllarca tam bu saatte buralarda volta atmışım gibi geliyor bana. Bir kitapçıda araştırmalar yapmak üzere Soho'ya sapıyorum. Sanki otuz yıldır kitap koleksiyonu yapıyorum: öyle garip, yeni bir şey değil benim için. Sabahleyin bakıyorum, güzel bir resim karşısındayım. Hep böyle değil miydi zaten? Fish Street Hill'e³ de ne oldu? Fenchurch Street nerede kaldı? O emektar Mincing Lane'in sokak taşları, otuz altı yıl günlük ziyaretimle aşındırdığım taşlar, o ebedî çakmaktaşların şimdi kim bilir hangi meşakkatle yıpranmış kâtibin ayak seslerini yankılıyor? Ben artık Pall Mall'un daha iç açıcı döşeme taşlarını çentiyorum. Borsa zamanı gelince, gariptir, Elgin mermerleri⁴ arasında buluyorum kendimi. Durumumdaki değişmeyi başka bir dünyaya geçişe benzetmeye kalkışmam hiç de mubalağalı değildi. Zaman bir bakıma yerinde sayar oldu benim için. Mevsimleri ayırdedemez oldum; haftanın hangi günüdür, ayın hangi günüdür bilemez oldum. Benim için her günün yabancı ülkelerden gelen postanın gününe göre, bir sonraki Pazar'a uzaklık veya yakınlığına göre bir anlamı vardı.

1) Ünlü ticaret ve iş adamları.

2) Ortaçağ İtalyan filozofu- Skolastik felsefe üzerine uzun uzun yazmıştır.

3) Yazıhaneye giderken geçtiği sokaklar.

4) Eskiden olduğu gibi borsaya gideceğine Elgin mermerlerinin bulunduğu British Museum'a geliyor.

—that unfortunate failure of a holiday, as it too often proved, what with my sense of its fugitiveness, and over-care to get the greatest quantity of pleasure out of it—is melted down into a week-day. I can spare to go to church now, without grudging the huge candle which it used to seem to cut out of the holiday. I have time for everything. I can visit a sick friend. I can interrupt the man of much occupation when he is busiest. I can insult over him with an invitation to take a day's pleasure with me to Windsor this fine May morning. It is Lucretian pleasure to behold the poor drudges, whom I have left behind the world, carking and caring; like horses in a mill, drudging on in the same eternal round—and what is it all for? A man can never have too much Time to himself, nor too little to do. Had I a little son, I would christen him Nothing-to-do; he should do nothing. Man, I verily believe, is out of his element as long as he is operative. I am altogether for the life contemplative. Will no kindly earthquake come and swallow up those accursed cottonmills? Take me that lumber of a desk there, and bowl it down

As low as to the fiends

I am no longer * * * * *, clerk to the Firm of, etc. I am Retired Leisure. I am to be met with in trim gardens. I am already come to be known by my vacant face and careless gesture, perambulating at no fixed pace, nor with any settled purpose. I walk about; not to and from. They tell me, a certain *cum dignitate* air, that has been buried so long with my other good parts, has begun to shoot forth in my person. I grow into gentility perceptibly. When I take up a newspaper, it is to read the state of the opera. *Opus operatum est*. I have done all that I came into this world to do. I have worked task-work, and have the rest of the day to myself.

Çarşambaya özgü duygularım, Cumartesi gecesine özgü duygularım vardı. Her günün ruhu bütün gün boyunca beni sarardı; iştihamı, keyfimi etkilerdi. Ertesi günün hayaleti, ve onu takibedecek beş kasvetli gün, Pazar eğlencelerimin üzerine bir yük gibi çökerdi. Hangi büyü Habeşi bembeyaz ediverdi? O Kara Pazartesine¹ ne oldu? Şimdi bütün günler hep aynı. Pazar bile-hemen geçiverecek diye azami zevki alabilmek için kaygılar içinde geçen, bu tatil bakımından çok kere bahtsız ve başarısız gün bile-eriyip haftanın âdi bir günü haline geliverdi. Şimdi artık Kiliseye gitmek için vakit de buluyorum: o eskiden olduğu gibi tatilin koca bir dilimini koparıp almasını çok görmüyorum. Her şey için vaktim var. Hasta dostumu ziyaret edebiliyorum. Çok işi olan bir kimseye, hem de işinin başından aşkın olduğu bir an, müdahale edebiliyorum. Gel şu güzel Mayıs sabahı Windsor'a gidip eğlenelim diye karşısında övünüyorum. Geride, dünyada bıraktığım o zavallı kölelerin, kaygılar, gaileler içinde olduklarını görmekten Lucretius'a² yakışır bir zevk alıyorum; aynı çemberin etrafında durmadan zahmetle dönen dolap beygirleri bunlar, - bütün bu didişme neye yani? Bir insan için fazla zaman diye bir şey olmayacağı gibi az iş diye de bir şey yoktur. Küçük bir oğlum olsa adını İŞİYOK koyardım; bir şey yapmaması gerek çünkü. İnsan iş gördüğü sürece ortamının dışındadır, ben tamamiyle düşünce hayatından yanayım. **Onun için** şöyle iyiliksever bir deprem şu lânet fabrikaları yutmayacak mı? Alın şu masayı, şu odun parçasını, cehennem dibine savurun.

Ben artık filan firmanın kâtibi bilmem kim değilim. Ben Emekli'nin Boş Zamanıyım. Zarif parklarda rashyabilirsiniz bana. Her türlü tasadan uzak yüzüm, ve kayıtsız hareketlerimle, rahat adımlarla gezen, kesin bir gayesi olmayan bir kimse olarak tanınmağa başladım bile. Ben artık şöyle bir dolanıyorum, bir yere gidiyor, bir yerden geliyor değilim. Söylediklerine göre başka niteliklerimle beraber uzun zamandır gömülü kalmış olan bir yakar havası benliğimden fişkirmağa bile başlamış. Kimsenin gözünden kaçmıyan bir soyluluk geliyor üzerime. Elime bir gazete aldım mı, operada ne var diye okumak için alıyorum. *Opus Operatum est.*³ Dünyaya ne yapmaya geldiysem yaptım hepsini; angaryamı savdım, günümün geri kalan parçası artık kendimin.

Çeviren : İrfan ŞAHINBAŞ

1) Haftanın ve okullarda sömestrin başı olması dolayısıyla pazartesi kara bir gün oluyor.

2) Klâsik çağların epikürcü filozoflarından.

3) İş görüldü artık.

ERMİŞ JEANNE'İN ÖNSÖZÜ

BERNARD SHAW

Bernard Shaw hemen bütün oyunları için altmış, yetmiş sayfalık önsözler yazmıştır. Bu önsözler çoğu zaman oyunları kadar ilginçtir. Okurlarına şöyle diyor: "Umarım siz de bütün aklı başında insanlar gibi önsözleri kitabı bitirdikten sonra okursunuz" Aşağıda "Ermiş Jeanne"nin önsözünden bir kaç parça bulacaksınız.

Kimselere benzemeyen, dikbaşı Jeanne

Jeanne D'Arc, 1412 de doğdu, 1431 de dini inançlarda sapkınlıkla, cadılıkla, büyücülükle suçlandırılarak yakıldı, 1456 da bir çeşit temize çıkarıldı, 1904 te saygıdeğer kişiler arasında sokuldu, 1908 de kutsal kılındı, 1920 de ise ermişler katına yükseltildi. Hristiyan tarihinin en dikkate değer Cenkçi Ermişidir. Ortaçağın garip halleriyle ün salmış erdemli kişileri arasında aransa taransa ondan baskını çıkmaz. Koyu bir katolik olduğu, katolikliği dilinden eksik etmediği, üstelik Hus'çulara ¹ karşı bir haçlı seferi açtığı halde, gerçekte ilk Protestan şehitlerindedir. Ayrıca Ulusçuluğu ilk yayanlardan biri, çağının oyuncu, fidye avcısı şövalyeliğini bir yana bırakıp savaşta Napoleon gerçekçiliğini Fransa'da ilk uygulayandır. Kadınlar için akla yakın kılık kıyafetin de öncüsüdür. Catalina de Erauso ile asker ya da denizci olmak için erkek kılıgına giren tanınmamış sayısız kadın kahramanı hesaba katmazsak, tıpkı kendisinden iki yüz yıl sonra yaşayan İsveç Kraliçesi Christina gibi kadınlığın alını yazısını kabullenmedi; erkekçe giyindi, dövuştü ve yaşadı.

Bütün bu işlerde öylesine ağır basıyordu ki daha yirmisine gelmeden (yirmisine gelmek hiç nasip olmamıştır ya) bütün Batı Avrupa da adını sanını işitmeyen kalmamıştı. Onun için görünüşte -artık böylesine cezalandırmadığımız- bazı büyük suçlardan ötürü, ama aslında kadınlığa yakışmaz, çekilmez dediğimiz bir dikbaşlılık, bir haddini bilmezlik yüzünden mahkeme kararıyla yakılmış olmasına

1) Bohemyalı din devrimcisi Jan Hus mezhebinden olanlar.

şaşmamalı. Daha on sekizinde, Jeanne iddiacılıkta en kendini beğenmiş papadan, en burnu havada imparatorudan fersah fersah ilerdedi. Tanrının hem elçisi hem tam yetkili bir temsilcisi olduğunu ileri sürüyor, daha doğrusu henüz bu dünyada, üstelik kanlı canlı iken öbür dünyaya göçmüş bütün fenalıkları yenmiş iman ehlerinden biriymiş gibi davranıyordu.

Neler yapmadı neler? Kendi kralına patronluk mu taslamadı? İngiliz kralına pes dedirtip emir kulu mu yapmadı? Ya devlet adamlarıyla piskoposlara çektiği nutuklar, ağızlarını tıkayıp dediğim dediğim demeler; planların hor gördüğü generallerin birliklerini kendi planlarını uygulayarak zafere ulaştırmalar! Resmi ağızlardan çıkan düşüncelere, kararlara karşı sonsuz, hem de hiç gizlemediği bir güvensizliği vardı. Savunma Bakanlığının taktiklerini, stratejilerini açıkça küçümsüyordu. Hem en sayın din ulularını, hem de en parlak bir hanedanı temsil eden bir bilge, bir devlet başkanı olsaydı bile iddiacılığıyla, aşırı davranışlarıyla devlet adamlarının sabrını taşırdı, tıpkı Ceasar'ın Cassius'un sabrını taşırdığı gibi. Jeanne tam bir türedi olduğu için sadece iki çeşit kanı vardı onun üzerine: birincisi, bu kız aklın alamıyacağı bir yaratık; ikincisi, bu kız çekilmez!

Jeanne ile Sokrates

Jeanne kötü yürekli, bencil, korkak ya da budala olsaydı, tarihe geçen en çekici kişilerden bir sayılmak şöyle dursun, lânetle anılırdı. Yeteri kadar yaşlı olsaydı da haksız çıkararak küçük düşürdüğü adamlar üzerinde nasıl bir etki yarattığını bilse, onları pohpohlayıp yola getirmesini öğrenseydi, Kraliçe Elizabeth kadar uzun yaşayabilirdi. Ama öyle dümenleri çeviremeyecek kadar gençti, köylüydü, toydu. Budala saydığı adamlar yoluna engel olunca kendileri için ne düşündüğünü, budalalıkları karşısında duyduğu sabırsızlığı gizlemiyordu. Üstelik onlara doğru yolu gösterdiği, başlarını belâdan kurtardığı için kendisine karşı borçlu olacaklarını sanacak kadar da saftı. Üstün zekâlı kişiler için nispeten ahmak yaratıkların ahmaklıklarını ortaya koyunca karşılaştıkları müthiş öfkeyi anlamak her zaman güçtür. Sokrates bile bunca yaşına, bunca tecrübesine göre, yargılanırken kendisine karşı birikmiş hınçların, en sonunda canına kasteden öfke kasırgasının nedenini kavrayan bir adam gibi kendini savunmamıştı. Suçlayıcısı 2300 yıl sonra doğmuş olsaydı, sabahın ya da akşamın kalabalık saatlerinde City'ye² gidip gelirken bir banliyö treninin birinci mevki vagonunda bulunabilirdi. Gerçekten söy-

2) Londranın iş merkezi.

leyecek fazla sözü olmazdı adamcağızın; yalnız şu Sokrates yok muydu, şu Sokrates, her ağzını açışında kendisini de benzerlerini de budala yerine koyuyordu. Buna katlanamayacaklardı artık. Sokrates bunun farkında olmadığı için saldırganların püf noktasını bir türlü kavrayamadığı duygusuyla donup kalmıştı. Eski bir asker, şerefli bir ömür sürmüş bir adam olduğu, saçma sapan bir kalabalığın kendisini suçladığı gerçeğine vardıktan sonra sönüverdi. Kafaca üstünlüğünün kendilerine karşı iyi niyetle iyi hizmet dileğinden başka bir duygu beslemediği adamların yüreğinde ne denli bir korku, ne denli bir nefret uyandırdığından hiç kuşkulanmamıştı.

Napoléon ile aralarındaki zıtlık

Sokrates yetmiş yaşındayken bu kadar gözü açılmamış olursa onyedisindeki Jeanne'in ne kadar saf olduğu kestirilebilir. Sokrates insanların kafaları üzerinde ağır ağır, uslu uslu işleyen bir düşünce adamıydı, Jeanne ise vücutlarını şiddetle harekete getiren bir aksiyon kadını. Hiç şüphesiz bu yüzden Sokrates'in çağdaşları uzun zaman kendisine katlandılar, oysa Jeanne daha iyice büyümeden yokedildi. Her ikisi de korkunç yeteneklerinin yanında öyle candan, öyle alçakgönüllü, öyle iyiydi ki, kurbanı oldukları gözü kararmış nefret büsbütün mantıksız görünüyor, kendileri de buna akıl sır erdiremiyorlardı. Napoleon da korkunç bir yeteneğe sahipti ama ne candan, de çıkarılıktan uzak olduğu için el üstünde tutulmasının asıl nedenini bal gibi biliyordu. Dünyanın ölümünü nasıl karşılayacağı sorulduğunda herkesin oh diyeceğini söylemişti. Ama soydaşlarına karşı hiç bir gazez beslemeyen, kıllarına bile dokunmağı düşünmeyen dev akıllılar, soydaşlarının dev akıllılardan gene de nefret ettiklerini, sadece üstün bir kişinin yakınlığı gururlarını yaraladığı için kıskançlıktan değil, düpedüz korkudan onları yok etmek istediklerini kolayca anlayamazlar. Korkunun adama yaptırmayacağı yoktur. Üstün bir varlığın uyandırdığı korku da akla mantığa vurulamaz. Hiç bir ölçüye sığmayınca büsbütün çekilmez olur, hele iyiliğinin, ahlâkça sorumluluğunun bir dayanağı, bir inancası yoksa, bir başka deyimle resmi bir duruma dayanmıyorsa. Herodes ile Pilatus'un³. Annas ile Caiaphas'ın⁴. yasal geleneksel üstünlükleri de korku saçar ama bu hesaba kitaba gelen bir korkudur, sonuçları önceden kestirilip önlenemez; böylesine dünden razıdır insanoğlu. Oysa İsa'nın

3) Pontius Pilatus: İsa'yı yargılayan Romalı vali.

4) Joseph Caiaphas: İsa'yı yargılayan kurula başkanlık eden Yahudi hamamı.

acayip üstünlüğü ve yüreklere saldığı korku hayırseverliğini sezemeyenlerin "Onu çarımha gerin" diye haykırışmasına yol açar. Sokrates baldıran zehirini içmiş, İsa çarımha gerilmiş, Jeanne bir kazığa bağlanarak yakılmış oysa Napoleon, sonu St. Helena bile olsa, orada yatağında ölmüştür. Bir takım korkunç ama kolay anlaşılır resmi sıfatlı alçaklar bu dünyada saltanat sürdükten sonra ecelleriyle ölmüşler, böylece ermişliğin fatihlikten çok daha tehlikeli olduğunu tanıtlamışlardır. Muhammet ile Jeanne gibi hem ermiş hem fatih olanlar da fatihin ermişı kurtarması gerektiğini, yenilgiye uğrayıp esir düşmenin şehitlik demek olduğunu anlamışlardır. Jeanne yakıldığı zaman Tanrının bir tek kulu onu kurtarmak için parmağını bile oynatmadı. Zafere ulaştırdığı silâh arkadaşlarıyla pestilini çıkardığı düşmanları, taç giydirdiği Fransız kralıyla, tacını bir tekmede Loire'a yuvarladığı İngiliz kralı ondan kurtulduklarına aynı derecede sevinmişlerdi.

Jeanne suçlu muydu yoksa suçsuz mu?

Ancak alçaklardan alçak ya da yücelerden yüce olmak böyle sonucu doğurabilirdi. Jeanne'in durumu hangisiydi, gelin bunu kararlaştıralım. Çağdaşları çok titiz, çok vicdanlıca bir yargılamadan sonra aleyhinde karar verdiler. Bu kararın yirmibeş yıl sonra Jeanne'in bir çeşit temize çıkarılması şeklinde bozulması gerçekte sadece Charles VII. ye taç giydirilmesindeki meşruluğu sağlamlaştırmak içindi. İlk dava işlemlerini asıl bozan sonradan gelen kuşakların ağız-birliğiyle aleyhindeki yargıları yere çalması, gitgide onu ermişler katına kadar yükseltmesiydi. Artık onu yargılayanlar yargılanıyordu, hem de Jeanne'in yargılandığından çok daha insafsızca. 1456 da itibarının onarılması, sağlam bir iş olmamakla beraber, ele güne karşı Jeanne'in ne şirret, ne orospu, ne cadı ne de ağız bozuk olduğunu, puta tapıcılıktan en az Papa kadar uzak bulunduğunu askerliğe özenip erkek giysileri giymekten bir de küstahlığından başka kötü hali görülmediğini, tersine çok iyi huylu, el sürülmemiş bir kız, çok dindar, çok nefesine hakim, (Fransada su yerine içilen şaraba batırılmış ekmekle nefis körletmesini perhizcilik sayabiliriz) çok şefkatli olduğunu, bu gözüpek, yavuz askerin gene de pis ağızlılığı, uygunsuz hareketleri kaldıramadığını meydana koydu, bütün akli başında eleştirilenleri kandıracak kanıtlar ileri sürdü. Kızı ateşe sürükleyen büyüklenme dedikleri o aşırı kendine güvenme, o dikbaşlıktı. Ahlakına başkaca hiç bir leke sürülmeden yakılmağa gitti. Onun için

Henry IV adlı tarihi oyunun (Shakespeare'in orasını burasını düzelttiği sanılır) ilk bölümündeki Jeanne'in son sahnelerde, aşırı ulusçuluk çabasıyla ona fena halde kara çaldığını şimdi tanıtlamağa kalkmak boşuna zaman harcamaktır. Jeanne'a sıvamağa çalıştıkları balçık öylesine temizlenmiştir ki artık hiç bir modern yazarın bu iş için kolları sıvaması gerekmez. Asıl güç olan yargıçlarına atılan çamurları silkelemek, bir de Jeanne'ı tanınmaz hale getiren bembeyaz badana tabakasını kazımak. Aşırı ulusçuların edepsizliği yüzünden Jeanne'ın başına gelmeyen kalmamıştı. Sonra da mezhepçilerin edepsizliği (bu defa Protestanların edepsizliği) yüzünden bağlandığı kazık Katoliklerle Engizisyoncuları pataklamak için kullanıldı. Bu kurumları melodramın kötü kişileri yapmak için en kolay yol Orleanlı Bakireyi kahramanlaştırmaktı. Bu melodramı saçma diye bir yana bırakalım. Kilise ile Engizisyon Jeanne'ı, onun gibi bir tutuklunun bugün herhangi bir layık mahkemede yargılanacağından çok daha adilce yargıladı. Verilen karar tam tamına kanuna uygundu. Kız hiç de melodramatik bir kahraman yani aşk derdinden yataklara düşmüş dünya güzeli bir asalak (tabii erkek kahraman da bir o kadar güzel olacak) değil bir dahi, bir ermiş yani melodramatik bir kahramandan alabildiğine uzak bir insandı.

Terimlerin anlamını iyice açıklayalım. Bir dahi başkalarından daha uzağı görebilen, daha derinlere inebilen, değişik değer ölçüleri olan kişidir. Bu olağan üstü görüşü ve bu olağan üstü görüşe özgü değerlendirmeleri kendi yeteneklerine en uygun biçimde uygulayacak kadar da güç yüklüdür. Bir ermiş kahramanca erdemlerle bezenmiş, kilisenin doğa-üstü diye sınıflandırdığı esinlenmelerden ya da güçlerden payını almış, kutsallaştırılmağa değer görülmüş kişidir. Bir tarihçi kadın düşmanıysa, kadınların gelenek bakımından erkeklerle özgü işlerde deha gösterebileceğine inanmıyorsa, dehası daha çok askerlikle politika gibi pratik alanlara yönelmiş olan Jeanne'ın karşısında apışıp kalır. Tarihçi ermişlerin varlığını yadsıyacak kadar akılcıysa, yeni düşüncelerin ancak bilinç yoluyla gelebileceğine inanmıyorsa Jeanne'ı dünyada anlayamaz. İdeal biyografyacısının 19. yüzyılın önyargılarından, taraf tutmalarından sıyrılması, Ortaçağla Katolik Kilisesini bizim Whig tarihçilerden çok daha derinliğinde anlaması, cinsiyet konusunda tarafsız olması, romantiklikten sıyrılabilmesi, kadınları özel çekicilikleri, özel budalalıkları olan ayrı bir hayvan türü değil de sadece insan soyunun dışı sayması gerekir.

Jeanne'in yakışıklılığı

Dobra dobra konuşmak gerekirse Jeanne'ı güzel kadın diye tanımlayarak söze başlayan herhangi bir kitap derhal masallar bölümüne ayrılmalıdır. Jeanne'in köydeki saraydaki, ordudaki arkadaşlarından bir tanesinin, onu överek krala yaranmağa çalıştıkları zaman bile, güzel olduğunu söylemeğe dili varmamıştır. Bu konuya değinen bütün erkekler cinsel bakımdan onu hiç çekici bulmadıklarını, daha çiçeği burnunda bir kız üstelik ne çirkin, ne hantal, ne biçimsiz, ne de sevimsiz olduğunu düşündükçe buna şaşır kaldıklarını ısrarla söylemişlerdir. Görünen köy kılavuz istemez: güçlü kuvvetli, idareci kadınlardan bir çoğu gibi cinslerin çatışmasında dişiliği silik kalıyordu. Çünkü erkekler aşık olamıyacak kadar korkuyorlardı kendisinden. Oysa hiç te cinsiyetsiz değildi. Kızlığını bir noktaya kadar korumağa kararlı olduğu, ölünceye kadar da kaybetmediği halde evlenme olasılığını hiç bir zaman kendinden uzak görmemişti. Ama bir erkeğe şirin görünme, peşinde koşma, sonunda tuzağa düşürme gibi manevralardan sonra gelen evlilik onun işi değildi. Görülecek başka işleri vardı. Byron'un: "Erkeğin sevgisi erkeğin hayatından ayrı bir şeydir ama kadının bütün varlığıdır." sözü, George Washington'a ya da kahramanlık çapında işler gören herhangi bir erkeğe ne kadar uyarsa Jeanne'a da o kadar uyar. Günümüzde yaşasaydı resimleri posta kartlarına atıyla kılıcıyla basırdı, etekliğiyle değil. Bununla beraber çok ilginç, çok değişik bir yüzü olduğunu kabul etmemiz için bir neden var ortada. Onun çağında Orleans'da yaşamış bir heykeltraş miğferli bir genç kadının heykelini yapmış. İdeal bir yüz değil de bir portre olması bakımından eşsiz bir eser. Portre olmasına portre ama bildiğimiz kadınların hiç birine benzemiyor. Jeanne'in farkında olmadan heykeltraşa modellik ettiği sanılıyor. Kanıt manit yok ortada ama o harikulâda birbirinden ayrı gözler şu soruyu sorduruyor ister istemez: "Bu kadın Jeanne değilse kim olabilir?" Daha fazla kanıt ileri sürmeği gereksiz buluyorum. Aksini tanıtlayacak varsa, buyursun!.....

Jeanne'in toplumsal durumu

Sınıf bakımından, Jeanne, toprağını kendi işleyen bir çiftçinin kızıydı. Köyün ileri gelenlerinden olan babası komşu köylerin beyleriyle, dava vekilleriyle görülen derebeylik işlerini güderdi. Köylülerin düşman baskınlarında sığındıkları şato kullanılmaz hale gelin-

ce altı yedi çiftçiyi bir araya getirerek şatoya sahip çıkmalarını, saldırı tehlikesinde orada barınmalarını sağladı. Jeanne çocukluğunda zaman zaman şatonun küçük bayanı olmanın tadını çıkarmıştı. Jeanne saraya kabul edildiğinde annesi ile agabeyleri peşinden gidip talihini paylaşmışlardı, hem de pek gülünç durumlara düşmeden. Bu gerçekler kahramanı ille prenses ya da dilenci kız yapan bir masalla inanmamızı gereksiz kılıyor. Shakespeare'in öyküsü de buna benzer ya biraz. Okuma yazma bilmeyen bir ırgat olduğunu tanıtlamak için dünyanın araştırması yapıldı. İğneyle kuyu kazıldı adeta. Oysa babasının bir iş adamı olduğu, bir ara iyice zenginleştiği, eşraftan bir kız aldığı bilinip duruyordu. Aynı şekilde Jeanne'ı fakir bir çoban kızı, bir yanaşma yapma eğilimi var, oysa Domremy'deki fakir bir çoban kızı ondan çiftliğin küçük bayanı diye söz ederdi herhalde.

Jeanne ile Shakespeare arasındaki fark şu: Shakespeare okur yazardı. Okula gitmiş, üniversite diplomasına göz dikenlerin çoğu kadar Latince ile Yunanca öğrenmişti: Yani pratikte hiç bir işe yarayacak kadar. Jeanne'in ise hiç okumuşluğu yoktu. Alfabeden çakmam, derdi hep. Ama o zamanlar, hatta daha çok sonraları bir çok prenses de aynı şeyi söyleyebilirdi. Örneğin Marie Antoinette, Jeanne'in yaşındayken kendi adını bile doğru dürüst yazamazdı. Ama bu Jeanne'in cahil oldu ya da şimdi okuması yazması olmayan kişilerin duyduğu ele güne karşı eksiklik duygusuna kapıldığını göstermez. Mektup yazamazsa da başkalarına yazdırırdı, hem de önemseyerek yapardı bu işi. Yüzüne karşı bir çoban kızı olduğunu söylediklerinde fena halde tepesi atmuş, en iyi döşenmiş evlerin işlerini çevirmede herhangi bir kadınla boy ölçüşmeğe hazır olduğunu söylemişti. Fransadaki siyasi ve askeri durumu bugün gazetelerden başını kaldırmayan üniversite bitirmiş kadınların kendi ülkelerindeki durumu anladıklarından çok daha iyi anlamıştı. Kendisine ilk inanan adam Vaucouleurs'deki komşu komutandı. Dauphin'in birliklerinin Herring savaşında yenildiğini resmi haberden o kadar önce bildirmişti ki adamcağız bu haberin kızın gönlüne doğduğunu sandı. Toplum işlerine karşı bu ilgi, bu bilgi savaşın silip süpürdüğü köylük yerlerdeki çiftçiler arasında hiç te olağanüstü değildi. Politikacılar çoğu zaman kılıç elde kapılarına dayanırdı. Jeanne'in yakınları derebeylik dünyasında olup bitenlerden habersiz yaşayamazdı. Zengin değildiler. Jeanne da babası gibi çiftlikte çalışır, koyunları filân otlatırdı ama yoksulluktan kırıldıklarına, Jeanne'in parayla tutulmuş bir hizmetçi gibi çalıştığına inanmak için sebep yok. Canı isteyince işi savsaklayıp günah çıkarmağa gider, görüntüler görmeği, kilise çanları

çalınırken gaipten sesler işitmeği beklerdi. Kısacası bugünkü küçük burjuva kızlarından çok daha soylu hatta çok daha aydın bir küçük bayan.

Jeanne'in sesleriyle görüntüleri

Jeanne'in sesleriyle görüntüleri şöhretine az oyun etmemiştir. Bu yüzden adı deliye, yalancıya, düzmeciye, cadıya çıktı. (Bunun için yakılmıştır.) Gene bu yüzden sonunda erdiğine inandılar. Tabii, gaipten sesler işitmek, görüntüler görmek yukarıdaki saydıklarımızın hiç birini tanıtlamaz. Yalnız bu konuda çeşitli sonuçlara varılmış olması bizim gerçekçi tarihçilerin başkalarının aklından geçenleri, hatta kendi akıllarından geçenleri ne kadar az kavradığını gösterir. Bu dünyada imgelemi (muhayyile) öyle canlı kişiler vardır ki bir düşünce onlara bir ses, hatta görülen bir varlığın ağzından işitilen bir ses gibi gelir bazı bazı. Elinden kaza çıkmış delilerin kapatıldığı akıl hastaneleri bir takım seslerin buyruklarına uymuş katillerle doludur. Böylece, bir kadın uyuyan kocasının gırtlığını kesmeği, çocuğunu boğması gerektiğini söyleyen sesler işitmiş, söyleneni yapmak zorunluluğunu duymuş olabilir. Tıbbî ve adlî bir batıl inanca göre mahkemelerimiz, böyle görüntülerin baştan çıkardığı suçluların hareketlerinden sorumlu olmadığına, deli sayılmasına karar verir. Ama görüntüler gören, kendilerine vahiyler inen yalnız suçlular değildir. Dahilerin esinlenmeleri, sezileri, bilinçsizce vardığı bazı sonuçlar da bazen böyle görüntüler biçiminde belirir. Sokrates, Luther, Swedenborg, Blake de tıpkı Ermiş Jeanne ile Ermiş Francis gibi imgeler görür, sesler işitirlerdi. Newton'un imgelemi de canlı, dramatik bir imgelem olsaydı Pythagoras ona meyva bahçesinde görünüp elmaların niçin düştüğünü açıklayabilirdi. Böyle bir görüntü bizi ne yer çekimi kanunun doğrulduğundan şüpheye düşürürdü ne de Newton'un akılca sağlam olduğundan. Üstelik imgeler görerek bir buluşta bulunmak normal yolu izlemekten daha büyük bir mucize sayılmazdı. Akıl sağlığının ölçüsü izlenen metodun normal olup olmaması değil, varılan sonucun mantığa sığıp sığmamasıdır. Pythagoras, Newton'a ayın küflü peynirden yapılmış olduğunu bildirseydi o zaman Newton'u tımarhaneye kapamak gerekirdi. Yerçekimi kanunu Copernicus'un evrende gözlenebilen fizik gerçekler sistemine güzelce oturan, mantıklı bir varsayım olduğundan Newton'a olağanüstü zekâlı bir kişi diye ün sağladı. Buna ne kadar acayip yollardan varırsa varsın aynı ünü kazandırdı gene.

Aynı şekilde Jeanne sesler işittiği halde akli başında bir kadın diye kabul edilmelidir çünkü bu sesler yerçekiminin Newton'a geldiği gibi akıl anadan gelmeyecek hiç bir öğütte bulunmamışlardır. Son savaşta bir sürü kadın askerlik hayatına atıldığından beri pek alâ görüyoruz ki Jeanne eteklikle sefere çıkamazdı. Sadece erkek işi gördüğü için değil, ahlâk bakımından kendisiyle silâh arkadaşları arasında seks söz konusu olamayacağı için. Bu konuda sıkıştırılınca kendisi bu nedeni ileri sürmüştü. Bu çok akla yakın gerekçenin önce Ermiş Catherine'in ağzından duyduğu bir Tanrı buyruğu gibi gelmesi kaçık olduğunu göstermez. Buyruğun doğruluğu kafaca sağlam olduğunu ama geliş şekli geniş imgeleminin duyularına oyun oynadığını gösterir. İzlediği politika da oldukça sağlamdı. Orleans'ı kurtardıktan sonra Rheims'da Dauphin'e taç giydirecek meşhurluğundan şüphe edenlerin ağzını kapatmasının Fransayı kurtaran askerî ve siyasî ustalık örnekleri olduğunu kimse yadsımıyor. Napoleon'a ya da hiç hayale kapılmıyan başka her hangi bir dahiye yakışacak planlar. Bu düşünceler Jeanne'a, doğru yolu gösterdiklerine inandığı ermişlerin bir yönergesi gibi geldi. Ama kafası bu çeşit çalıştığı için önderlik değerinden hiç bir şey eksilmiyordu.

Evrinme açlığı

Öyleyse, Jeanne'ın işittiği sesler, gördüğü görüntüler, Tanrıdan aldığı buyruklar üzerine modern görüş nedir? 19. yüzyıl bunlar için birer kuruntu, diyordu. Ama madem ki Jeanne güzel bir kızcağızdı; üstelik politikacı, ahlâksız bir piskoposun kışkırttığı kara inançlı ortaçağ papazlarının hismine uğramış, sonunda ellerinde can vermişti, bu kuruntulara saf saf inanan bir alık diye kabul edilmeliydi. Yirminci yüzyıl bu açıklamayı çok yavan, çok basmakalıp bulduğu için daha mistik bir çözüm yolu arıyor. Bence yirminci yüzyıl haklı. Jeanne'ın fazla akıllı olduğu besbelliyken aklında noksanlık olduğunu ileri süren bir açıklama yutulmaz. Şimdi Ermiş Catherine, Ermiş Margaret, Ermiş Michael adlı üç adet , iyi giyinmiş, gözle görünür kişinin gökten inip Jeanne'a Tanrı kelâmını ilettiklerine inanmak benim elimden gelmez. Haydi ben inandım diyelim, bütün okuyucularımdan bunu bekleyemem. Her ne kadar böyle bir inanç hepimizin bal gibi yuttuğu bazı modern inançlardan daha saçma, daha akıl almaz değilse de, inanç konusunda modanın, aile geleneklerinin rolü olduğunu unutmayalım. Ben de Victoria Çağı modasına uyduğum ve aile geleneğim protestanlık olduğu için Jeanne'ın görüntülerinin nesnel bir gerçeğe dayandığına inanmıyorum.

Ama iyi bir burjuvanın akıllıca güdebileceği sağlık, geçim geniş-

liği, saygı değerlik, güven, mutluluk içinde orta halli bir hayat sürme ereğini kat kat aşan erkekler için bireyleri kullanan hareket halinde güçler var. Varlıkları şuradan belli ki: insanlar kendilerine bir metelik bile kazandırmayacak, tersine çoğu zaman zarara girmelerine sebep olacak bilgiler peşinde koşmak, toplumsal devrimler sağlamak için, yoksulluğa, yüzlerine kara çalınmasına, sürgüne, hapse, tarifsiz güçlülere, üstelik ölüme göğüs gererler. Doğa üzerindeki egemenliğimizin genişletilmesi için seve seve göze alınan bu çabaları, fedakârlıkları bencilce özel çıkarını arayanların bile gözü kesmez. Oysa doğa üzerindeki bu genişlemeler, araştıran kişinin özel hayatını belki hiç bir noktada etkilemeyecektir. Bilgiye, güçlülüğe, karşı duyulan bu açlığın anlaşılmayacak tarafı yok. Tıpkı yemeğe karşı duyulan açlık gibi. İkişi de bilinen gerçekler. Aradaki tek fark şu: yemeğe karşı duyulan istek aç adamın yaşaması için gerekli olduğundan kişisel bir istektir, oysa öteki, gelişmeye karşı duyulan bir istek olduğun için kişi-üstü bir gereksinmedir.

İmgelemimizin, kişi-üstü güçlerin yaklaşmasını çeşitli biçimlerde dramlaştırması ruhbilimcinin çözeceği bir sorundur, tarihçinin değil. Yalnız tarihçi imge gören kişilerin ne düzmeçi, ne de çılgın olduğunı anlamalıdır. Jeanne'ın Ermiş Catherine sandığı şeklin gerçekte Ermiş Catherine değil de evrinme açlığı dediğim, evrimleri iten gücün bir baskısı, bu baskının Jeanne'ın imgelemine de dramlaştırılması olduğunı söylemek başka, onun imgelerini bir sarhoşun ayı çift görmesiyle karıştırmak gene başka. Ermiş Catherine'in buyrukları böyle düşünülmesine meydan vermeyecek kadar mantıklıydı. Gökyüzü kişilerinin sevdikleri ölümlülere göründüğüne inanan saf bir Fransız köylüsü, Jeanne konusunda bilimsel gerçeğe, ermişlerle görüşen bir kızı deli ya da yalañcı diye damgalamak zorunluluğunı duyan akıllı ve maddeci tarihçilerden daha yakındır. Jeanne deliyse bütün Hıristiyan dünyası da deliydi; çünkü gökyüzü kişilerinin varlığına sofuca inananlar da delilikte onları gördüklerine inananlardan hiç geri kalmaz. Luther mürekkep hokkasını şeytana fırlatığı zaman herhangi bir Agustinus keşişinden daha fazla oynatmış değildi: daha canlı bir imgelemi vardı, belki daha az yemiş, daha az uyumuştun; hepsi bu kadar.

Jeanne'ı özetlersek:

Jeanne'ı kafaca sağıamlığı, bedence dayanıklılığı olağanüstü olan, aklı başında, açkögöz bir köylü kızı diye kabul edip hayranlık

duyabiliriz kendisine. Yaptığı her iş hesaplı kitaplıydı. Bütün bunlar şimşek hızıyla olduğu, kendi de bilincine varamadığı için herşeyi seslerine malediyordu ama gene de körükörüne duygularına kapılmayan, politika güden bir kadındı. Savaşta Napoleon kadar gerçekçiydi. Onun gibi topçu birliklerinden gözünü ayırmaz, neler yapabileceklerini iyi bilirdi. Sarılan şehirlerin Filistindeki Ervah şehri misali borusunun sesiyle yere yerilmesini beklemez, Wellington gibi saldırı metodlarını savunmanın özelliklerine göre ayarlardı. Sen yeteri kadar dayanırsan karşısındaki adamın ergeç boyun eğeceği yolundaki Napoleone'ca hesabı çok önceden sezmişti. Örneğin, Orleans'daki son zaferi komutanı Dunois bütün gün savaşıp bir sonuç alamayınca geri çekilme borusunu öttürdükten sonra kazanılmıştı. Hiç bir zaman bir takım romansçılarla oyun yazarlarının yapıp yakıştırdığı gibi romantik bir genç bayan değildi. Köylüce serin kanlılığı, bildiğinden şaşmazlığı, büyük lordları, kralları, piskoposları hiç putlaştırmadan, hiç züppeliğe kapılmadan, her birinin kaç paralık adam olduğunu bir bakışta kestirerek kabul etmesiyle toprağın öz kıızıydı. Saygı değer bir taşralı kadın gibi toplum hayatında ahlâkça temiz kalmanın değerini bilir, ağız bozukluğunu, dini ödevlerin boşlanmasını, düşük kadınların askerleriyle düşüp kalkmasını hoş görmezdi. Bir dindarca ünlemi "En nom De!", bir de anlamsız küfrü vardı: "Par mon Martin". Küfretmeden duramayan LaHire'in de ancak bunları ağzına almasına izin vermişti. Bu iffet ahlâkça fena halde bozulmuş bir ordunun kendini toparlamasında öyle yararlı oldu ki, güttüğü politikalarından bir çoğu gibi ince hesaplara dayandığı kabul edilebilir. Irgatlardan krallara kadar her sınıftan kişilerle hiç sıkılmadan, hiç kasılmadan konuşur görüşür, korkak ya da ahlâkça çürük olmadıkları zaman istediğini yaptırır. Sırasında acı, sırasında tatlı söyler, kimi zaman diliyle sokar, kimi zaman ağzından bal akardı. Çok becerikliydi, insanları çekip çevirmek için yaratılmıştı.

Çeviren : Sevgi SANLI

12 ŞİİR

GÜNTER EICH

Günümüz Alman şair ve radyo oyunu yazarlarından. 1 Şubat 1907'de Oder ırmağı kıyısında Lebus'da doğdu. Çocukluğu Mark Brandenburg'da geçti. Yüksek öğrenimini hukuk ve Çin dili-edebiyatı üzerine Leipzig, Paris ve Berlin'de yaptı. İlk radyo oyununu 1929'da yazdı, ilk şiir kitabını 1930'da çıkardı. 1932'den beri bağımsız yazar. Birçok armağanlar kazandı. 1953'te Avusturya'lı tanınmış hikâye ve roman yazarı Ilse Aichinger ile evlendi. Şimdi Yukarı Bavyera'da Lenggries'de yaşamaktalar.

Şair ve eleştirmen Walter Höllerer, Eich'in şiirleri üzerine yazdığı bir yazıyı şöyle bitiriyor: "1945 sonrası Alman yazarları içinde hiçbiri, o günlerin sıkışık durum ve sorunlarını çok duyarlı bir şiire bağlamayı Günter Eich kadar bilememişti. Bu çetin sorunlar, fısıldanan sözcüklerdeki gücü kavramaya yaslaniyor. Her birimizin ancak yarı bilincinde olduğumuz çok şeyleri ilk Eich söyledi; bunları çokluk apayrı bir espri, bir rahatlık içinde, açık seçik söyledi. Onun şiirleri, büyük ve gösterişli projektörlerin çalışmaz oluşu karşısında, yıkıntılar çakıllar içinde güvenilir kıvılcıklar bulup çıkarmıştır. 1945'ten sonra her şeyi dikkatle gözden geçiren, eleştiren bir edebiyatın belgeleri bunlar. Günter Eich, bu edebiyatın, Almanya'da, şiiri en titiz, en güvenilir temsilcilerinden biri oldu".

Günter Eich'in çıkmış şiir kitapları şunlar:

Gedichte (1930), *Abgelegene Gehöfte* (1948), *Untergrundbahn* (1949), *Botschaften des Regens* (1955), *Ausgewählte Gedichte* (1960), *Zu den Akten* (1964).

Eich, 29 ekim 1961'de İstanbul'a da geldi, birkaç gün kalıp İzmir ve Ankara'ya gitti; her üç şehirde eserlerinden parçalar okudu, konuşmalar yaptı. Radyo oyunlarından üçü, İstanbul Radyosu'nda da oynanmıştır: *Öteki Kadın ve Ben* (Şubat 1961), *Küveyt'e Gitme!* (13 Haziran 1963), *Setubal Dalgaları* (12 Temmuz 1963); birincisi Adalet Cimcoz, öbür ikisi Behçet Necatigil çevirisi olarak. Şair üzerine ilk tanıtma yazısı, dört şiirinin çevirisiyle birlikte *Yeditepe* dergisinde çıkmıştı (1 Eylül 1951).

DER ANFANG KÜHLERER TAGE

Im Fenster waechst uns klein der Herbst entgegen,
man ist von Fluss und Sternen überschwemmt,
was eben Decke war und Licht, wird Regen
und faellt uns verzückt und ungehemmt.

Der Mond wird hochgeschwemmt. Im weissen Stiere
und in den Fischen kehrt er ein.
Uns überkommen Wald und Gras und Tiere,
vergessne Wege münden in uns ein.

Uns trifft die Flüt, wir sind uns so verschwunden,
dass alles fraglich wird und voll Gefahr.
Wo strömt es hin? Wenn uns das Boot gefunden,
was war dann Wirklichkeit, was Wind, was Haar?

AMONG MY SOUVENIRS

Des Mondes weisse Zisterne
ist ausgeschöpft und leer
und zu schlafen ohne die Sterne
ist zu schwer.

Wolken, Boote, die landen
an die Stirn. Traum und Wind
spülen Tote ans Land, es versanden
die Tage, die deutlich sind.

Und es verfaengt sich an meinen Küsten
mit Holz und Elfenbein,
Schiffen und Segelgerüsten
Erinrung, unfassbar und klein.

Hellblaue Nacht und Ebbe der Winde,
ein Baum, vor dem Herbsteste geneigt,
schliesst mich ein in Blattwerk und Rinde,
in sein Blut, das fliesst und steigt.

Und Sommer, Gebirge, Wohnort der Pflanzen,
Reflexe des schneeigen Lichts,
war dies - floss es nicht mit den ganzen
Tanginseln ins Nichts?

Ich erwache. In die Tapeten
sind Phantome gewebt
und Worte aus tausend Gebeten.
Sage, wer von uns lebt.

Wenn das Gedenken manchmal ermattet,
fühle ich, muss es sein,
dass dein Gesicht, immer beschattet,
ewig ist und aus Stein.

SERİNCE GÜNLERİN BAŞLANGICI

Pencerede küçücük bize doğru büyür güz,
gömülmüşüz ırmağa, yıldıza;
deminki örtü, ılık şimdi yağmur
çağıl çağıl sere serpe yağar ruhumuza.

Ay çıkar yükseklere. İner ak boğalara,
balıklara iner.

Hayvanlar, otlar, orman bastırır bizi,
dökülür içimize unutulmuş yollar.

Takalar bizi tufan, öylesine yitmişiz kendimizden,
ki her şey tehlikeli, şüpheli.

Ne yana bu akış? Gemi bulunca bizi
neydi gerçek, neydi rüzgâr, saç neydi?

AMONG MY SOUVENİRS

Ayın ak sarnıcında
tükenmiş su, boş sarmıç;
uyumak yıldızlar olmayınca
çok güç.

Bulutlar yanaşan mavnalardır
alna. Rüya ve rüzgâr ölüleri
karaya fırlatır,
sonra erer ömrümüzün günleri.

Dolanır kalır kıyılarımda
odunlar ve fildişi,
gemiler, yelkenliler arasında
anılar ufak, algı dışı.

Mavi gece, rüzgârların gelgiti,
bir ağaç, eğilmiş sonbaharlar önünde
yapraklara, kabuklara kapatır beni,
hapseder akan, coşan kanında.

Ve yaz, dağlar, bitkilerin yurdu,
karlı ışıklarda yansıma,
akıp gitmedi mi - o da bir zamandı -
hiçliğe, gün adalarıyla?

Uyandım.

Hayaletler işlenmiş duvar kâğıtlarında
ve sözleri yüzlerce duanın.
Hangimiz yaşıyoruz, söyle bana!

Hatırlamak arasına yorarsa,
duymaktayım, doğrusu da bu zaten :
yüzün gölgelerde boyuna,
ölümsüz ve taştan.

FRAGMENT

Wolken klettern wie Tiere auf den Berg des Himmels,
die Abende dunkeln zu früh und aus allen
Lampen tropft der Herbst.

Dies kennst du, es ist November,
weit sind Wiesen und die Gerüche des Waldes.
Als du sehr klein warst, fängst du Schmetterlinge.

Alles verging wie ein Atemzug voll Wind.
Zwischen die Tage schieben sich Ewigkeiten.
Du hörst, wie unterm Regen ein Kind eine Mundharmo-
nika blaest.

Die Bäume rosten und
wie ein Flug Wildenten erscheinen mi Schilf die
Geschwader der Sterne.

DER MANN IN DER BLAUEN JACKE

Der Mann in der blauen Jacke,
der heimgeht, die Hacke geschultert,-
ich sehe ihn hinter dem Gartenzaun.

So gingen sie abends in Kanaan,
so gehen sie heim aus den Reisfeldern von Burma,
den Kartoffeläckern von Mecklenburg,
heim aus Weinbergen Burgunds und kalifornischen Gaerten.

Wenn die Lampe hinter beschlagenen Scheiben aufscheint,
neide ich ihnen ihr Glück, das ich nicht teilen muss,
den patriarchalischen Abend
mit Herdrauch, Kinderwaesche, Bescheidenheit.

Der Mann in der blauen Jacke geht heimwaerts;
seine Hacke, die er geschultert hat,
gleicht in der sinkenden Daemmerung einem Gewehr.

PARÇA

*Bulutlar turmanıyor, hayvan sürüleri gibi, gökyüzü dağına
erkenden kararıyor akşamlar ve bütün
lâmbalardan damlıyor güz.*

*İşte bu, bilirsin, kasımdır,
kırlar uzakta, uzak ormanın kokuları.
Kelebek tutardın çok küçükken.*

*Rüzgâr dolu bir soluk gibi geçti her şey.
Günlerin arasına sonsuzluklar sokuldu.
Yağmurda duyuyorsun, bir çocuğun çaldığı ağız muzikasını.*

*Paslanıyor ağaçlar ve
bir yaban ördeği sürüsü gibi, bir küme yıldız sazlıkta.*

MAVİ TULUMLU ADAM

*Mavi tuluumlu adam
omzunda çapası, evine dönüyor..
bahçe çiti gerisinde ona bakıyorum.*

*Onlar Kenan ülkesinde böyleydiler akşamları,
şimdi böyle dönerler Burma'da çeltik-,
Mecklenburg'da patates ekili tarlalardan,
bahçelerinden Kaliforniya'nın, Burgonya bağlarından.*

*Buğulu camlar ardında yanınca lamba, kışkıyorum
mutlu oluşlarını; -paylaş diyen yok-
çocuk bezleri asılı, ocağında ateşi, kendi halinde
ataerkil gecelerini kışkıyorum.*

*Mavi tuluumlu adam evine dönüyor;
omzunda çapası
göken karanlıkta bir silâha benziyor.*

IM SONNENLICHT

Die Sonne, wie sie mir zufaellt,
kupfern und golden,
dem blinzeln den Schlaefer, -
ich habe sie nicht verlangt.

Ich will sie nicht, wie sie die Haut mir braeunt
und mir Gutes tut,
ich fürchte das Glück, -
ich habe es nicht verlangt.

Die ihr sie hinneht,
kupfern und golden,
dass sie das Weizenkorn haertet,
dass sie die Traube kocht, -
wer seid ihr, dass ihr nicht bangt?

Was üppig sie gab,
was wir genommen ohne Besinnen,
das unverlangte Geschenk, -
eines bestürzenden Tages
wird es zurückverlangt.

Was zu verschwenden erlaubt war,
die kupferne Scheidemünze,
die Haufen Goldes,
die vertanen Reichtümer, - genau
wird es zurückverlangt.

Aber wir werden leere Taschen haben
und der Glaeubiger ist unbarmherzig.
Womit werden wir zahlen?
O Brüder, dass ihr nicht bangt!

GÜNEŞ IŞIĞINDA

Güneşten bana düşen,
bakır ve altın,
kırpışır gözlerim uykulu..
ben istemedim.

istemem karartsın derimi,
iyilik etsin bana..
mutluluktan korkuyorum..
ben istemedim ki.

Ey sizler, dünden razı,
bakır ve altın,
sertleştirsin buğdayı,
üzümü oldursun..
kimsiniz, böyle rahat, korkusuz?

Cömertçe verdiği,
kaygısız aldığımız,
kendi gelmiş bağışlar..
tepeden inme bir gün
geri istenecek geri.

"Harca, senin!" dedikleri
o bakır sikkeler,
o altın külçeleri,
batırılmış servetler..
geri istenecek, geri.

Ama ceplerimiz boş,
alacaklı taş kalbli.
Neyle ödeyeceğiz?
Kardeşler siz, böyle rahat, korkusuz!

BETRACHTET DIE FINGERSPITZEN

Betrachtet die Fingerspitzen, ob sie sich schon verfaerben!

Eines Tages kommt sie wieder, die ausgerottete Pest.
Der Postbote wirft sie als Brief in den rasselnden Kasten,
als eine Zuteilung von Heringen liegt sie dir im Teller,
die Mutter reicht sie dem Kinde als Brust.

Was tun wir, da niemand mehr lebt von denen,
die mit ihr umzugehen wussten?

Wer mit dem Entsetzlichen gut Freund ist,
kann seinen Besuch in Ruhe erwarten.

Wir richten uns immer wieder auf das Glück ein,
aber es sitzt nicht gern auf unsern Sesseln.

Betrachtet die Fingerspitzen! Wenn sie sich schwarz faerben
ist es zu spaet.

ENDE EINES SOMMERS

Wer möchte leben ohne den Trost der Baeume!

Wie gut, dass sie am Sterben teilhaben!

Die Pfirsiche sind geerntet, die Pflaumen faerben sich,
waehrend unter dem Brückenbogen die Zeit rauscht.

Dem Vogelzug vertraue ich meine Verzweiflung an.

Er misst seinen Teil von Ewigkeit gelassen ab.

Seine Strecken

werden sichtbar im Blattwerk als dunkler Zwang,
die Bewegung der Flügel faerbt die Früchte.

Es heisst Geduld haben.

Bald wird die Vogelschrift entsiegelt,

unter der Zunge ist der Pfennig zu schmecken.

BAKIN PARMAK UÇLARINA

Bakın parmak uçlarına, başlamış mı morartı!

*Çıkagelir bir gün yine, kökü kazınmış veba.
Postacının o şimdi, tıkrıdayan kutuya attığı mektuptur,
balıktan senin payın, tabağına koyarlar,
meme diye yavrusuna anne onu uzatır.*

*Ne yaparız onunla başa çıkacakların
hiç biri artık yaşamıyorsa?
Korkunç'a şerbetliler
aldırılmazlar bakarsın onun gelmesine.
Biz hep evlerimizi mutluluğa döşeriz,
ama o pek oturmaz bizim koltuklarımızda.
Bakın parmak uçlarına! Başlamışsa karartı
artık her şey boşuna.*

BİR YAZIN SONU

Kim yaşayabilirdi ağaçların tesellisi olmasa!

*Onlar da iyi ki katılıyor ölüme!
Toplandı şeftaliler, erikler boyanıyor
köprü kemeri altında çağıldarken zaman.*

*Katar katar kuşlar - bir onlara söyledim üzüntümü -
sonsuzluktan paylarını sessiz ölçüyorlar.*

*Görünüyor yolları
kara bir baskı gibi yapraklar arasında,
kımlıdayan kanatlar boyuyor yemişleri.*

Sabır gerek, sabır.

*Okunur yakında kuş yazıları,
tadılır dil altında akça.*

MIRJAM

Im Pavillon, wo Mirjam war,
vermorscht das Fensterkreuz.
Die Spinne webt ihr graues Haar
und wessen Hand verstreut's?

Gib acht, das Rohr vergilbt wie Stroh.
Heut ist, was gestern war.
Ein Lachen hallt von irgendwo
und Mirjam löst ihr Haar.

DIE HERKUNFT DER WAHRHEIT

Die Herkunft der Wahrheit bedenken:
ihre mit Sand behafteten Wurzeln,
ihre Fusspur,
die messbare Bewegung der Luft,
wenn sie als Vogel kam.

Einsichten aus Pervitin,
zum Abflug gesammelt mit den Schwalben.
Fort, fort, in den Abend und übers Gebirge!

Andere, Steinmetzzeichen im Laub,
nur begreiflich dem Schläfer.

Und eins mit den Scherzen der Grossmütter:
mach die Augen zu,
was du dann siehst
gehört dir.

VERLASSENE ALM

Regenwasser
in den Trittspuren der Kühe.
Ratlose Fliegen
nah am November.

Der rote Nagel wird den Wind nicht überstehen.
Der Laden wird in den Angeln kreischen,
einmal an den Rahmen schlagen,
einmal an die Mauer.

Wer hört ihn?

MİRJAM

Çürür pavyonda çerçeveseler,
orda Mirjam çalışır.
Kır saçlarını örümcek örer,
kimin eli dağıtır?

Saman gibi, dikkat, sararır kamyş.
Dünle bugün aynı.
Duyulur uzaklardan bir gülüş
ve Mirjam çözer saçlarını.

GERÇEĞİN KÖKLERİ

Nerden geldiğini düşünmek gerçeğin:
kumlara yapışık köklerini,
ayak izlerini,
kuş olmuş gelirken, havanın
ölçülebilir kımıldayışlarını.

Kavrayışlar, pervitin'lerin sağladığı,
kurlangıçlarla uçmaya hazır.
Çekip gitmek akşamları dağlar aşırı.

Yaprakta taşlara oyulu işaretler, başka şeyler,
ki yalnız uykularda kavranır.
Ve şakalarına uyarak ninelerin:
yum gözlerini,
yumunca göreceğin
senin!

BIRAKILMIŞ YAYLA

Yağmur suları
ayak izlerinde ineklerin.
Şaşkına dönmüş sinekler
kasıma doğru.

Dayanamaz rüzgâra paslı çivi.
Menteşede gıcırda pancur,
çarptığı bir çerçeve,
bir duvar.

Onu kim duyar?

EINSICHT

Alle wissen,
dass Mexiko ein erfundenes Land ist.

Als ich das Küchenspind öffnete,
fand ich die Wahrheit
zugedeckt
in den beschrifteten Büchsen.

Die Reiskörner
ruhen sich aus von den Jahrhunderten.
Vorm Fenster
setzt der Wind seinen Weg fort.

KLEINE REPARATUR

Kleine Reparatur: Flammenstoss aus Karbid.
Es genügt ein Mann.
Ein Riss, sagt er, im Gelaender der Brücke.

Eine Heftpflaster - Wunde.
So sagt er, um uns zu tacschen,
denn Krankheiten gehen um im Drahtsystem der Erde,
Telefonleitungen und Erdkabel verbreiten sie weiter,
Lues, Tuberkulose, Krebs, Leukaemie,
Krankheiten, die dem Metall nicht zukommen.
Man hat sie zu spaet erkannt.

Aber was haette man aufhalten können?
Vielleicht liegt dem eine Absicht zugrunde:
Es könnte sein, dass eine Rangaenderung im Gange ist.
Der erste, was der Mensch abgeben muss,
sinde seine Krankheiten.
Spaeter das andere.

İŞİN ASLI

*Herkes bilir,
Mexiko'nun uydurma bir ülke olduğunu.*

*Yemek dolabını açtığımda
gerçeği buldum,
kapalı
üzerleri yazılı kutular içinde.*

*Pirinç taneleri
dinlenir yüzyıllardır.
Pencere önünde rüzgâr
her zamanki yolunda.*

KÜÇÜK ONARIM

*Küçük onarım :cızırtılı karpit alevi.
Bir adam yeter.
Köprü korkuluğunda bir kırık var, diyor.*

*Bir flasterlik yara.
Öyle diyor, bizi kandırmak için,
çünkü hastalıklar dolaşır tel örgüsünde dünyanın.
Telefon telleri, yer altında kablolardır yayan
frengiyi, veremi, lösemi ve kanseri;
madenlerde pek bulunmayan hastalıklar bunlar.
Onlarda da olduğu çok geç anlaşıldı.*

*Ama nasıl önlenebilirdi?
Belki de bir hikmet var bu işde :
Bu bir başka düzene geçiştir, olur a!
İnsanın bırakması gereken ilk şey
hastalıklarıdır.
Gerisi ondan sonra.*

Çeviren : Behçet NECATİGİL

KAFKA'DA KİŞİLERİN KARAKTERİSTİĞİ OLARAK İŞLEVSELLİK

MARTİN WALSER

I. Giriş

Kafka'nın eserlerinde kahramanın karşısına çıkan, bizim kahramanla, kahramanın gözüyle gördüğümüz insanların psikolojik anlamda "gerçek" olmadıkları hemen dikkate çarpar; görgül (ampirik) anlamda "gerçek" antropolojik anlamda "insansal" ve biyolojik anlamda "doğal" değildirler. Sadece kendi dünyaları içerisinde bir gereklilikleri vardır. Yaratma oluşları bu dünya gibi onların da en başta gelen bir ayırıcı özelliğidir. Bu yaratma dünyanın¹ düzeni bu insanların örgütünü (organizasyon), onların bu örgütlü (organize) dünya içerisindeki yerleriyle bu dünya içerisindeki işlevleri (fonksiyon) ise bu "insanların", daha doğru bir deyimle bu "figürler" in karakteristiklerini oluşturur. Her üç romanda örgütlü dünyanın sınıfları da denebilecek aynı basamakları göstermek mümkündür.

Bu yaratma dünyanın örgütünü ve özellikle bunun karşımıza çıkardığı figürleri tanımlayabilmemiz için tek tek eserlerin temalarını tanımlamak gerekiyor.

Amerika'nın teması, beraberinde getirdiği hak ve haksızlık kavramlarının geçerli olmadığı bir dünyada Karl Rossmann'ın yenilgiye uğrayışıdır. Burada sunulan dünya, henüz sonraki iki eserde görüldüğü kadar yaratma olmayıp, sadece söz konusu amaç düşünülerek örgütlenmiştir, yani o denli kurulmuştur ki, Karl Rossmann yenik düşebilsin.

Bundan böyle Kafka dünyasının tek tek figürlerini işlevleri içerisinde tanıma ve bir yandan da sürekli olarak tüm-örgüt'ün varlık ve anlamını ortaya koyma yolunda çalışmamıza bakılarak Kafka eserlerinin yalnız bir amaca uygunluklar yapısı olarak görül-

memesi gerekeceği tabiidir. Bu eserlerin “yapı biçimi”ni çözümlerken, bunların edebî değerlerini olduğu gibi inceleme içerisine almamıza imkân yoktu.

2. Paralel figürler

Ateşçi haksızlığa uğrar. Karl Rossmann’ın onunla ilgilenmesinin tek nedeni budur. Ateşçi’nin hakkını almasına yardım etmek ister ve yardım elini uzatış tam o sıra içerisine ayak attığı dünyanın hak ve haksızlığı kendi ölçülerine göre birbirinden ayırmadığını örneksel biçimde gösterir ona ². Bu ilk bölümde Karl (“Ateşçi”) henüz doğrudan doğruya ilgili kimse değilse de, hak duygusu yaralanan tek kişidir. Hakkından çok pazu gücüne güvenen Ateşçi besbelli böyle bir duygu yeteneğinden yoksundur ³. Therese ise Karl’ın alnyazısına daha belirgin bir paralellik içerisinde çizilir; ne var ki, hikâyesindeki episod karakteri ve yaşantılarının düpedüz geçmişe karışmış olması yüzünden, onun da Karl ile ilişkisi henüz, ilerdeki paralel figürlerde görülen bir paralellik etkisi uyandırmaz.

Öbür iki romanın daha sağlam örgütlü dünyalarında, Ateşçi ve Therese’ye karşılık, *Dâva*’da Tüccar Block, *Şato*’da ise yaşlı Barnabas bulunmaktadır. Tüccar Block “bücür, sıska, top sakallı bir adam” olarak tasvir edilir. (*Dâva*, s. 178). Ama Josef K.’nin ona karşı davranışı Block üzerinde daha çok bilgi verir bize: “... adamlar bir seraserpe konuşuyordu ki, hani yabancı bir yerde ayak takımından kimselerle konuşulur, tıpkı öyle.” (*Dâva*, s. 179). Karl Rossmann’ın da Ateşçi karşısında aynı ölçüde kendisine güveni yükselir. Böyle anlarda “belki evde asla hissetmediği kadar güçlü ve akli başında” hisseder kendini (*Amerika*, s. 29). Josef K. için Block neyse, Karl Rossmann için de Ateşçi odur: O da “ayak takımı kimseler”den biridir. Sonra yabancı olması, gizli plânları bulunması dolayısıyla normal olarak uyanık ve sakin davranan K. da, Barnabas’ın evine girince, birden serbest hareket etmeye başlar ve şöyle düşünür: “Bu ailenin onu olduğu gibi kabul etmesi gerekirdi, önünde âdeta bir utanç duygusuna kapılmamıştı.” (*Şato*, s. 45.).

Josef K., kendi durumunu Block’unkinden ayırmak için Tüccar’ı küçümser. Her ikisi de sanıktır ama, Josef K. görmek istemez bunu. *Şato*’da da böyledir: Barnabas’lar şatoya karşı mücadelede yenik düşmüşlerdir. K. ise savaşır henüz, bu yenikleri horgörmek ister, çünkü böylelikle onlardan ayırır kendisini ve onlara bakarak yenik

düşenler gibi olmadığını doğrular kendi kendine. Bu paralel figürlerin çiziminde bir önemli nokta daha var ki, o da şudur: K.'lar (burada Josef K. ile K.) bu paralel figürlere yalnız yenikler göziyle baktıkları sürece, bunları horgörmeye kalkarlar⁴; ama bir yanda Tüccar'ın, öbür yanda Barnabas'ların mücadelede tam ya da ona yakın bir yenilgiye uğramalarına rağmen, topladıkları tecrübeler dolayısıyla kendileri, yani K'lar için bir değer taşıyabileceklerini görür görmez de onlara davranışları değişir, onların bu tecrübelerinden yararlanmak isterler; Tüccar'ı ve Barnabas'ları bu yeni değerlendiriş ve kendilerinden etkin bir yararlanışla (*Dâva*, s. 191 ile *Şato*, s. 251), daha önce bunların sadece bir alnyazısı paralelliği olarak varolan işlevsellikleri, K.'lar tarafından göz önüne konur. Bu figürlerin hemen yalnız işlevleri dikkate alınarak yaratıldıkları, Ateşçi'nin ve Therese'nin hikâyesiyle kıyaslanamaz ölçüde daha belirgindir bu romanlarda. Yaşlı Barnabas'ın kişiliğine ve Block'un hayatına ilişkin tek bir söz işitmeyiz ki, Josef K.'nın dâvası ya da şatonun etkileriyle açık bir paralellik ilişkisi içerisinde bulunmasın. Eğer Barnabas ailesinin eskiden köy içerisindeki güçlü ve nüfuzlu mevkiinden söz edilir (*Şato*, s. 232) ve Block'un bir vakitler bütün bir katı baştan aşağı dolduran büro odalarından dem vurulursa (*Dâva*, s. 184), sadece, Barnabas'ların şimdiki parya yaşamını ve Block'un küçük odacıyla Avukat'ın mutfağındaki bir bölmede sürdürdüğü gölge yaşamı bu eski durumlarla karşılaştırmak için yapılırsa bu. Şatonun nelere kadir olduğunu ve bir dâvanın nelere yolaçabileceğini, K. lar kendilerinkine paralel durumlara, yani çokluk "alçacık penceresiz odada" (*Dâva*, s. 193) günlerce dâvaya ilişkin yazıları incelemekle vakit geçiren Block'a ve çabalarının düpedüz sonuçsuz kalmasıyla artık aptallaşmış bir halde her Allahın günü köyün önüne çıkıp, saçma kepaze koşullar altında sözde hakkını ele geçirmeye savaşıyor (*Şato*, s. 252) yaşlı Barnabas'a bakarak görür, gerek Josef K., gerekse K. kesin etkilerin tanıkları olurlar: Block varını yoğunu yiyip tüketen beş yıl süreli çabalardan sonra bir de öğrenir ki, dâvasının başladığını bildirecek çingirak işaretinin henüz daha verilmemiş olması pekâlâ mümkündür (*Dâva*, s. 207). Her iki yaşlı Barnabas, K'nın gözleri önünde durur; alık aptal, vücutça bitik yeniden bakıma muhtaç çocuklar durumuna düşmüş, kahredici tasavvurlardan rahat yüzü görmez bir haldedirler (*Şato*, s. 253).

İşte böylece çizilir paralel figürler; her birinin bir yeri vardır: Dâvası yıllanmış sanık veya şatoya kafa tutup cezalandırılmış kimse-

lerdirler, başkaca bir işlevleri yoktur. Ama örgütlenmiş dünyada söz konusu basamağın temsilcileri olarak eksiksiz “sahneye çıkarılırlar”. Her bir hareketlerine değin çizimleri tamamlanmıştır; söz gelişi devinim biçimleri sadece bir sürünme, sonsuz yavaşlıkta bir yürüyüşür v. b. Bunların ayrı bir sınıf oluşturdukları, *Şato*'da çevrenin Barnabas'lara karşı davranışlarıyla daha baştan beri açığa vurur kendini. Block'un alinyazısındaki paralellik, *Dâva*'da bütün bir isimsizler zinciriyle bir güçlülük kazanır; yine burada da hal ve tavırları K.'ya göre ayarlanmış bir sınıfın söz konusu olduğunu, son iki romanda yer alan isimsizlerin karakterize tarzlarıyla ilgili aşağıdaki bölümde göstermeğe çalışacağız.

3. Topluluklar

Kentin dış mahallelerindeki uçsuz bucaksız tavan aralarını dolduran sanıkların hepsinin de “yüksek katlardan” (*Dâva*, s.73) geliyor benzemeleri Josef K. için önemli görünür. Sanıkların aralarında yeni bir zümre, yeni bir sınıf oluşturmaları da ayrıca bir önem taşımaktadır. Kafka'nın örgütlü dünyasındaki her sınıf gibi, bu sınıfın da âdeta tipik bir duruş oturuşu vardır: Sırtları kambur, dizleri kırıktır ve bu da alçacık tavan aralarında uzun boylu beklemelerin bir sonucudur (*Dâva* s.73; 176). Sanıklar aralarında kendilerine özgü kurallar, kendilerine özgü batıl inançlar geliştirmişlerdir (*Dâva*, s.185); beklemenin değil ama, işi “bizzat ele almanın” boşuna olduğu formülüyle kendilerini avutur, kendilerini işkenceye sokarlar. Sürekli olarak dâvayla haşır neşir olmak gerekmektedir, hani bir başka kurala göre “Bir sanık için hareket etmek hareketsiz durmaktan daha iyidir; çünkü hareketsiz duranın her an, kendisi farkında olmadan bir terazinin gözüne konup, kötü işlerinin tartılması mümkündür.” (*Dâva*, s.203). Hattâ sanıkların sınıflarına özgü bir grupları da vardır; Block, kendisi dört ayak üzerinde Avukat'ın yatağına doğru sürünürken, benzer bir dâvası olan K.'nin rahat rahat oturmasına bakarak, kendisini açıkça K.'dan daha iyi bir sanık olarak görür (*Dâva*, s. 203).

Bu sanıklar başkaca nedir ya da neydiler, bu hiç bir önem taşımamaktadır; anlatıcı K. olduğundan, K. da onları sadece sanık olarak gördüğünden, bunların yaratma dünyada figürler olarak başkaca bir özellikleri yoktur; bu dünyanın sakinleri değildirler: Varlıklarının bütün hikmeti sanık olmaktır. Bu yüzden de sadece dâvalarının seyriindeki mükemmellik derecesi, dilekçelerden elde

ettikleri başarı ölçüsü v.b. bakımlardan ayrımlar bulunur aralarında⁵. Kafka, daha başka karakterize imkânlarına başvurmaksızın bir figürü üç beş çizgiyle örgütlü dünyanın bir basamağına oturtmakla yetinir. Kendisine gösterilen yerle de figürün yeteri kadar keskin çizgili bir profili verilmiş olur. *Dâva*'daki isimsiz sanıklara karşılık "Şato" da köy sakinleri vardır. Bunlar da ancak çoğul halde bir varlık sahibidirler. Nasıl sanıklar batıl inançlarına, yasalar halinde saptanabilecek yargılara bilinçsiz kendilerini bırakırlarsa, "böylece (köydeki) bu insanlar da kendi kendilerini şaşkınlığa sürüklerler" (*Şato*, s. 212). "Şatoyla ilgili hikâyeler" uydurulur; burada bu türlü hikâyelerle geçinen kimseler vardır" (*Şato*, s. 238). Sanıklar gibi, onlar da, eğer burada tutunmak istiyorsa, "köylülerden" "ayırılmaz" (*Şato*, s. 35) bir duruma gelmesi gerektiğini K. ya sezdirmek için bu hikâyelerle kendilerini avutur, kendilerini "ağır larlar" (*Şato*, s.238). Boyuna "halk" denir, "köylüler" denir. Onların da tabii batıl inançları (*Şato*, s. 218) ve her şeyden önce adamakıllı belirlenmiş davranış ritimleri bulunur: Topluca (kollektif) devinimleri, grup halinde tepkileri, bir araya gelerek ürkek ve sinsi fısıldaşmaları, vurdum duymaz çekingen çocuksulukları; işte bu çizgilerle varlıklarını sürdürürler⁶. K. onları tasvir ederken bütün varlıklarını bir tek cümle içerisine sıkıştırıp sadece tekil konuşsa da, hepsi için geçerlidir söylenen! K, bu insanların "düpedüz kahr dolu yüzleriyle" başlar tasvire ve tekil olarak devam eder: "kafa öyleydi ki, sanki üstten vurulup yamyası edilmiş ve yüzdeki çizgiler de bu vuruşun yol açtığı acı sırasında oluşmuştu... (*Şato*, s. 34). İlk defa sanıkları görünce "Amm da yılmış gözleri" (*Dâva*, s.73) diye düşünür. Bu tıpatıp köy sakinlerinin de bırakabileceği bir izlenimdir. Bu insanların kişiliksiz boynu bükümlüklerinde şatonun güç ve kudreti dile gelir K.'ya göre; nasıl ki sanıklar sınıfının işlevi bir dâvanın insanı ne hallere düşürebileceğini göstermekse, *Şato*'daki toplulukların saklı (latent) işlevi de işte bu güç kudreti açığa vurmaktır.

4. Eşlikçiler (Refakatçiler)

Şimdi üzerlerine eğileceğimiz figürler, eşliğine verildikleri kahrmanı kendi kendisinden, kendi ereğinden uzaklaştırmak amacıyla yaratılmışlardır.

"Amerika'da Karl şöyle ilerleyip yükselebileceği gibi bir iş arar kendine. Teşebbüslerinin dayandığı temel ve ölçü anne ve babasının

anımsayıdır. Delamarche ile Robinson daha tanışmalarının ilk saatinde ona üzerindeki “güzelim giysi”yi satmasını öğütlerler; henüz Karl kesin kararını vermeden, giysiyi soyarlar üzerinden ve “alıp götürürler” (*Amerika*, s. 106). Sonra da anne ve babasının fotoğrafından ederler onu (*Amerika*, s. 216 v.d). Gerek giysi, gerekse fotoğraf Karl için kendi geçmişine, kendi soyu sopuna düpedüz gerçek bir bağlantı oluşturmuştur; Robinson ve Delamarche gibi bu karşıt güçlerden sıyrılmak ister. Kıyıda, sahilde bulunur ama, kendini yurduna, kendi adalet ufkuna daha yakın hissettiğinden bu yeni ülkenin içerlerine girmek istemez. Ama her iki serseri müsaade etmezler buna (*Amerika*, s.110). Kendisi için ürkütücü örnekler olmasına rağmen (*Amerika*, s.141), Karl bu insanlardan ayrılmayı yine de bir türlü başaramaz. Ahçıbaşı kadının aracılığıyla geçişi olarak bir düzen vaadeder gibi görünen bir çevreye ayak atar atmaz, buraya “arkadaşlarını” getiremeyeceğini hemen içinden geçirir: “Robinson her şeyi pisletecek, Delamarche ise hiç yolu yok bu kadının kendisine (ahçıbaşı kadına) sarkıntılık edecektir.” (*Amerika*,s.122). İleride sahiden de olur düşündükleri (*Amerika*, s.161 v.d.).

Robinson ile Delamarche'nin hal ve hareketleri, “eşlikçiler”in hal ve hareketleriyle ilgili, öbür eserlerde de boyuna karşılaşılan bir yasalar kitabı oluşturur. “Çenelerinin çerçevesinden sarkan karmançorman sakalları vardı.” diye daha hemen başta bir saptamada bulunur Karl (*Amerika*. s.102). Hizmetçi kadının etekliğini “çekiştirir”, “elleriyle vurarak sırtını okşarlar” (*Amerika*, s.106). “İşaret parmaklarını uzatarak” bir şeyi göstermekten hoşlanır (*Amerika*. s. 111), tedirgin, ama birden kaskatı kesilen hareket ve tavırlarla dile getirirler söyleyeceklerini (*Amerika*, s.111, 112).

Şüphesiz ki, Delamarche ile Robinson henüz daha sonraki eşlikçiler ölçüsünde figür değildir; henüz psikolojik bir karakteristiğın izlerini taşırlar. Onlarda kendini açığa vuran düzen, yani Karl'a karşıt dünya henüz “Dâva” ve “Şato”daki düzenler ölçüsünde kapalı bir görüngü (fenomen) olarak bir varlık sahibi değildir. Delamarche ile Robinson, Karl'ın bütün sakınmak istediği şeylerin bir simgesi oldukları kadar, aynı zamanda iki bireydirler. Karşıt dünya kendini gösterebilmek için henüz bu “tipler” e gereksinme duymaktadır. Kafka sanatının zorunlu gelişim seyrinde, K.'lara karşıt dünya giderek daha bir arı duru ortaya çıkar ve bağımsız varlıklarla bulanık bir gerçekleştirilmeye ihtiyaç göstermez olur. İlk evrede, karşıt dünyaların ayrılık derecesi, Karl'ın karakterinin

Delamarche ile Robinson'un karakterlerinden başkalık derecesine bağlı bulunmasına rağmen, sonradan bu başkalık saltıklaşır (mutlaklaşır) ve karşıt dünya artık figürle değil, tersine, figür karşıt dünya içerisindeki aşaması ve K.'nin çevresinde bir karşıt dünya hesabına gördüğü işlemlerle karakterize edilir.

Robinson ve Delamarche'in uyarılarını açık seçik olarak "Şato"da, pek o kadar belirgin olmayarak "Dâva"da ve ayrıca bu karşılaştırmaya almak istediğimiz "Blumfeld ein aelterer Junggeselle" hikâyesinde de görürüz.

Dâva'da aşağı kademeden üç banka memuru Rabensteiner, Kullich ve Kaminer "eşlikçiler" olarak görevlendirilir. Bu memurlar aracılığıyla tavan araları ve kalem koridorları dünyasının temiz pak ve her vakit işte öylesine derli toplu banka içerisine sokulduğu görülür. K. ilk defa aleyhindeki dâvayı öğrenip de tekrar bankadaki işine gitmek isteyince, bu üç eşlikçi onun yanına sokulur, onu "öyalamak" isterler (Dâva, s. 26). Bu öyalamayla bütün eşlikçiler Kafka kahramanlarını kendi kendilerinden uzaklaştırmaya çalışırlar. Şato'daki yardımcıların görevi K.'yi biraz "neşelendirmek"tir şöyle (Şato, s.270). Ayrıca Amerika'daki iki serserinin ereği de bundan başka bir şey değildir.

Kafka kahramanlarının bizzat bu eşlikçileri seçmeyişleri, bu eşlikçilerdeki işlevselliğin ayırıcı bir özelliğidir. Şato'daki K. yardımcıları "şatodan uçurulmuş delikanlılar" olarak niteler (Şato, s.291); bunların "kendiliklerinden ona gelmeyip", "onun yanına verilmiş oldukları" kesinlikle bildirilir kendisine (Şato, s. 78). Yardımcıların "uluorta yukarıdan düşmeleri" gibi (Şato, s.78), Blumfeld'in yanına da "pratisyenler" "uluorta" verilirler. Demek oluyor ki, bu verilmişlerin pek belirli bir amacı, yani bu eşlikçilerin bir işlevi vardır. Bu işleve uygun özelliklerle de donatıldıkları görülür: "silik, kansız, solgun genç baylar" (Dâva,s.25) ya da kezâ "bön gençler" (Şato, s.165), "neşeli ve biraz aptal delikanlılar"dır (Şato, s. 150) bunlar. Yaşam belirtilerine şöyle bir göz atılırsa, bu eşlikçilerin ne gibi işlere yarıyacakları kolaylıkla anlaşılacaktır: Kaminer'in "boş, saçma hareketliliği", etleri "kimi vakit sanki diri değilmiş izlemini bırakan" (Şato, s.272) "yardımcıların" "zıp zıp ötede beride dolaşmaları" ve "kollarını uzatmaları" (Şato, s.167), "elektriklenmiş gibi yürüyüşleri" (Şato, s. 269), "ağlanıp sızlanmaları" ve camlara vurmaları, iç çekmeleri, bel bel bakmaları, gülümsemeleri ve sırtmaları, işte bütün davranışları bunlardır 7.

Henüz Karl için psikolojik olarak kavranılmayan, tersine âdeta sürekli bir metafizik rahatsızlık oluşturan Delamarche'nin henüz insansal sınırlar içindeki şehvet düşkünlüğüyle Robinson'un yeme içmeye can atan aşağılık çaresizliği; pratisyenlerde ve yardımcılarda felce uğraticı, çürütüp dağıtıcı, altüst edici ve oyalayıcı açık seçik güçler olarak örgütlenerek kahramanların varlıklarını en ucuz ve gülünç yoldan ortadan kaldırmakla tehdit ederler. Kafka kahramanlarının bir işe koyulurken gösterdikleri ciddilik, bu "insanda çaresizlik uyandıran ve kendini beğenmişlik karışımı" na çarparak ufalanır⁸. Kayıtsız, düpedüz mekanik beraberlikleri, hele kurbanları onları kime borçlu olduklarını bilemediklerinden, bu eşlikçilerin "varlıklarına bir çeşit güç" vermektedir. Josef K. üç memurun kendisini gözetlemek üzere yollandıklarını düşünmeden edemez. Bu eşlikçiler kullanıldıkları alanlarda tamamen acemi kimselerdir çünkü. *Blumfeld* hikâyesinde bir aralık şöyle denir: "Sanılabilir ki, Ottomar (Fabrikatör) seksiyona (*Blumfeld*'in seksiyonu) olan küçümsemesini pratisyenlere müsaade etmemekten çok bunları tutup vermekle daha belirli gösterebileceğini anlamıştı." *Şato*'daki yardımcıların da kadastro işlerinden anladıkları yoktur. Bütün bunlardan çıkan sonuca göre, bu eşlikçilerin kahramanlar karşısındaki işlevi onların yanına verilirken yükümlü kıldıkları işlev olmayıp, kahramanlara eşlik etmenin kendisinden başka bir şey değildir. Eşlikçiler olarak hareket, tavır v.b. bakımından o türlü yaratılmışlardır ki, kahramanları kendi kendilerinden uzaklaştırır, işlerini gerçekten aksatırlar⁹. Karl'ın *Amerika*'daki plânları sonunda her iki serseri tarafından suya düşürülür; *Blumfeld*'in pratisyenleri *Blumfeld*'in çalışmalarını düpedüz baltalar, K.'nin yardımcıları ise K.'nin her teşebbüsünde başarısızlığa uğramasına büyük ölçüde yardımcı olurlar.

Mademki Kafka figürlerini işlevleriyle karakterize ediyor, bu takdirde bu figürlerin kahraman karşısındaki işlevlerinden sıyrıldıkları an karakteristiklerini yitirmeleri gerekirdi. Buna sadece bir defa *Şato*'da, yardımcılarının işlerine K.'nin son vermesi üzerine raslanır. Bu işten atılmakla yardımcıları işlevlerinden kurtulur, böylece varlık ve varoluşları da bir değişme geçirir. Nerdeyse apansızın olur bu değişim; K, yardımcılarından birini artık tanıyamaz: "Âdeta daha yaşlanmış, daha yorgun bir hali vardı, yüzü daha buruşuk, ama daha bir dolgundu, yürüyüşü de artık eklem yerleri elektriklenmişçesine oynayan o çevik yürüyüşüne benzemiyordu hiç..." (*Şato*, s.269). Kendilerine verilen görev Artur ile Jeremias'ı bir yardımcı çifti olarak birleştirdiği halde şimdi K.'nin kendilerine yol vermesiyle

aralarındaki bağ koparılmış, bu yüzden “şen şakrak gençlikleri de uçup gitmiştir” (*Şato*, s.269). Eşlik işi bir başkasına havale edilmiş olsaydı, onun da muhakkak aynı hal ve tavırları yüklenmesi gerekecek, çünkü bunlar olmadan örgütlü dünya yapısının tümüne uygun olarak kendisine verilen işlikçilik işlevini yerine getiremeyecekti.

İşlev figürü karakterize etmektedir, iddiamızın *Dâva*'da, hattâ daha *Amerika*'da ima tarzında doğrulandığı görülür: Josef K. bankada üç eşlikçisini yanına çağırdığı vakit hallerinden artık bir şey farkedemez; hepsi de “bankadaki o büyük memur kalabalığı içerisine yeniden dalıp gitmişlerdir” (*Dâva*, s. 28). Ama pazar sabahı ilk soruşturmada bulunmak için kentın kenar semtlerine koşarken, tekrar ortaya çıkar bu eşlikçiler ve tavırları da tıpkı K.'nin evinde ilk karşılaşmalarındaki gibidir. Tramvayla “K.'nin önünden geçer” ve “merakla korkuluğun üzerine abanıp” arkasından akarlar (*Dâva*, s. 43) Demek oluyor ki, burada da yine tedirgin edici gölge figürlerden başka bir şey değillerdir.

Karl her iki serseriden ayrıldıktan sonra, Delamarche de bir değişme geçirir: Daha sonraki bir karşılaşmada yüzü eskiden olduğunun tersine birden “kılı kırk yararcasına temiz”, gözleri “mağrur” ve “saygı telkin edici”dir (*Amerika*, s.206).

5. Kadınlar

Eşlikçiler oyuncakları andıran ele avuca gelmez maddî varlıkları, sadece ortada bulunuşlarıyla K.'ların her teşebbüsünü baltalamaya mı çalışıyor, K.'lar da buna karşılık nüfuzlu kadınlara tutunarak kendilerine bir takım kozlar sağlamaya uğraşırlar. Yine burada da apaçık görülür ki, bu örgütlü dünyada oynanan roldedir iş; iç değil, tersine bir kimseye dışarıdan ilâştirilen şey, yani işlev önemlidir. “Hep de kadın yardımcılar buluyorum kendime, diye düşündü hayret etmiş, ilkin Froylayn Bürstner, sonra Mübaşir'in karısı, en nihayet bu küçük Bakıcı Kız” (*Dâva*, s.119). Bu sözlerle yardım arayışlarını özetlediği görülür K.'nin. Daha dâvası başladığı anda Froylayn Bürstner'den hoşlanmaya başlamıştır ve ondan mahkeme işlerine karşı “işte öylesine büyük bir ilgi” duyduğunu, hattâ “bir avukatın bürosunda” çalışmak istediğini öğrenir (*Dâva*, s. 36). Oysa daha birkaç saat önce “bir Froylayn Bürstner'den, bir daktilo kızıdan” söz açmıştır (*Dâva*, s. 20).

Mübaşir'in karısına karşı da niyeti açıkça ortadadır Josef K.'nın: Ona yardım etmek ister, "hani sadece insanlık sevgisinden değil", "nihayet kadın da ona yardım edebilir onun için" (*Dâva*, s. 61). Küçük Bakıcı Kız Leni ile de buna benzer bir anlaşma yapar (*Dâva*, s. 116 v.d). Ama çok geçmeden Kız nankör olmakla suçlar K.'yı; yardımına karşılık onun kendisini sevmesinden başka bir teşekkür beklememektedir. K.'nın bu durumda gösterdiği tepki ise şöyledir: "Seni sevmek mi? diye geçirdi içinden K., ilk anda; ancak sonra: Yalan da değil, ondan hoşlanıyorum, diye düşündü." (*Dâva*, s. 192).

Ama Şato'da çok sert sitemlerle karşılaşır K.. Frieda'yı elde etmeye çalışmakla daha ilk saniyeden beri plânlı olarak onun şahsında kendisi için bir silâh, bir garanti sağlama amacını güder. Frieda şatodaki bir memurun sevgilisidir, hem de K. için her şeyin elinde bulunduğu bir memurdur bu. Frieda sayesinde "Klamm ile arasında fiskoslara kadar varan âdeta cismanî bir ilişki" kurmak ister (*Şato*, s. 380; sonradan çıkarılmış yer). Frieda da K.'nın daha ilk sözlerini iştirir iştirmez, onun kendisini Klamm'dan "çekip almak" istediğini farkeder (*Şato*, s. 52). Klamm bu ilişkiyi keşfedince, "her şey ele verilmişti, Frieda'dan ne beklenebilirdi artık" diye düşünür K. (*Şato*, s. 56). Frieda bütün açıklığıyla bunu sezer: "Senin için taşıdığım tek değer, Klamm'ın sevgilisi olmamdı" (*Şato*, s. 183). Klamm'ın bir defa sevgilisi seçtiği kadın bu aşamasını bir daha yitirmez, diyen köylülerin bu bilge sözlerine tutunur K. (*Şato*, s. 99).

Karakter çiziminin işlevsizlik temeline oturtulduğu burada da yine bütün açıklığıyla kendini göstermektedir: Klamm'dan ayrılıp bir memur-sevgilisi aşamasından uzaklaşır uzaklaşmaz, Frieda'nın da görünüşü başkalaşır, kendisi bir değişme geçirir. "Klamm yakınlığının böyle akıl almaz ölçüde çökkülikle donattığı" kadın, K.'nın elinde her şeyini kaybeder (*Şato*, s. 162). Eğer kadının "iç varlığını" değiştiren gerçek bir aşama söz konusu olsaydı, K.'nın ilk karşılaşmada bu kadar dikkatini çeken o "zafer ifadesinin" (*Şato*, s. 49) daha birkaç saat sonra kadının gözlerinden bütünüyle silinmesi gerekirdi (*Şato*, s. 62). "Bir hiç olan vücudunu güzelleştirmiş o tazelik ve azmin" artık yerinde yeller esmektedir. Nasıl ki Jeremias ansızın yaşlanmışsa, Frieda da tıpkı öyle solup sararır, yani tekrar, Klamm'ın sevgilisi olmadanki haline döner: mahzun bakışlı, cılız yanaklı, ufak tefek, sarışın bir kız" olur (*Şato*, s. 49). "Yoksul bir vücut"u vardır (*Şato*, s. 51). İşte burada da görülür ki, kahramanlarını "ruhsal" başkalaşım-lardan geçirmez Kafka. Onda sadece değişiklikler vardır; söz konusu

aşama ve buna bağlı olarak figürün çalışma sırasındaki hal ve tavrında değişiklikler. Örgütlü dünyadaki aşama veya basamak, en son hareketlere, en ufak tavırlara varıncaya değin etkisini gösteren tek ve yeterli bir karakteristik oluşturmaktadır. Şatodaki kızla ilgili olarak da benzer bir amaç ardında koşar K. ¹⁰. Nasılsa bir umut uyandıran her şeyden yararlanmak gerektiği için (*Şato*, s. 189) bu kadından da kendi mücadelesinde faydalanmak ister. Hattâ, kadınları birer araç gibi "kullanır". Bu kadınlar üzerinde işlevsel bir önem taşımayan hiç bir şey söylenmez bize. Dolayısıyla K., Leni ile Mübaşir'in karısı arasında dış görünüm bakımından önemli ayrımlar saptamaya uğraşmaz pek. Birinin "ışıl ışıl siyah gözleri" (*Dâva*, s.46 v.d.), ötekisinin ise iri siyah gözleri vardır (*Dâva*, s.109). Etraflı olarak anlatılan şey, memurlarla bu kadınlar arasındaki ilişkilerin taşıdığı işlevsel değerdir.

Tabii, figürlerdeki işlevsellik bütünü durumlarda kadınlardaki gibi öyle kendi kendilerini açığa vurmadıklarını unutmamak gerekiyor; sözü edilen durumlarda esasen K.'lar bu işlevi işlev olarak "kullanırlar". Bu kadınların sahip oldukları mevkilerin araçsal (instrumental) kullanılışı, eserlerde kesin ve pratik olarak olay içerisinde gerçekleştirilir. Öbür figürlerin ise çokluk, kendi örgütsel ilişkileri içerisinde aranıp bulunmaları ve bir işlev taşıyıcısı olduklarının gösterilmeleri gerekmektedir. Yani onlar üzerinde söylenenlerle onların kendi söylediklerinin hepsini incelemekten başka çare yoktur. Bu yapıldı mı, ele geçirilen ayrı ayrı karakter çizgilerinin her vakit sadece bir işlevi karakterize etmek amacına yöneldikleri ortaya çıkacaktır. Bunun gibi, Brückenhof sahibesi de tastamam eski bir memur sevgilisidir (*Şato*, s.95 v.d.). K. onun kendisine karşı nazik davranmasını ancak Frieda'ya borçludur. Ve bu da sadece, Frieda'nın da bu kadın gibi Klamm'ın eski sevgilisi olmasından ileri gelir "Yalnız olduğunuz sürece sizinle ilgilendim mi?" diye sorar K.'ya, (*Şato*, s. 67). Bu kadından öğrendiğimiz ne varsa, hepsi de Klamm'la ilgilidir: "Klamm'ın hatırasına saygısı" dolayısıyla K.'yı kovmak zorunda kalır evinden (*Şato*, s.114). Yani meyhane sahibesi de "özellikler" den yoksun biridir, bütün hayatı Klamm adına bağlıdır. Baştan aşağı hayat hikâyesini anlattığı halde, Klamm ile işte öylesine sıkı bir ilişkisi olmayan bir şey öğrenemeyiz; *Şato*'da bir figür olarak, şatonun köy içerisindeki büyüklüğünü, güç ve nüfuzunu belirtmek işi.

Meyhane Sahibesinin *Dâva* ve *Amerika*'daki figürsel uyarları, işlev taşıyıcılıkları bakımından, meyhane sahibesi figürünün biçimsel

kusursuzluğu yanında gölgede kaldıkları için, ahçıbaşı kadınla Bayan Grubach'dan burada söz açmadan geçebiliriz.

6. Düşmanlar

Mahkeme ve şatonun, Delamarche, Robinson ve Brunelda'nın, Amca ve Klara'nın; bütün bu grupların kahramanlara karşı düşmanca bir tutumları görülmez; bunlar bir başka düzenin temsilcileridirler: Mahkeme, geldiği zaman neden geldin demez Josef K.'ya, gitmek istedikçe de koyverir onu gitsin (*Dâva*, s.233). Sonra K. yı köyde de alıkoymak isteyen bir kimse yoktur.

Kafka kahramanlarının düşmanları kendi "kişisel" kararlarıyla düşmanlıkta bulunan kimselerdir.

Başkasadar, Schubal, Green ve Başkapıcı; Karl'ın *Amerika*'daki, Berthold ile Müdür Muavini; Josef K.'nın *Dâva*'daki, Öğretmen ise K.'nın *Şato*'daki düşmanıdır.

Şüphesiz daha *Amerika*'da bu düşmanlar Karl'inkine karşı dünyanın adamlarıdır; adaletsizliğin, kendisine sahte bir düzen kurmuş düzensizliğin hizmetinde bulunurlar. Şato ve mahkeme memurları da böyledir; ama onlar asla "kişisel" davranmaz, asla kendileri olarak değil de, her vakit bir görev, bir işlev, bir yasa uyarınca hareket eder, bir işlevci kimliği taşırlar.

Buna göre, düşmanlar, Kafka dünyasındaki figürlerin karakteristiği olarak gösterilen şeye, yani bunların işlevcilerden başka bir şey olmadıkları görüşüne uymaza benzemektedir. Bir özellik -ki bu da hepsinde ortaktır- bu düşmanları figürler olarak gerisin geri örgütlü dünya içerisine sürmekte, figür olarak onları bize kabul ettirmektedir; yani kahramanlara karşı düşmanlıkları hep saltık (mutlak) bir nitelik taşır. Öyle düşmanca tutumları için bir neden yoktur ortada, düşmanlığın katıksız birer simgesidirler.

Başkasadar, Başkapıcı, Berthold ve Öğretmen ayrı ayrı kahramanların karşısına düşmanca dikildikleri anda "görev" başındadırlar. Ama sonra zalım ve düşmanca davranabilmek için görevlerinden sıyrılıp, düşmanlık denen şeyin "tadını çıkarmak" isterler (*Amerika*, s. 198). Başkapıcı temsil ettiği örgütün cezalandırma iradesi dışına çıkar, ama öyleyken buna dayanmak istemesi düpedüz bir ironiden başka bir şey değildir. Başkasadar da "ironiyle derin derin iç geçirir" (*Amerika*,s.24). Öğretmen ise bir "otomat" olmadığını ve "kendi

fikrini” bildirmek üzere kalkıp K.’ya geldiğini söyler (*Şato*.s.11). Oysa karşıt düzen işlevcilerinin kendilerine özgü bir “fikirleri” olduğu normal olarak görülmez asla. Ayrıca Green’inki de yine kişisel bir düşmanlıktır. Ne Karl, ne de o birbirini asla tanımazlar; onun Karl ile, Karl’ın da onunla bir alıp vereceği olamaz; buna rağmen her ikisinden biri için “ya zafer ya da mahv”ın söz konusu olduğunu hisseder Karl (*Amerika*,s.69). Düpedüz nedensiz, sadece kendisi tarafından âdeta zorla ele geçirilmiş işlevini yerine getirip mektubu o da iş işten geçtikten sonra verir vermez, “Green kendisiyle belki başka herhangi bir kimseden daha açıkyürekle konuşabilecek tehlikesiz biri gibi” görünür Karl’ın gözüne. Demek oluyor ki, düşmanca hislere yol açan, zorunlu olarak düşmanlığa sürükler “bir karakter” değil, daha çok bir işlev, tabii bir nedene pek dayanmayan bir işlevdir ve bu işlev Green’de böyle bir değişiklik meydana getirir. *Dâva*’da Müdür Muavini, Josef K.’nın kendisine rakip olmasından korkar gerçi, ama bu neden romanda geri plâna itilmiş, Müdür Muavini sadece düşmanlığı temsil eder biri olmuştur.

Hani bu kendi kendini yaratan düşmanlığa düzenler çatışması içerisinde yer verilmesinin kahramanlar bakımından bir işlevi şüphesiz ki vardır. Ama bu işlev bütün öbür işlevler gibi örgütlü düzenler ilişkisinden kalkılarak anlaşılabilir. Arı saf biçim açısından bakılınca, bu “düşmanlar” yardımcı bir işlev görürler. Tek tek romanların birinden ötekisine düşmanların sayısı ve önemlerinde görülen azalma dikkati çekicidir: *Amerika*’da Schubal, Başkasadar, Green ve Başkapıcı, *Dâva*’da Müdür Muavini ve Berthold, *Şato*’da ise sadece Öğretmen vardır (Gisa sahnede ne zaman görünse düşman figür olarak düpedüz çakışır Öğretmen’le). Kafka’nın yaratma dünyası kendi içinde bir bütünlük kazandığı ve örgüt mükemmelleştiği ölçüde, artık yalnızca karşıt düzenlerin birbiriyle çatışmaya başladıkları, keyfi düşmanlıkların sahneden çekildikleri görülür. Bu keyfi düşmanlar örgütlü dünyanın arı saf biçiminde bulanık noktalar oluşturur, ama yer yer tamamen figürel karakter kazandıkları da görülür bunların. Bu arada, söz gelişi kendilerini bir sınıf olarak karakterize eden tamamaen tipik bir de devinim temposu yaratırlar: Hep apansızın çıkarlar ortaya ve Başkapıcı dışında hepsi de pek hareketli kimselerdir. “İşte oradaydı, ortaya çıkmıştı düşman, bayramlık giysisi içinde sere serpe ve zinde” (*Amerika*,s.28). “Green uzun boylu jimnastikçiye, bir jimnastikçi adayına benziyordu” (*Amerika*.s.69). Müdür Muavini hep tepeden iner gibi kapıda biter ve bir süre oracıkta gülümsüyerek durup, henüz bir şeyin farkında olmayan Josef K. yı gözetler ¹¹.

Bunlar bu düşmanları gerçek figürler yapan çizgilerdir şüphesiz. Bu düşmanların bütün figürselliklerine rağmen, Kafka eserlerindeki biçime aykırı tarafları düşmanlıklarının kendisidir. Burada bu noktaya sadece dokunmakla yetinecek, bu iddianın ancak daha sonraki bölümlerde anlaşılmasına çalışacağız: Kafka eserlerindeki biçim, K.'ların âdeta otomatik bir yasayla ortadan kaldırılmalarını, bütün çabalarının kusursuz işler bir mekanizma tarafından sıfıra indirgenmesini gerektirmektedir; bu mekanizma teker teker her figürde kendini açığa vuracak, figürün kendisi ise ilişkin olduğu, bir basamağı olarak karakterize edildiği, kendisini kapsıyan o düzen tarafından kumanda altında tutulup yönetilecektir. Âdeta düzen düzene karşı savaşacaktır. Ne kadar bir düzen de kendisi gibi düpedüz kişiselikten uzak bir yasa uyarınca değil, başka araçlarla çalışan K.'nın düşmanlarınca desteklenmeksizin sırf kendi gücüyle zafere ulaşırsa, yenen ve aynı zamanda yenilip yok edilen düzen o ölçüde daha arı duru (biçim bakımından) ortaya çıkacak, karşılıklı güçlerin oyunu o ölçüde daha sâf bir durum olacaktır. Muhtar ve Meyhane Sahibesi, Avukat Huld ve Titorelli, Delamarche ve Robinson; kahramanların temsil ettikleri düzenler işte bu figürlerle yokedilmektedirler. Henüz bu figürler şatonun kendisine, mahkemeye ve kezâ otele ya da Amca'nın dünyasına ait değillerdir ve kahramanı kendi düzlemleri içerisinde, onlara bir düşmanlık beslemeden, sadece kendilerinde yansıyan düzen sayesinde ortadan kaldırırlar. Karşıt düzen ise hele hiç gereksinmez bu düşmanları.

7. Bizzat karşı dünya ve temsilcileri

Yine *Amerika*'dan işe başlayalım, *Amerika*'da varlığı işaret edilen hiyerarşiler, yani uzayıp giden telgraf salonuyla Amca'nın görevi, sözü edilen bir 65. hamallar grubu, kapıcı bölmesindeki çocuk hizmetkârlarla bir türlü ortalarda gözükmeyen müdüre kadar kademe kademe personeliyle otel, alabildiğine örgütlü bir düzenin temsilcileridir, ama Karl'ın adalet açısından bakılınca hiç bir değer taşımazlar; çünkü düzensizliği, adaletsizliği ortadan kaldırmadıkları gibi, aynı zamanda onlara zemin hazırlar, onları örtbas ederler. Bu sistemin taşıyıcıları olarak sahnede gözükken kimseler henüz bu örgütle yek vücut olmamışlardır; bunlar bu örgütü yaratır ve ona hizmet ederler. Onun için de bu kişilerin örgüt içindeki yerleriyle yeterince karakterize edilmedikleri görülür. Buna aydınlatıcı bir örnek, Amca'nın Karl'a yazdığı mektuptur (*Amerika*, s.95); bir "prensip

adamı"dır Amca. O andaki varlığını bağılandığı prensiplere borçludur. Bu durumun sadece çevresi için değil, kendisi için de "pek tatsız ve üzücü" bir şey olduğunu özellikle belirtir mektubunda. Burada kişinin sistem ile kaynaşması oldukça ileri bir noktaya varmıştır; ama henüz Amca'nın bundan üzüntü duymayacağı kadar ilerde de değildir bu nokta, çünkü ne de olsa Amca günün birinde Karl'ın kendisine karşı yönelteceği bir "saldırı"ya ses çıkarmıyabileceğini aklından geçirebilir. Yani dayandığı prensip bütün sertliği ve katı amansızlığına rağmen saltık (mutlak) olmaktan uzaktır. Bu ilke onun kendisi tarafından yaratılmıştır; yaşantıların, hayal kırıklıklarının, yani ruhsal bir gerçeklik taşıyan birtakım olayların izleri vardır bunda. Yargıçlarla şato memurlarına gelince, bunlar bir geçmişten yoksundur, örgütün bizzat kendisi olup, örgütün basamakları olarak bir varlık sahibidirler. *Amerika*'da hiyerarşi henüz o kadar ileriye varmamıştır. Otelin Başgarsonu da otel düzeninin kendisi değildir, bu düzeni sadece temsil eder ve denebilir ki işte tesadüfen bir "hırçın karakter"i vardır (*Amerika*, s.166). Amca için nasıl bizzat elde edilmiş bir ilke söz konusuysa, onun için de "kendi öz otoritesi" söz konusudur (*Amerika*, s.175). Bu otoriteye her türlü saldırının üstünde bir otorite gözüyle bakmaz Başgarson. Karl'ın herhalde kendisini bir başkasiyle karıştırdığını söylemesi üzerine: "Evet, onu bunu birbirine karıştırırsam artık başkapıcılık görevini yüklenemem" (*Amerika*, s. 177) diye Başkapıcı'nın hemen bağırmasına başlaması da bu yüzdendir. Bu makamlar onları ellerinde bulunduranların bazı özellikleri sayesinde elde edilmiştir; alınıp kabullenmiş makamlar olup, gerisin geri bırakılabilirler de. Onun için de bu kimselerin makam çeşitliliklerinin zorunlu kılmadığı ve zorunlu olarak bu makamlarla çakışmaları gerekmeyen karakter çizgileri verilir ¹². Demek oluyor ki, *Amerika*'da "bu otel personelinin oluşturduğu o muazzam hiyerarşi" (*Amerika*, s.162), henüz daha sonraki eserlerde görülen hiyerarşiler kadar mükemmel olarak örgütlenmemiştir; *Dâva*' ve *Şato*'daki düzenlerin o âdeta katıksız transendantallığından yoksundurlar.

Dâva ve *Şato*'daki hiyerarşileri anlatabilmek için, bunların en dip kökleriyle işe başlamak gerekiyor. *Amerika*'da tek bir defa, daha sonraki eserlere bir işaret oluşturan bir memur karakteristiği verilir: "Yüksek kademedeki otel memurları" "siyah frak ve silindir şapka" ile dolaşırlar (*Amerika*, s.160). Böylesi fraklar ve "tutkalla yapılandırılmış gibi silindir şapkalar" ile Josef K.'yı idam etmeye gelir mahkeme görevlileri. Görüş alanı içine giren memurlarla resmî makam temsil-

cileri çokluk aşağı kademelerdendir. Bu aşağı kademelerin de oldukça bir örnek karakterize edildikleri görülür. İçlerinde görevlilerden biri (*Dâva*, s. 11), Danışma Memuru (*Dâva*, s.77 v. d.) ve Schwarzer'in (*Şato*, s. 11) bulunduğu bazıları ince uzun boylu ve hareketli kimselerdir, vücutlarına kalıp gibi oturan giysiler vardır her vakit üzerlerinde ve aktörlere benzerler; bazıları da her iki cellatla ikinci görevli gibi "şişman" kimselerdir. İlk defa *Amerika*'da kendini gösteren siyah fraklar ve silindir şapkalar ilerde de boyuna karşımıza çıkarlar.

Tek tek figürlerin aşamaları yükseldikçe, onlara ilişkin tasvirler de yoksullaşır. Yüksek kademedeki memurlar nerdeyse kendilerine özgü bir yüz taşımazlar. Dış görünüşleri karanlık içinde olup, gördükleri işleyle değişir¹³. Klamm söz gelişi "ancak ana çizgileriyle belli" dir. "Köye geldiği zaman görünüşü pek başka, köyden ayrıldığı zaman başkaymış... yalnızken başka, konuşurken başka ve dolayısıyla tabii yukarıda şatoda âdeta hepten başkaymış" (*Şato*, s. 206). Bu durumda neden bizim boyuna karakterize eyleminden söz açtığımız halde başka bir sanatçıda "dışsal" olarak nitelenebilecek topu topu üç beş özellik saptayabildiğimiz yukarıdaki cümleden anlaşılacaktır. Bir defa daha şurasını hatırlatalım ki, anlatı kahraman açısından yapılmakta, o da her şeyi "sadece" dıştan görmektedir; ama işte gördüğü şey, yani gözüne görünen şey tümüyle karakteristiği oluşturmakta ve bununla da yetinilmektedir. İşlevdeki değişiklikten ileri gelen dışsal değişmelerin her şeyden önemli tutulduğunu Klamm örneği bütün açıklığıyla bize göstermektedir; burada iç diye bir şey yoktur. Bir sürü işlev ve çehreden K. ancak biriyle yüzyüze gelebilir ki, bu da Klamm'ın K. ile görülecek bir işi olduğu zaman takındığı yüz ve gördüğü işlevdir. İş sahipleri ve bu arada K. ile temaslarında memurlar her şeyden önce sınırsız bir duyarlık (hassasiyet) gösterirler. Bu duyarlık psikolojik anlamda bir özellik değil, memurlarla iş sahipleri arasındaki o kökten ayrımın vurgulanmasında başvurulan bir anlatım ögesidir. Duyarlığın derecesi de aşamasına bağlıdır söz konusu memurun. Yani bir memurun pâyesi zorunlu olarak o memuru karakterize etmektedir. Memurlar "meslekleri dolayısıyla pek olaganüstü incelikte bir duyarlık sahibidirler." diye anlatır Bürgel (*Şato*, s.302).

Eğer aşama duyarlığı belirtiyorsa, o vakit bundan, aşamaları yüksek memurlar, iş sahiplerinden de o kadar uzak bulunur, sonucunun çıkması gerekir; işte bu yüksek memurlara ilişkin pek bir şey bilinemeyişi, bu memurlar çevresinde aşırı tasavvurlara dayanan

birtakım efsanelerin oluşumu, nihayet onların iş sahipleri üzerine büyük etkisi bu yüzdendir.

Josef K. amcasıyla içeri girince, Kalem Şefi odanın karanlık bir köşesine kaçar *Dáva*'da; ama sonradan yine de ortaya çıkması gerekince, "güdük iki kanat" gibi çaresizlik içinde kollarını oynatır, "âdeta yeniden karanlık köşesine terkedilmesini ısrarla rica etmektedir" (*Dáva*, s.114). "Beylerin incelik duygusu" "sınırsız"dır (*Şato*, s. 324). "Yabancı gözlere kendilerini göstermeyecek kadar mahcup ve alingan"dırlar (*Şato*, s. 326). Bu duyarlık sayesinde figür olarak özel bir örgütlenme gösterirler. Yani iş sahipleriyle yüzyüze gelmekte kendilerine yardımcı olan çok ince bir sezgi gücüyle donatılmışlardır¹⁴. Ve işte bunlar da yalnızca memur olduklarından ve memurdan başka da bir şey olmadıklarından¹⁵, bütün makam, bütün resmî daire de aynı ölçüde hassas ve alingan gözüktür. *Amerika* ile aradaki önemli ayırım işte buradadır: *Şato*'da işlev ile işlevci arasında bir uzaklık bulunmaz; öyle bir uzaklık ki, işlevciye görevini eleştirisel bir gözlemden geçirme imkânı sağlasın! Bu memurlar "gece ve gündüz kanunlar içerisine hapsedilmiş" (*Dáva*, s. 127), kanunla yekvücut olmuşlardır. Şayet onlar hassas ve alingansa, resmî makam, yani "büyük mahkeme örgütü" de öyledir; herhangi bir sarsılma sonu "daha bir derli toplu, daha sert ve daha bir hain" çıkar karşınıza¹⁶ (*Dáva*, s. 131). *Şato*'da da tıpkı böyledir: "resmî makam mekanizması" "son derece hassas"tır (*Şato*, s. 85), bakarsınız ansızın bir meselede bir karar vermiştir, sanki "resmî mekanizma gerilime... daha fazla katlanamamış da kendiliğinden, memurlarının yardımına başvurmaksızın kararı alıvermiştir". Yani ayrı ayrı figürlerin işlevleri *Şato*'da o derece bağımsızlığından kaybeder, bütün Bireysel o ölçüde kapı dışarı edilir ki, sonunda bir mekanizma oluşup çıkar ortaya ve bu mekanizmada parçaların her biri sadece bir parça, ondan öte bir şey değildir¹⁷. İşte, gözü her vakit ne yapıp yapıp bir denge sağlamada olan bu hassas resmî mekanizma karşısında K.'nin nasıl davranacağını... öğrenmesi gerekmektedir¹⁸ (*Şato*, s. 371).

Bu memurlar "uçsuz bucaksız hiyerarşi düzeni" (*Dáva*, s. 129) içerisinde sırf basamaklar olarak bir işlev taşıdıklarından tabii kendilerine özgü bir düşünceleri de yoktur ve bir kişilik sahibi kimseler olarak tasvir edilemezler; söyledikleri şeyleri hiyerarşik örgütlerinin geleneksel deposundan alırlar; bu yüzden Kafka'da figürler bir geçmişten de yoksun bulunur ve böyle bir boyuta ancak örgütün kendisinde raslanır. Örgütlü dünyanın hiyerarşi düzeni içerisindeki basamakları açık seçik görülmese bile kahramanlar karşısında bu

figürler her vakit işlevleriyle karakterize edilir. Bunun gibi Meyhane Sahibesi, Momus üzerinde bilgi verir K.'ya: "Ben onun özgür kişiliğinden değil, Klamm'ın rızasını aldım mı ne olacağından bahsediyorum... o zaman bir alettir o..." (*Şato*, s. 139); işte K'nın işi bu aletle, başka bir şeyle değildir. Bir çok defalar gördük ki, bu aletlerin pek belirli, kendileri için karakteristik bir devinim tempoları vardır: Düşmanlar hareketli, tez canlı ve şaşkıncıdır; eşlikçiler sakar kimseler olup telâşla sağa sola atılırlar; sanıklar ve köy sakinlerinin ise belleri büküktür, aşağılanmış bir kitle olarak bir araya üşüşür ve fisıldaşırlar; örgütün habercileri oyuncu tavırlı, sinek kaydı traş olmuş, şık ya da yağlı semiz, memurlar ise yanlarına yaklaşılmaz, ürkek, hassas, sezgileri güçlü kimselerdir. Ayrıca bu devinim tempolarını söz konusu işlevlerin belirlediğine de işaret etmiştik. Kahramanı şaşalatacak ya da tedirgin mi edecek, ona işkencede mi bulunacak, yoksa onu bir boşluk içine mi sürecek, bu figürlerin maddî varlıkları işte bunlara bağlıdır. Pek tabiidir ki, "insanlar" arasında bu türlü ayrımlar bulunamaz. Antropoloji, biyoloji ve psikoloji alanları, yani kısaca görgül alan buna artık yetmemekte, onun için de Kafka yeni anlatım imkânları yaratmaktadır. Kahramanlarla bu figürlerin çatışmalarını göstermeye geçmeden, örgütlü dünyanın bütün basamaklarını ve figürlerini kapsıyan birkaç anlatım ögesini daha incelememiz gerekiyor.

8. Gruplaşmalar

Kafka bütün söyleyeceklerini hareket, kenar çizgileri ve ön cepheyle söylediğinden, figürlerde "İç" denen bir şey bulunmadığından, bunları kolayca gruplar halinde de bir araya toplayabilmektedir. Bunun için bir tek koşulun varlığı gerekiyor ki, figürlerin kahramana karşı yüklendikleri işlevlerin gruplaşma anında birbirine uymasındır o da; işlevlerin birbiriyle çakışmaları halinde ortada artık guruplaşmayı önliyecek bir engel kalmıyor. Anlatının kahraman açısından yapıldığı düşünülecek olursa, bunu anlamak hiç de zor değil. Bu figürlerden birkaçı kahramanın gözüne bir birlik halinde göründüler mi, kahraman için, dolayısıyla bizler için hemen bir grup olup çıkmaktadır; çünkü sadece "Dış"ı görmektedir kahraman. Geçtiğimiz bölümde yabancı kimseler olarak Kafka kahramanları ve izlenimlerin saltıklaştırılması v.b. üzerine bütün söylediklerimizi burada hatırlamak gerekiyor. Şimdi göz önüne sermek istediğimiz şeye Kafka'nın Max Brod'a yazdığı bir mektup hayli ışık tutmakta-

dır. Bir İsviçre sanatoryomundan şöyle yazar Kafka: “Ayrıca Alman-
calarına ilişkin bilgisizliğim de öyle samyorum ki onların gözlemlen-
mesinde yardımcı oluyor bana, çünkü böylelikle onları daha sıkı
gruplar halinde bir araya topluyabiliyorum.”¹⁹. Demek oluyor ki,
İsviçre diyalektini anlamasındaki eksiklik Kafka tarafından eksiklik
olarak hissedilmiyor da, tersine gözlem tarzı için bir yardımcı
olarak görülüyor. Kafka burada konuşulanı aynen anlayamayan bir
yabancıdır; henüz bu mektubunda izlenimlerini gerçek nedenlere da-
yandırmakta, sanatında ise işte bu açıklamayı esirgememektedir.²⁰

Kafka bu türlü anonim grupları tasvir etmek için eserlerinde
özel bir üslup yöntemi geliştiriyor. Bir kitle oluşturan ayrı ayrı kişi-
lerin hepsini bir tek devindirici güce bağlıyor, yani onlara bir tek
nesneymiş gibi davranıyor ve bu nesneyi, ki bütün figürlere karşı
yapıyor bunu, düpedüz mekanikleştiriyor. Daha demin büyük bir
cadde üzerinde “yıldırım gibi seyirten” trafik kimi zaman “âdeta bir
tek frenin kumandasıyla” yatışıyor (*Amerika*, s.108). Minik adımlarla
devinen bir kitle vardı ortada, “şarkısı tek bir insan sesinden daha da
büyük bir bütünlük taşıyordu” (*Amerika*, s.59). Burada mekanikleş-
tirme sonuna kadar götürüldüğü halde, *Şato*'daki anonim uşak
topluluğunun tasvirinde mekanikleştirmeye bir yönelme vardır:
“Haykırışlar, aç, hırıltılı, giderek nerdeyse bir tek haykırış halini
aldılar...” (*Şato*.s.53)²¹. Kitlelerin böyle tekilleştirilmelerinde şüphe-
siz işlev, kahramanın tek tek tanıdığı figürlerden grupların olu-
şumundaki kadar kesin bir önem taşımaz.

Yüzbaşı'nın Froylayn Montag'ın elini öpmesiyle, her ikisi K. için
“Onu Froylayn Bürstner'den uzak tutmak isteyen bir grup halinde
birleşirler”²². Kafka, arasıra, bu gruplaşmalara figürlerinin özel
varoluş karakterlerinin yolaçtığına imâlarda bulunur. Cellatlar Josef
K.'nin koluna girerler, her üçü “hani ancak cansız cisimlerin oluş-
turacağı bir birlik” meydana getirir (*Dâva*, s. 235). “Neredeyse henüz
hiç bir mevkileri bulunmayan” Hasterer topluluğundaki “Genç Bay-
lar” ile ancak pek genel olarak konuşulur, “sanki tek tek kişiler değil
de sadece sıkıştırılıp bir araya getirilmiş bir yığındır bunlar” (*Dâva*,
s. 252).

Böylece Canlı ile Cansız arasındaki sınır bu türlü tasvirlerde
silinip gitmektedir.

9. Nesneleştirme

Anlatım uğrunda Kafka Canlı ile Cansız arasındaki sınırı
düpedüz doğaya aykırı biçimde oynatmaktadır: Söz gelişi bir kimse

“içilip kalkan bir sırtık gibi” görünebilir²³ ya da “pelür kâğıdından oyulup çıkarılmış” olabilir, öyle ki yürürüdüğü zaman “çiturdadığı” işitilecektir âdeta²⁴. Bu figürlerin sessiz bir gülüşleri vardır (*Şato*, s.118 v. 236), kendiliklerinden çıkmazlar da ortaya, dışardan “öne sürülürler” (*Şato*, s.338); Frieda “Pepi’nin saçlarını kendi başına” dolar (*Şato*, s.338). Bir subay “dişlerini boyuna takırdatır hafiften” (*Amerika*, s.20).

Bu nesneleştirme daha da ileriye götürülür: Figürler kol ve bacaklarla yüz çizgilerini, bunlar istemeden onlarda bulunuyorlarmış da, âdeta sonradan onların keyif ve eğlencelerine terkedilmişler gibi kullanırlar²⁵. Bunlarla neler yapabileceklerine kendileri de şaşmış, içermiş ve sevinmiş görünürler²⁶. “Parmaklarıyla vurarak” övgülerini açığa vururlar bu organlara karşı²⁷; hani bunlardan o kadar da emin değillerdir, ayrı baş çekmelerinden korkarlar.

Maddî varlığın böyle mekanikleştirilmesine paralel olarak bütün algı, duygu ve dışavurumların da nesneleştirildiği görülür: “heyacan”²⁸, “neşe” (*Şato*, s. 390 v. 60), “fikirler” (*Dâva*, s. 186), “bağlantılar” (*Şato*, s. 411), “sırlar” (*Şato*, s. 338 v.d.), “sözler” (*Şato*, s. 154), “sorular” (*Şato* s. 301), “yeni” (*Şato*, s. 37), “ses” (*Amerika*,s.22), “soluma” (*Amerika*,s.28), “ışık” (*Amerika*,s.45), “gülüşme ve bağrışma” (*Şato*, s. 156), “gürültü” (*Amerika*, s. 53), “sessizlik” (*Amerika*, s. 92), “engeller” (*Şato*, s.380), “içme” (*Amerika*, s. 123), “yargılama” (*Amerika*, s. 173), “fırsatlar” (*Şato*, s. 312).

Normal olarak algılayan, sebebiyet veren, denetleyen bir kişilik çekirdeğine bağlı veya doğa yasaları uyarınca kendiliğinden olup biten ne varsa, Kafka’da bağımsızlaşıp gözlemlenebilir ve tutuklanabilir bir nesne olmaktadır. Dolayısıyla, dövülen Görevli, bir insan gibi değil de “ışkence edilen bir alet” miş gibi bağırır ve onun için de çığlığı “dağılmadan ve bir değişikliğe uğramadan” havaya yükselir (*Dâva*,s.96). Yani kişi ve kişinin dışavurumları nesneleştirilmektedir²⁹. Normal olarak sürekli bir akış içinde bulunan solunum, ışık, gürültü, neşe v.b. gibi şeyleri Kafka tutuklamakta ve onlara elle dokunulabilecek gibi bir nesnelilik vermektedir. “Nesnelere aralıksız olarak, âdeta gözlerini kırpmadan gözlemek” gücüne sahip olmak gerektiğini söyler Kafka bir yerde; “sadece bir kerecik işin arkası koyverildi de gözler kapandı mıydı, her bir şey yine karanlıklara karışır” (*Şato*, s.381). Burada figürlerin çiziminde görülen ve bütün eserleri kapsıyarak Kafka’nın figürlerine ne kadar dışardan baktığını bir kez daha ispatlayan bir özellikten daha söz açmak yerinde olacak ki, o da Kafka’nın, eserlerinde sakallara âdeta şaşırtıcı bir ölçüde yer verişidir.

Şüphesiz bu sakalların bir önemi vardır ama, bir başka şeyin yerini tutan simgeler de değildir; ne fazla ne eksik, neyseler odurlar: Bir yüze karanlık bir görünüm verirler (kara fırça gibi sakal) ya da sert ve zalım bir ifadeleri vardır (uzayıp giden bir bıyık, (*Dâva*, s.225; *Amerika*,s. 168) ya da pusuda ve sinsidir (kızılımsı top sakal, "*Dâva*, s. 20,65), veya kendini beğenmiş ve yapmacıktır (sivri sakal, sözgelışı "özel bir siyahlıkta", *Şato*, s. 25), yahut ağırbaşlıdır ("ipeksi halkalar halinde" sonlanan "ak top sakal", *Amerika*, s. 77). Bu sakalların sadece tasvir niteliklerine rağmen bu kadar çok figürü sakallarla donatması, Kafka'nın karakter çiziminde sembolizme en çok yaklaştığı bir nokta oluşturmaktadır. Bu sakallar özellikle erkekliğin simgeleri olarak düşünüldükleri etkisini uyandırmaları da, sözgelışı Brunswick'in top sakal ve bıyıklı, iri yarı ve kaba olarak tasvir edilmesi (*Şato*, s. 22), oysa Lasemann'ın âdetta sempatik, o kadar kaba saba olmayan, "çok daha az sakallı" biri olduğunun belirtilmesiyle (*Şato*, s. 23) yine de bunların simgesel (sembolik) etkiler alanına kaydıkları görülmektedir. Brückenhof meyhanesi sahibinin ise hattâ "yumuşak ve nerdeyse sakalsız bir yüzü" vardır (*Şato*, s. 17). Kafka burada başka zaman raslanmayan bir davranışla biyolojik anlaşmalar (Konventionen) alanına uzanmakta ve bunlar bir figürün sadece dış görünümüne değinmekle yetinen Kafka'yı erkekliğin anlatımında bu sakal bolluğuna götürmektedir. Böylece, psikoanalitik yorumların bu sakalları yorumlamada işi saçmalığa kadar vardırmasına şaşmamak gerekiyor.³⁰

Ceviren : Kámuran ŞİPAL

AÇIKLAMALAR

1. Yaratma dünya ile burada anlatılmak istenen şey, gerçek dünyanın bir kopyası olan, gerçek dünyayı olduğu gibi temsil eden bir dünyanın söz konusu olmadığıdır. Kafka dünyasının yaratma karakterine işaret eden ilk özellik, bu dünyada doğal bir zamanın tümünden eksik olduğunu saptamamızla ortaya çıkmış bulunuyordu.
2. Burada henüz adalet kavramlarının "yadsınması" değil ama, "adalet" ve "disiplin" arasında bir ayırım yapılmakla bu kavramlar göreceleştirilmektedir (*Amerika*, s.39).
3. Bkz.: *Amerika*,s.28: "...yumruklarını sıktı... âdetta ondaki en önemli şeyler bunlardı..." Benzer yerler için bkz.: s. 27 ve 29.

4. Bkz.: *Şato*, s.44: "Sanmıştı ki burada, köyde herkesin onun için bir önemi var..."
5. Tekbiçimlendirme (Uniformierung) o kadar ileriye gider ki, bütün sanıklar sanıklık durumuna girer girmez "güzelleşirler". Bkz.: *Dâva*, s. 195.
6. Bkz.: *Şato*, s.11; 27; 32; 33; 34; 37; 212.
7. Bkz.: *Şato*, s.97; 107; 161; *Dâva*, s.26 ve *Blumfeld*, s.166.
8. *Blumfeld*, *Toplu Yazılar*, Cilt V. s.168.
9. Bu metafizik rahatsızlık, bir eşlikçi çiftinin, kahramanın eşliğine verilmesiyle *Blumfeld* hikâyesinin birinci bölümünde, Blumfeld'in arkasından bir yere kıpırdamıyan her iki topta bulur en güzel ifadesini; nasıl ki pratisyenler de oda düzeninin elverişsizliği yüzünden hep Blumfeld'in gerisinde bulunur ve Blumfeld onları gözetliemez.
10. *Şato*, s. 22; 23; 24; 84; 157; 168 v.d.
11. Bkz.: *Dâva*, s.41 v.d.; 137 v.d.; 140 v.d.; 149 v.d.; 214. Ve: *Dâva*, s.176; 209; 211; 261 v.d.
12. Delamarche ile Robinson'un karakterlerine ilişkin söylediklerimiz burada doğrulanmaktadır; yani Kafka'nın sanat gelişiminde *Amerika* evresinin karakteristik çizgileri ortaya çıkmaktadır burada.
13. Max Brück'ün Kafka'yla ilgili denemesinde (Die Gegenwart, 3. yıl, sayı 7/8, s. 25 v.dd.) yaptığı bir saptamaya göre, Kafka figürlerinin vücut yapıları "statik değil, dinamik"tir, "belirsizlikle ışıldıyan değişken bir üst yüzeyleri vardır". Kafka'nın "fizyonomi ve davranışları" bizzat okuyucunun tasarlamasını istediğini ileri sürer Brück. Ama sonradan figürlerin "düşsel hayaller" olduğunu ve ayrıntılı tasvirleriyle "bugünkü insanın örneklerini oluşturduklarını söylemesi, eserden bu kadar çabuk ayrılan ve onu artık görmiyerek sadece yorum işini sürdürmeye bakan bir yorumun nice eksikler ve kusurlarla dolu olacağını ortaya koymaktadır.
14. Bkz.: *Şato*, s. 126 ve s.309; *Dâva*, s. 129: "resmi utanç". K.'ya karşı dostça davranan cezaevi rahibi bile K. ile "uzaktan uzağa" konuşmak zorundadır ilkin (*Dâva*, s. 224).
15. Bkz.: *Şato*, s. 374 (çıkartılmış yer): Özel kişi Klamm diye biri yoktur, sadece memur Klamm vardır. Ayrıca bkz.: *Şato*, s.74: Sanki "Makam ile yaşam... yerlerini değiştirmiş" görünür K.'ya. *Dâva*

daki yargıçlar ancak cüppe içinde ve hepsi de aynı pozda resimlerini yaptırırlar (*Dâva*, s.117 ve s.156)

16. Bu duyarlık *Amerika* romanının oluşturduğu biçimsel evrede şöyle dışarıvurur kendini "Saat...altı buçuğu çaldı ve onunla birlikte... oteldeki bütün saatler aynı zamanda çalmaya başladılar.." "Bir tek büyük sabırsızlığın ansızın silkelenişi" dir bu (*Amerika* s. 187).
17. Bkz.: *Dâva*, s. 129 ve *Şato*, s. 249 v.d.
18. Daha *Amerika*'da şöyle söz açılır Kaptan'dan: "Ama nihayet kırılıp dökülene kadar çalınacak bir alet değildi." (*Amerika*, s.26).
19. 1.Basım, cilt IV, s. 328 v.d.
20. Bu mektubun bu yeri Kafka'nın ne derece poetik kişilik üzerinde durduğunu, bağımsız biçimlendirme gücünün ne derece Kafka ile onu kuşatan gerçek arasına sokulduğunu bir kez daha göz önüne kor.
21. V.b. *Şato*, s.49 ve s.38 v.dd.
22. *Dâva*, s. 90; v.b. gruplanmalar için bkz.: *Amerika*, s.258; *Şato*, s.25; 47 v.dd.; 92; 141 ve özellikle s.258; *Şato*, s. 13;15;33;78;385. Ayrıca bkz.: *Toplu Yazılar*, Cilt I, s.128.
23. *Bir Savaşın Tasviri*, Cilt V, s. 17.
24. *Bir Savaşın Tasviri*, Cilt V, s. 48.
Bu figürlerin maddî varlıklarının karakteristik bir özelliği pek kolay "taşınabilmeleri"dir; bunun için bkz.: *Amerika*, s.242, *Dâva*, s.68;199. *Şato*, s. 290;347;371.
25. Söz gelişi: "Baş ve boynu oynak bir hale getiriyor, gözlerin ateş koyuyorum içerisine..." (*Toplu Yazılar*, Cilt I, s. 34).
26. Bkz.: *Şato*, s.24.v.d.; 59;141;272;369;338. *Dâva*, s.154; 259; 273. *Amerika*, s.61. *Toplu Yazılar*, cilt V,s.19;37;47;50;60;62.
27. Tek tek vücut parçaları, daha doğrusu figürlerin nesneleştirilmesinin Kafka'nın biçimlendirme yeteneği içerisinde nasıl giderek oluştuğunu, nasıl bunların yazarın biyografisinden çıkıp sonradan yine oraya uzandığını *Günlük* bize göstermektedir. Bkz.: (1. Basım, Cilt IV, 15. 11.1910, 15.12.1910, 21.2.1911 tarihli notlar: "Hani kollarımın kasları ne kadar da uzak bana"; 2.9.1911, 21.10 y.y., s.75; 3.11.y.y. s.88 tarihli notlar ("yumrukların ağır-

- lığı”) ve Brod, Biyografi, sgy., s. 96: “Başım arkamda akciğerlerimle sözbirliği etti”. Bunun için ayrıca bkz.: s.55.
28. *Toplu Yazılar*, Cilt V, s.21.
29. Nesneleştirme en güzel dışavurumunu bekâr Blumfeld’in toplarında ve Odradek makarasında bulur. Hep aynı kır manzaralarını ve tekörnek bir yargıç resmini yapan Titorelli de nesnel bir alet olmuştur.
30. Sakallı figürler için bkz.: *Amerika*, s. 77;102;104;168;193;255;276. *Dâva*, s. 20;52;57;65;116;156;178;211;225;237. *Şato*, s. 17;22;23;25;50;59. *Toplu Yazılar*, Cilt I. s. 53;116;136 v.d..

L İ T E R A T Ü R

Bu incelemede Kafka eserlerinin aşağıdaki baskısından yararlanılmıştır:

Franz Kafka: *Günlük ve Mektuplar*, *Toplu Yazılar*, Yayımlayıcı: Max Brod, Prag 1937, Cilt VI.

Franz Kafka: *Toplu Yazılar*, Yayımlayıcı:Max Brod, New York 1946.

İncelemede yararlanılan özel ve genel nitelikteki diğer literatür geniş bir liste oluşturduğundan ve yazarın kitabındaki öbür incelemelerle de ilgili bulunduğundan buraya alınmadı (ç. n.)

TÜSTAV

ÜÇ HİKÂYE

FRANZ KAFKA

A K B A B A

Bir akbaba vardı. Ayaklarını gagalıyordu. Çizme ve çoraplarını didik didik etmiş, ayaklarının kendisini gagalamaya başlamıştı. Ha babam veriştiyordu gagayı, arada bir havalanıp tedirginlikle çevremde doluyor, sonra yine çalışmasını sürdürüyordu. Derken bir bay geçti karşıdan, bir vakit durumu seyrettikten sonra ne diye akbabaya ses çıkarmadığını sordu. "Ne yapabilirim ki!" dedim, "Geldi, haydi gagalamaya başladı, tabii ilkin kovmak istedim, hattâ boğmaya bile yeltendim, gelgelelim böyle bir hayvanın gücü kuvvetine diyecek yok, baktım o saat suratıma atlıyacak, ben de ayaklarımı gözden çıkarmayı daha uygun buldum; artık didik didik edilmelerine bir şey kalmadı." "Vallaha bilmem ki ne diye bu kadar işkenceye katlanıyorsunuz," dedi Bay, "Bir kurşun, akbabanın işi görülür biter." "Ya?" diye sordum ben, "Peki bunu siz yapar mısınız?" "Hay hay," dedi Bay, "Yalnız eve kadar gideyim de silâhımı alıp geleyim. Bir yarım saat daha bekleyebilir misiniz?" "Bilmem ki," diye cevapladım ve bir süre acıdan kaskatı kesildim, sonra dedim ki: "Ne olur, siz gene bir deneyin." "Olur olur," dedi Bay, "bir koşu gider gelirim." Akbaba konuşma sırasında gözlerini bir Bay'a bir bana çevirip sessiz sakin bizi dinlemişti. Şimdi görüyordum ki, bütün söylenenleri anlamıştı; derken birden havalandı, hız almak için alabildiğine geriye kaykılıp bir mızrak atıcısı gibi gagasını ağızından içeri, derinlere gömdü. Ben arkaya yıkılırken bütün çukurları dolduran, bütün kıyılarından ötelere taşan kanımın içerisinde onun kurtuluşuz boğulup gittiğini görerek rahatladım.

BİR ARADA

Beş arkadaşız, günün birinde bir evden art arda çıktık dışarı. İlk birimiz çıktı ve giriş kapısının yanına durdu, sonra ikincimiz çıktı kapıdan, daha doğrusu tıpkı bir cıva kabarcığı gibi çevik hafif kayarak geldi ve birincisinin uzağında olmayan bir yere dikeldi, sonra üçüncümüz, daha sonra dördüncümüz, onun arkasından da beşincimiz çıktılar. Derken hepimiz bir sıra halinde dikelmeye başladık. Herkesin dikkati bize çevrildi ve bizi gösterip dediler ki: "Bu beş kişi var ya, şimdi evden çıktılar!" İşte o gün bugün bir arada buluyoruz, hani boyuna bir altıncı aramıza karışmak istemese gül gibi de yaşayıp gideceğiz; bize bir şey yaptığı yok, ama hoşlanmıyoruz kendisinden, bu kadar da yeter her halde; arzu edilmediği bir yere ne diye gireceğimi diye uğraşiyor Onu tanıyıp ettiğimiz yok ve aramıza da almak istemiyoruz. Hani biz beşimiz de eskiden tanı mıydık birbirimizi ve denebilir ki şimdi de tanıyor değiliz, ama bizim beşimiz için mümkün olan, hoş görülen şey onca mümkün değil ve hoşgörülüyor. Kaldı ki beş kişiyiz, altı olmak istemiyoruz. Hem zaten canım bu boyuna bir arada oluşun mânası ne? Biz beşimiz için de bir mânası yok ya, işte bir kez bir araya gelmişiz ve öylece kalıyoruz, ama tecrübelerimize bakarak yeni bir birleşme de istemiyorum. Gelgelelim bütün bunları o altıncıya nasıl anlattırın; uzun boylu açıklamalara kalkmak âdeta onu aramıza almak olur, biz de en iyisi bir açıklamada bulunmuyor, onu da aramıza almıyoruz. İsteddiği kadar dudaklarını sarkıtsın, bir dirsek vuruşuyla yanımızdan itip uzaklaştırıyoruz onu, ama ne kadar uzaklaştırsak gene çıkıyor.

GERİ ÇEVİRİLME

Küçük kentimiz hani sınır boyunda değil, yo hiç değil, sınır daha bir ötede ki, Allah bilir bugüne değin kentimizden kimse oraya ayak atmamıştır. Sınıra varmak için ıssız yaylalardan, ama aynı zamanda geniş bereketli topraklardan geçmek gerekiyor. Yolun daha bir parçasını gözönüne getirmek yoruyor insanı, kaldı ki bir parçasından çoğu da gözönüne getirilemiyor. Sonra kocaman kentler var yol üzerinde, bizim küçük kentimizden çok çok büyük kentler. Böyle bizimkisi gibi onu yanyana konulsa, ayrıca üstten bir on kadarı da aralara sıkıştırılsa, bu devcileyin ve dar kentlerden biri bile olamaz. Yolu şaşırmasa bile bu kentlerde kaybolacağı yüzde yüz insanın ve kentler de o kadar büyük ki, bunlarla ne kadar yüzyüze gelmeyim dense boş.

Ama işte başkent in bizim kente uzaklığı, tabii bu türlü uzaklıklar birbiriyle kıyaslanabilirse -çünkü üçyüz yaşında bir adam ikiyüz yaşındakinden daha yaşlıdır demeye benzer-, başkent in kentimize uzaklığı sınırın bize uzaklığından çok daha fazla. Sınır boyundaki savaşlardan yer yer haberler alabilirken, başkente ilişkin hemen hiç bir şey öğrenemiyoruz; biz halktan olanları kastediyorum tabii, yoksa başımızdaki yöneticiler şüphesiz başkentle çok iyi bir bağlantı içindeler, iki üç ay gibi kısa bir zamanda başkentten bir haber alabiliyor, hiç değilse aldıklarını ileri sürüyorlar.

Ve işte hal böyleyken ne garip şeyse, hep şaşar dururum buna, başkent in bizden bütün istediklerine sessiz sakin boyun eğerez. Yüzyıllardır bizde, politik alanda, bizzat halkın önyak olduğu bir değişiklik görülmemiştir. Başkentte yüce hükümdarların biri gelip biri gitti, hattâ hanedanlar ortadan kaldırıldı veya saf dışı bırakıldı ve yerlerine yenileri başladılar hükmetmeye, hattâ geçen yüzyıl başkent in kendisi bile yıkılıp bu kez gene eskisi yeni baştan yapıldı, bütün bunların doğrusu bizim küçük kente bir etkisi olmadı. Bizim memurlar yerlerinde kaldı hep. İçlerinden en yüksekleri başkentten geldiler, orta dereceliler hiç değilse dışardan, en alt kademe-

dekiler de bizim aramızdan; hiç değişmedi bu, biz de bundan ötesini aramadık. En yüksek memurumuz başvergici, albay rütbesinde bir adam ve öyle çağırılıyor. Bugün için yaşlı biri, ama ben ta yıllardan beri kendisini tanırım, çünkü daha çocukluğumda albaydı; ilkin pek çabuk yükseldi, ama sonra durakladı galiba; eh, rütbesi bizim kente yetiyor, ondan daha büyüğünü hiç de aramızda barındıracak gücümüz yok. Onu ne zaman gözlerimin önünde canlandırmaya çalışsam pazar meydanındaki evinin verendasında, ağzında çubuğu arkasına yaslanmış oturur görürüm. Başının üzerinde, çatıda imparatorluk bayrağı dalgalanır, büyüklüğü arasına askerî eğitimlerin yapılmasına elverişli verandanın sağına soluna kuruması için çamaşırlar asılmıştır. Cici giysileriyle torunları Albay'ın çevresinde oynasrlar, pazar meydanına inmeleri yasaktır, öbür çocuklar onların dengi değildir çünkü, ama yine de meydan çeker çocukları, hiç değilse başlarını parmaklıklar arasından sokar, öbür çocuklar aşağıda birbirleriyle kavgaya tutuştular mı, bunlar da yukarıdan katırlar.

İşte bu albay bizim kentimizi yönetiyor. Sanırım, bu yetkiyi kendisine veren bir belgeyi henüz kimseye göstermiş değil. Allah bilir böyle bir belge de yok elinde. Belki de gerçekten başvergicidir. Ama bu kadarı yeter mi? Bütün yönetim işlerinde söz sahibi olma yetkisini de verebilir mi bu ona? Devlet için çok önemli bir görevin başında, orası öyle, ama biz halk için bundan da önemlisi var. Bizde halk şöyle söyler gibidir: "Eh, nemiz varsa aldın, ne olur bizim kendimizi de al bari!" Hani gerçekte yönetimi zorla eline geçirmemiş, dolayısıyla da bir zorba değil Albay. Ta eski çağlardan beri gelişe gelişe öyle olmuş ki, başvergici memurların başı ve Albay'ın kendisi de işte bizim gibi bu geleneğe uyuyor.

Gerçi paye bakımından bizden fazla bir ayrılığı olmaksızın yaşıyor aramızda, ama gene de bayağı halktan büsbütün başka biri. Bir heyet herhangi bir dilekle karşısına çıktı mı, dünyanın bir duvarı gibi dikiliyor oaracıkta; arkasında artık hiç bir şey yoktur, gerçi bazı seslerin bundan böyle de düpedüz arkadan doğru fısıldaştıkları hayal meyal duyuluyor, ama galiba bu bir aldaniş, bütün işi bir karara bağlayan odur, hiç değilse bizler için. Bu türlü kabullerde onu görmüş olmak gerekir. Hani çocukken ben de vardım birinde, haktan bir heyet bir hükümet yardımı için ona ricaya gitmişti, bir yangın kentin en yoksul semtini silip süpürmüştü çünkü. Nalbant olan babam halk arasında hatırı sayılır biriydi, heyete üye seçilmiş, beni de yanına almıştı. Bu da olağanüstü bir şey değildi, çünkü

böyle bir tiyatrodaki herkes koşur, kalabalıktan pek seçilmez asıl heyet; bu gibi kabuller çokluk veranda da yapıldığından bazı kimseler de pazar meydanından doğru merdiven dayayıp yukarı tırmanır ve parmaklığın üzerinden yukarıda olup bitenleri görmeye çalışır. O zaman öyle düzenlenmiş ti ki, verandanın hemen dörtte birinde Albay bulunuyor, geri kalanını da kalabalık dolduruyordu. Birkaç asker halkı göz altında tutuyor, ayrıca askerler Albay'ın çevresinde de bir yarım ay yapıyorlardı. Aslında bir teki bile yeterdi bu işler için, askerden korkumuz işte öylesine büyüktür. Pek bilmiyorum bu askerler nereden geliyorlar, ama muhakkak ki çok uzaktadır. Hepsi de birbirine o kadar benziyor ki, üniforma giymeseler de olurdu hani. Ufak tefek, güçsüz, ama çevik adamlar; en çok göze çarpan taraflarında ağızlarını pek fazlasıyla dolduran dişleri ve küçük, çekik gözlerinde çakıp sönen bir tedirgin ışıltı. İşte bu taraflarıyla çocukları korkutuyor, ama beri yandan da keyiflendiriyorlar onları; çünkü çocuklar habire bu dişler ve bu gözlerle korkutulmak, sonra da çılgık çılgıca kaçışmak istiyorlar. Çocukluktaki bu korkunun galiba büyüyünce de kaybolduğu yok, ama hiç değilse sürdürüyor etkisini. Şüphesiz buna daha başka şeyler de katılıyor. Askerler bizim hiç anlamadığımız bir lehçe konuşuyor, bizim lehçemize de pek alışmıyorlar, bu da onların kendi içlerine kapanmalarına, yanlarına pek yaklaşımamasına yol açıyor. Hani karakterlerine de uygun düşmüyor değil bu; öylesine sessiz, ağırbaşlı, soğuk adamlar. Aslında bir kötülükleri yok kimseye, ama öyleyken kötü bir anlamda bayağı çekilmez şeyler. Bakıyorsun askerin biri bir dükkâna gelip birkaç kuruşluk öteberi alıyor, ama işte sonra gitmeyip tezgâha yaslanmış duruyor orada, konuşmalara kulak misafiri oluyor, belki anlamıyor bir şey, ama gören sanki anlıyor der; kendisi ağzını açıp bir laf etmiyor, sadece gözlerini dikip konuşana, arasına da dinliyenlere bakıyor ve bir yandan da elini kemerindeki uzun bıçağının kabzasında tutuyor. Bu da işte iğrenç bir şey hani, konuşma isteğini kaybediyor insan. Derken dükkân boşalıyor ve içerde kimsecikler kalmayınca asker de çekip gidiyor. Yani nerede askerler boy gösterirlerse, bizim hareketli halkımızın da bir durgunluk geliyor üzerine. O vakit de böyle olmuştu. Bütün törenlerdeki gibi Albay dimdik duruyor, ileriye doğru uzanmış ellerinde iki bambu değneği tutuyordu. Eski bir âdettir hani ve anlamı da aşağı yukarı şöyle: İşte Albay nasıl değnekleri tutuyorsa, öylece yasa da tutup destekliyor ve dolayısıyla yasa da ona destek oluyor. Herkes yukarıda, veranda da kendisini nelerin beklediğini biliyor gerçi, ama öyleyken her seferinde korkudan donakalıyor.

O zaman da konuşucu olarak seçilmiş kimse bir türlü söze başlamak istememişti. Albay'ın karşısına gelip durmuştu. ama derken cesareti uçup gitti, bin dereden su getirip tekrar kalabalığın arasına döndü. O anda konuşmaya istekli başka da uygun biri çıkmadı - bu işe elverişli olmyanlardan biz konuşalım diyenler bulundu tabii-, büyük bir karışıklık başgöstermişti, çeşitli hemşerilere, ünlü konuşuculara haberciler yollandı. Bütün bu zaman sırasında Albay put gibi olduğu yerde dikiliyor, yalnız soluk alıp verirken göğsü göze çarpar bir tarzda inip kalkıyordu. Hani güçlkle soluyordu da ondan değildi, sadece alabildiğine açık seçikti nefes alıp verışı, hani nasıl kurbağalar solur öyle, ne var ki kurbağalarda bilindi bilineli böyledir bu, bizim burada ise olaganüstü bir şeydi. Ben büyüklerin arasından usulcacak ileri doğru sokulmuşum, iki asker arasındaki bir boşluktan onu gözetlemeye başladım, derken biri diziyile bir kenara itti beni. Bu arada, başta konuşucu seçilen kendisini toparlamıştı ve halkın içinden iki kişinin sıkı sıkıya desteklemesiyle konuşmasını yaptı. Büyük felâketi tasvir eden bu ciddî konuşma sırasında habire gülümseyişi, işte öylesine süklüm püklüm gülümseyişi ve bu gülümsemeyle o kadar uğraşmasına karşılık Albay'ın yüzünde en ufak bir yankı dahi uyandıramayışı insanın içine işleyen bir manzaraydı doğrusu. En sonunda da dileğin ne olduğunu bildirdi; sanırım hepsi bir yıl için vergiden bağışık kılınmaktı bu, ama ayrıca imparator ormanlarından daha ucuza bir kereste sağlanmasını da rica etmiş olabilirdi. Sonra yerlere kadar eğildi, Albay, askerler ve Albay'ın gerisindeki birkaç memur dışında herkes gibi öylece eğilmiş durumda kaldı. Veranda kenarında, merdiven üzerindeki bu nazik arada göze görünmemek için birkaç basamak aşağı inmeleri ve ancak zaman zaman veranda zemini hizasından başlarını çıkarıp durumu kolağan etmeleri bir çocuk için gülünecek bir şeydi. Bir yakit sürdü bu böyle, sonra bir memur, ufak tefek bir adam, Albay'ın önüne geldi, parmak uçlarına basarak Albay'ın yüzüne doğru uzandı, derin derin soluyuşları bir yana hâlâ kımıldamaksızın duran Albay tarafından bir şeyler fısıldandı kulağına, bunun üzerine memur ellerini çırttı ve herkes ayağa kalkınca şu bildiride bulundu: "Dileğiniz kabul edilmemiştir! Dağın!" Birden yadsınamaz bir rahatlama duygusu kalabalığı dolaştı, herkes itişe kakışa dışarı çıkmaya koyuldu. Yine tamamen bizim hepimiz gibi bir insan olmuş Albay'a pek dikkat eden yoktu; ben işte şu kadarını gördüm ki, Albay gerçekten bitkin bir halde elinden değnekleri bıraktı, değnekler düştü yere, sonra memurların acele getirdikleri bir koltuğa çöktü ve çubuğunu ağzına soktu.

Hani bu , tek tük olaylardan değil, genel olarak böyle. Gerçi şurda burda ufak tefek dilekler yerine getiriliyor getirilmeye, ama o zaman bunun sorumluluğunu bizzat Albay, güçlü bir özel kişi olarak, kendi omuzlarına yükleniyor ve bunun-hani her vakit değilse de havaya göre-hükümetten gizli tutulması gerekiyor. Küçük kentimizde Albay'ın gözleri, bizim görebildiğimiz kadar, aynı zamanda hükümetin gözleridir, ama işte öyleyken bir ayırım yapıyor burada, bu ayırımın da büsbütün içine girmek olacak gibi değil.

Ne varki, önemli sorunlarda halk bir geri çevrilmeden her vakit emin olabiliyor. Ve işte o kadar tuhaf ki, bu geri çevrilmeler olmadan da bir bakıma yapılamıyor, beri yandan bu gitmeler ve bir geri çevrilmeyle dönmeler hiç de bir formalite değil. Hep zinde ve ciddi gidiliyor, sonra şüphesiz öyle düpedüz güçlenmiş ve mutlu değilse de, asla hayal kırıklığına uğranılmamış ve yorgun düşülmemiş olarak dönülüyor. Bu yolda kimseye bir şey sorup öğrenmem gerekli değil, herkes gibi ben de bunu kendi içimde hissediyorum. Hattâ aradaki ilişkileri araştırmak için bir merak bile duyduğum yok.

Gelgelelim, benim gördüğüme göre, belli bir yaştakilerin oluştuğu bir gurup var ki, bu durumdan memnun değil. Aşağı yukarı onyediyile yirmi yaş arasındaki gençler bunlar ; yani en sudan bir düşüncenin etkisinin nerelere değin varabileceğini uzaktan olsun sezemeyen pek toy çocuklar. Ya bir de devrimci bir düşünce olursa bu! Ve işte bu gibiler arasına memnunsuzluk sinsice sokuluyor.

Çeviren : Kâmurân ŞİPAL

TÜSTAV

EDOUARD İLE AGRİPPİNE¹

RENÉ DE OBALDIA

Obaldia bir Fransız yazarı. 1918 yılında doğmuştur. Babası Panamalı, anası ise Fransızdı. Obaldia, ilk, 1949'da, *Midi* adındaki uzun şiiriyle armağan kazandığı vakit dikkati çekmişti. Ondan önce, yayınevlerinin kapılarını boş boşuna aşındırır.

İlk kitabı, 1952'de yayınlanan *Les Richesses Naturelles* (Doğal Zenginlikler) adını taşır. Bu bir şiir kitabıdır. Bundan iki yıl sonra Obaldia'nın ilk romanı *Tamerlan des Coeurs* (Gönüllerde yatan Timurlenk) yayınlanır. İkinci romanı *Le Centenaire* (Yüzüncü Yıldönümü) ise 1959'da *Combat* ödülünü alır. Obaldia'nın ödül kazanan bir kitabı da 1956'da yazdığı *Fugue à Waterloo* (Waterloo'da kaçış)'dur.

Nedir, Obaldia, 1949'dan beri tiyatro ile de ilgilenmektedir. *Le Défunt* (Ölü Koca), *Le Sacrifice du Bourreau* (Cellatın Fedakârlığı), *Le Grand Vizir* (Sadrazam) adlı bir perdelik oyunlarından sonra Obaldia, 1957 yılında, *Génousie* (Cenevistan) adında uzun nefesli bir oyun tasarlar. Ama oyunun yazılması 1960 yılına değin sürer. Yazarın, uzun nefesli ikinci oyunu (Villette Canavarı) diye çevrilebilecek olan *Le Satyre de la Villette*'dir.

Bu iki oyun dışında Obaldia hep bir perdelik oyunlar yazmıştır: *L'Azote* (Azot), *Les Jumeaux Etincelants* (Yıldız Saçan İkizler), *Edouard et Agrippine*, *Poivre de Cayenne* (Cayenne Karabiberi), *Le Général Inconnu* (Bilinmeyen General), *L'Air du Large* (Deniz Havası), *Le Damné* (Cehennemdeki Adam).

Bunlardan Azot'la *Bilinmeyen General*, şimdilerde, Paris'te *Théâtre de Lutèce*'de oynanmaktadır.

KİŞİLER :

EDOUARD
AGRİPPİNE
MEŞİN ÇEKETLİ

Dekor : Bir yatak odası
Süresi : 25 dakika

(Altmışlık bir karı koca, EDOUARD ile AGRİPPİNE, yataklarında sessiz sessiz okumaktadırlar. EDOUARD'ın elinde büyük bir felsefe kitabı, AGRİPPİNE'in ise bir akşam gazetesi vardır. Vakit gecenin onu olabilir. Duvarın öte yanından bir bebeğin yarırtıcı ve sürekli viyaklamaları gelmektedir.)

EDOUARD, AGRİPPİNE

AGRİPPİNE: (Birden gazetesini iter.) Aa, yeter artık, sinirim oynadı. Bu plastik duvarlar, komşuda ne var ne yok, tümünü içeri aktarıyor. İnsan, başını dinleyemiyor. Elin radyolarına, elin çocuklarına, elin tuvalet sifonlarına,

1) İlk kez René Wilmet'nin yönetmenliğiyle 26 Haziran 1960'da radyoya uygulanan bu oyun 1960 yılı Paris Büyük Ödülü (Grand Pix de Paris)'nü kazanmıştır.

elin mayasallarına, elin sevimlerine katlanmak zorundasınız. Sen rahatsız olmuyor musun Edouard?

EDOUARD: *(Sâkin.)* Oluyorum Agrippine, elbet oluyorum.

AGRİPPİNE: Ama hiç de öyle bir hâlin yok. Bak, okumanı bile bozmuyorsun.

EDOUARD: Ben gözlerimle okurum Agrippine, kulaklarımla değil.

AGRİPPİNE: Lâf altında da kalmazsın. Tıpkı annen gibi.

EDOUARD: *(Çok kısık bir sesle.)* Annem öldü Agrippine.

AGRİPPİNE: Ben de aksini söylemiyorum.. *(Yeniden bebek viyaklamaları.)* Vallahi bu çocuk kendini Maria Callas santıyor. Aa, dayanmır şey değil. Yirminci yüzyılda hâlâ kundaktakilerin tutsağı mı olacağız? Hu, şimdi pencereyi açar, kundağını tuttuğum gibi gökyüzüne fırlatırım. Sputniklerle iyi bir vals yaparsın.. Belki bundan anlar. *(Yarıcı viyaklamalar.)* Yoo, bu kadarı da fazla! Dur, gidip şu duvara bastonla vurayım bari. Baston, baston nerde? Gene mi sakladın? Şurdaydı, komodinin yanında. Edouard, bastonu nereye koydun? Sana söylüyorum, Edouard! Baston nerde?

EDOUARD: *(Okuduğu kitaptan başını kaldırır.)* Baston mu? Haa, söylemeyi unuttum. Dün, kendi bastonunu kaybeden bir mareşale armağan ettim.

AGRİPPİNE: Bir mareşale mi armağan ettin?

EDOUARD: Sokaktan geçiyordu. Üniformasıyla. Boynunu bükmüş, her yanı araştırıyor, önüne gelene "Bastonu mu gördünüz mü?" diye soruyordu.

AGRİPPİNE: *(Acıma.)* Zavallı kocacığım, bu saçma sapan hikâyeleri marifet mi sanıyorsun? Kendini şu felsefe kitaplarına kaptırдың günden beri ipin ucunu kaçırdın. *(Bir sessizlik. Bebeğin hafiften gelen viyaklamaları.)* Hani, polis romanlarına düşkün olduğun günleri aramıyor değilim. Beni

gene savsaklıyordun, doğru. Ama o korkuya kapılmış, o yana kaykılmış gözlerini bana çevirdiğin vakit, beni her nasılsa ortaya çıkmış bir ölü sandığın oluyordu hiç değilse. Evet hiç değilse, varlığımı bir ölü olarak duyurabiliyordum. Şimdi öyle mi ya, sevgili kocacığım? Peki, peki sustum. Varoluşçuluktan dem vuran kitabımı sessiz sessiz kemir bakalım. Ama unutmama ki, bu kitabı okumakla kimsecikler varolduğuna inandıramazsın. Sazan balığı! Adıyla, sanıyla bir sazan balığı! Böyle işte, bir sazan balığıyla yatıp kalkıyorum artık. Hem de pimpirik bir sazan balığı! Kitabın hemen hemen iki bin sayfa. Seninse daha.. daha.. *(EDOUARD'a doğru eğilerek hangi sayfada olduğuna bakar.)* 178. sayfada olduğunu gördükçe... Sayın bay saur matır da atlamıyor. Atlamamaya büyük bir dikkat gösteriyorsunuz sayın bay!

EDOUARD: *(Çok kısık bir sesle.)* Agrippine!

AGRİPPİNE: Peki, peki sustum. Bu konuda bir daha benden bir şey işitmeyeceksin. Kendimi için için yiyeceğim, ama ağız, dil vermiyeceğim. *(Sınırlı bir hareketle yeniden gazetesini alır. Tezlikle çevrilen sayfaların gürültüsü. Bebeğin daha tiz viyaklamaları.)* Allahaşkına bu Siyamlı kedinin, bu bir düzine Siyamlı kedinin sesi seni rahatsız etmiyor mu? *(EDOUARD ses vermez.)* Evliliğimizin ilk günlerinde ayaklarını birbirine sürten sineğin, musluktan damlayan suyun pıtırmasıyla çileden çıkar, sabahlara kadar gözünü kırpmazdın ama. Eskiden gözünü hiç kırpmadığım gece-ler olurdu.

EDOUARD: *(Çok kısık bir sesle.)* O vakitler sen de kırk yaş daha küçüktün.

AGRİPPİNE: Öküz! Öküzden başka bir şey değilsin sevgili kocacığım. Ayol sen kendine baksana. Üç tane gerdan salmışsın. Ağzında diş kalmamış. Göbeğin katmer katmer. Baldırlarınsa tam bir bileği taşı. Saçlarına sürdüğün

boyadan da söz açmıyorum ha! Zavallı kocacığım, senin bu hâlini evlendiğimiz gün kestirseydim, sana varacağıma o İsviçreliye varırdım. Edouard, Edouard söylediklerimi işitiyor musun?

EDOUARD: *(Elindeki kitabı dikkatle okur.)*

"Hayatın temeli dramdır. Niçin mi? Çünkü hayat çılgın bir çarpışmaya boyun eğmiştir. Etkin bir ben-olmıyanla, belirgin bir üst-ben arasında geçen çılgın ve aynı zamanda oluşla ilgili bir çarpışmadır bu."

(Bebeğin viyaklamaları kesilir.)

AGRİPPİNE: Başka cevap bulamadın mı?

EDOUARD: *(Aynı ses tonuyla.)* "Benin benini, ben-olmıyanla üst-ben arasında oluşan o çöşku verici kaynaşmanın bütünü yatıştırabilir ancak. Yani ben-ben. Sen bana bir şeyler söylersin. Ben sana bir şeyler söylerim. Senin ben-ben'in, benim ben-ben'imi ele geçirmeye çalışır. Ama bu ele geçirme, yani bu kışkulu, bu fişkilî hiç-indirme ancak üst-ben'in, alt-ben'i susturduğu, ben-ben'lerimizi bir kenara ittiği ölçüde gerçekleştirebilir."

AGRİPPİNE: Bilir-bilir. Ah, zavallı kocacığım. Ama doğrusu, şu yandan çarklı felsefen yumurcağın çanına ot tıkadı. Her zaman dört ayağının üstüne düşersin. Şimdilerde, çocuklara her türlü hak tanımış. Bugün ne kadar çok yaramazlık yaparsa, yarın o kadar yumuşak başlı olur teranesini öne sürüp çocukların başını salveriyorlar. Bu işin Amerikalıları ne hâle getirdiğine bak. Hepsi de kaçık, dar görüşlü. Üstelik de striptiz budalası! Striptiz! Bu kelimenin herhalde Fransadan çıktığını söylemeye kalkmazsın. Striptiz! Atoma varıncaya kadar her şeyi çırpıplak soydular. Güzel bir mantık doğrusu! *(EDOUARD kitabın bir sayfasını çevirir.)* Bizim zamanımızda, yeni doğan bir çocuk bağırıp çağırarak sevdasına kapıldı mı, ağzına hemen yumurta tükardı, hem de kabuğuyla

birlikte. Bu da, inan olsun, çocuğun aklını başına dövürmesine yeterdi. Yeterdi yani... *(Uzun bir sessizlik. Hoyratça okunan gazetesinin hışırtısı.)* Edouard?

EDOUARD: *(Az buçuk bezgin.)* Ne var?

AGRİPPİNE: Akşam gazetesini okudun mu?

EDOUARD: Canım, bilirsin ki dokuz yıldır ben gazete okumam. 1920 yılından 1923 yılına kadar "Küçük Galyalı" gazetesinin bütün koleksiyonu hah işte orda. İçinde her şey var. Ama her şey.. Paranı karamela almak için sakla be karıcığım, daha akıllıca bir iş yapmış olursun.

AGRİPPİNE: "Küçük Galyalı, Küçük Galyalı!" Artık küçük Galyalılar çağında değiliz.

EDOUARD: İşte bunda yanılıyorsun Agrippine! Hâlâ Galyalılar çağındayız. Klovis'in günlerinden bu yana insanoglu kıl kadar değişmedi. Hep aynı hikâyeler.

AGRİPPİNE: Haklısın, haklısın. Aşk yüzünden kapak-kızı olan prenses Tüsor'un, sünger avcısı Bobby ile evlenmesinin hikâyesi de vardır herhalde "Küçük Galyalı"da.

EDOUARD: *(Çok kısık bir sesle.)* Var elbet, var. Ama iyi aramalı Agrippine.

AGRİPPİNE: Peki beşizlere ne diyorsun? Hani şu dünyaya yedi çocuk olarak gelen Okloama beşizleri.. İki tanesi, son dakikada, fırt diye fırlayıvermiş, öteki beş çocuğu saymaya koyulmuştu! Hıı, bunun her gün raslanan işlerden olmadığını itiraf et bakayım!

EDOUARD: Eskiden her ailenin dokuz çocuğu vardı karıcığım.

(Yeniden bebek viyaklamaları.)

AGRİPPİNE: İşte, gene başladı... Kuzum, yüksek sesle okuyup da şu yumurcağın suratına biraz varoluşçuluk felsefesi üfleyemez misin? Doğrusu, viyaklamaları ağzına tıktıkiverirdi. *(Viyaklamalar kesilir.)* Bak, anladı. Peki aya ne de-

yeceksin Edouard? Aya gidenlere, hım? Belki senin "Küçük Galyalı'nı aya yolculuktan da söz ediyordur. Sevgili kocacığım, dünya senin gibi insanlardan meydana gelmiş olsaydı, ateş böcekleri üzerinde daha açık bir bilgiye varılabilirdi. Peki, ya atom denemelerine ne diyorsun? Profesör Brochon'un makalesini okudun mu? Anladığıma göre atom bombasının saçtığı radyoaktif ışınlar çocukların kapkara doğmasına yol açıyormuş. Evet, evet kapkara. Zenciler gibi kapkara. Buna karşılık zenciler de bembeyaz doğuyormuş. Yanlış değil sütbeyaz. Brigitte Bardot gibi beyaz. İşler salataya döndü. Artık ırkçılara saçlarını başlarını yolmak düşünüyor. (*Bebegin yırtıcı viyaklamaları.*) Yoo, yeter artık, yeter artık, yeter artık. İster siyah olsun, ister beyaz gidip şu yumurcağı şikâyet edeceğim. Ne bu canım! Gecenin onundan sonra bu viyaklamalar timsah bağırtılarına benziyor. Evet karakola şikâyet edeceğim. Her şeyden önce şunu söyleyeyim ki, bu çocuk muhakkak Moğol'dur. Annesini görmedin mi? Elmacık kemikleri dışarı fırlamış. Bir defasında asansörde rasladım. Balina gibi kokuyordu. Yeter. Yeter artık! Seni gidi grevci tohumu seni! Seni gidi gece horozu! Seni gidi hacıyatmaz seni! Yeter be! (*Viyaklamalar kesilir.*) İyi! Ne dediğimi anladı bari. Hayatta böyle olacaksın: sesini yükselteceksin. (*Bir sersizlik.*) Peki Edouard senin "Küçük Galyalı'nı meşin ceketlilerden de açıyor mu? (*Bir ürperti geçirir.*) Hani şu Surin Baba'ya oynadıkları oyunu herkese oynamak için sinema kapısında bekleyen artist bozuntusu kovboylarla çiçeği burnunda meşin ceketliler var ya, onlar! Haaa, söyle-sene! Şimdilerde kucaaktaki çocuklar bile insanı öldürmeye bakıyor. Bir takım pis işlere ellerini alıştırarak yok mu ya! İyi ki, bizim küçük Mi-

chel'imiz dört yaşındayken öldü. Yoksa o da, saklı paracıklarımıza konmak için bizi bal gibi öldürürdü. Öyle malın gözüydü ki..

EDOUARD: (*Kıstık sesle alay ederek.*) Saklı paracıklarımız! Saklı paracıklarımız! AGRİPPİNE: Oturağın tabanındaki gizli göze istif ettiğimiz Hélène Teyzenin altınlarını küçümsemeye kalkmazsın herhalde?

EDOUARD: Yoo, yoo öyle bir şey yapmıyorum.

AGRİPPİNE: Kalay, petrol, pamuk, elektron... Bunların topu uçup gidiyor. Hele renkli insanların dünyanın dört bir bucağını kapladığı şu günlerde aman Allah! Ama altın öyle mi ya! Altın altındır. (*Kendi kendine.*) Ne diyorum, şimdi buraya, apansızın, eli silahlı biri girse ve tabancasıyla göz dağı vererek: "Sökül bakalım dünyalıkları kocakarı, yoksa canını yakarım!" dese, ben ne yaparım? Şimdilerde serserilikte öyle özeniyorlar ki... Bu serserilikte de ne var sanki? Eskiden bu gibi işleri kalabalık bir aile geçindiren, sorumluluğun da ne olduğunu bileu yaşını başını almış insanlar yapardı. Bu gibiler, olur, ya da olmaz denildi diye tabancalarının tetiklerini çekmezlerdi. Daha doğrusu, bunlar tabancalarını suyla doldururlardı. Sahi, şimdi biri gelip de: "Sökül bakalım dünyalıkları kocakarı, yoksa canını yakarım!" dese, ben ne yaparım? Aman kalbim! Keni kendimi korkuttum. Kalbim güm güm atıyor. (*Yılmazca bir karar alır.*) Buldum. Ağzımı iyice mühürler, bir şeycikler söylemem. Oturağı vermektense ölümü yeğlerim. Edouard işitiyor musun, ölümü yeğliyorum? Bu, hiç de güç olmaz. Zaten bütün bu emzikli gangsterlerin böyle işlere kalkışmaları, büyüklerin onlara karşı çıkmaktan çekinmelerinden. Dileklerine boyun eğmelerinden. Hani şöyle anlaşılabilir, söz gelişesi Esenlik Ordusu gibi el ele

verip tabancalara göğüs görecek üç yüz kişi toplasak, alimallah, hepsi de pabuçsuz kaçar. "Sökül bakalım dünyalıkları kocakarı, yoksa canımı yakarım! "Amaaan, nerdeyse hafakanlar boğacak. Sıcak bir şey ister misin, Edouard? Edouard sana soruyorum.

EDOUARD: Nasıl, bir şey mi dedin?

AGRİPPİNE: Ada çayı ister misin diyorum. Yoksa ayırık otu mu kaynatayım? Doğrusu, şu ayırık otu da, her şeye birebir geliyor. İnsanın oyluk kemiklerini ayırıyor. Diyeceğim, idrar söküyor.

EDOUARD: Teşekkür ederim karıcığım, istemem.

AGRİPPİNE: Sırf kendime çay kaynatmak da gelmiyor içimden. Sevgili kocacığım, ne kadar da bencilsin. Tıpkı annen gibi.

EDOUARD: (*Çok kısık bir sesle*) Annem öldü Agrippine.

AGRİPPİNE: Ben de aksini söylemiyorum. (*Bebek yeniden viyaklar.*) Geç kalmıştı. Olur şey değil, yeniden mi kurdular ne? Bu yaygarada nasıl kitap okuyorsun anlamıyorum. Sen de erkek misin? Ben senin yerinde olsaydım sırtıma sabahlığı geçirdiğim gibi gider kapılarının zilinc asırdım. Şan olacak bir seranat çekerdim onlara. Hem doğrusu, söyleyecek çok şeyler bulurdum. Şu hava fişekleri gibi renk renk lâflar döktürdüm. Yani yapmaz mıydım?

EDOUARD: Yapardın, Agrippine, yapardın.

(*Viyaklamalar kesilir.*)

AGRİPPİNE: Bak, erkek olmak lâfım ağzıma alır almaz aklı başına geldi. Haberin olsun Edouard, viyaklamalar yeniden başlar sen de, bana mısın demezsen vallahi otele kaçarım. Hem de koskoca bir otele. Bir palasa. Ne

yapayım, küçük otellere gelemiyorum. Otel dedin mi, üç banyolu bir dairesi olmalı. Sular şöyle tepeden aşağı şarıl şarıl akmalı. Alesta bekleyen bir komi bulunmalı. Telefon da yatağın üstünde durmalı. Sen her şeye karşı vurdumduymazlıktan gelirsün ama, belki hesap pusulasını görünce canlanırsın. İştittin mi Edouard? (*Tam bu sırada zorlanan bir kilidin gürültüsü açık olarak işitilir.*) İş.. iş... (*Büyük bir korkuya kapılmış olarak.*).. işittin mi Edouard? Yandaki oda kapısının kilidini zorluyorlar sanki.. Edouard.. (*Sinirli bir hareketle EDOUARD'ı dörter.*) inan olsun kilidi kurcalıyorlar.

EDOUARD: (*Hava Perileri Padişahı¹'nın ses tonuyla.*) Sei ruhig, mein Kind. Bu badi badi koşan bir sıçandır, çocuğum!

AGRİPPİNE: Sıçan.. sıçan mı? (*Aynı gürültü daha belirli olarak işitilir.*) Duydun mu?

EDOUARD: Bu, belki de, sayacın üzerinden hafif bir esintiyle döşemeye ağır ağır düşen havagazı makbuzlarıdır.

AGRİPPİNE: Hafif diyorsun.. hafif bir esinti öyle mi? (*Belli belirsiz bir tıkırtı. Daha sonra, birdenbire açılan bir kapının gıcirtısı.*) Ed.. Ed.. Edouard, kapının gıcirtısını işittin mi?

EDOUARD: Sei ruhig, mein Kind. Bu çalgı çalan tahtaların sesidir, çocuğum! Akşamları uzaktaki dost ormanlar, kapıları şölenlerine çağırıkları vakit, kapıların tahtaları da çalgı çalarlar. (*Yeniden kapı gıcirtısı.*)

AGRİPPİNE: Yemin ederim Edouard...

EDOUARD: Bu, belki de, çocuk doğuran kadınların bize kadar ulaşan iniltileridir. Yeryüzünde çocuk doğuran kadın o kadar çok ki.. Ama bu, belki de, sığ sulardaki nilüferleri yalayıp geçen hıçkırık sesleridir...

¹ "Hava Perileri Padişahı" Fransızca *Le Roi des Aunes* karşılığı olarak çevrildi. Bu söz, Almanca *Erlkoenig* sözcüğünün Fransızcaya aktarılmasından doğmuştur. Goethe'nin ünlü bir balladının adı olan *Erlkoenig*'i sonradan Schubert bestelemiştir. Nedir, bu sözcük de "Hava Perileri Padişahı" demek olan *Elfenkoenig* sözcüğünden bozmadır. (ç. n.)

(Uzun ve kaygı uyandıran bir sessizlik. Sonra, birdenbire, döşemenin çok belirli gıcirtısı.)

AGRİPPİNE: Bitişikte yürüyorlar. Yemin ederim Edouard! Döşemenin... döşemenin gıcirdadığını duymadın mı? Edouard bir şey yap allahaşkuna.. Öksür, möksür.

EDOUARD: Sei ruhig, mein Kind. Bunlar kuş kirazı ağacından yapılmış o esnek büyük dolapta eski dantelalarla gülünç bir kılığa girerek sararmış korseler ve reçel kavanozları arasında dans eden atalarımızın ruhlarıdır...

(Uzun ve kaygı uyandıran bir sessizlik. Sonra yere devrilen bir masa gürültüsü.)

AGRİPPİNE: (Gittikçe kısılan bir sesle.) Edouard... Edouard sevgilim. Hélène Teyzenin masası devrildi. İçerde bir katil var... Edouard! Aman yarabbi, şu bebek de biraz viyaklasa bari! Edouard... ne duruyorsun, ne duruyorsun... bebek gibi viyaklasana! Artık bunu da duymadığımı söyleyecek değilsin ya! Aman... yüreğim davul çalıyor...

EDOUARD: Sei ruhig, mein Kind. Bu, üçüncü kattaki yeni evlilerin sesidir. Gene, kutsal olmiyan birleşmelerin ilhamına kaptırılmışlar kendilerini. Odalarının olanağından gürültüyle yararlanıyorlar, çocuğum!

AGRİPPİNE: (Bitkin.) Edouard!

EDOUARD: Bu, belki de..

AYNI KİŞİLER

ayrıca

MEŞİN CEKETLİ

(Odanın kapısı şiddetli bir tekmeye açılır. Elinde tabancasıyla bir MEŞİN CEKETLİ içeri dalar.)

MEŞİN CEKETLİ: Sökül bakalım dünyalıkları kocakarı, yoksa canını yakarım!

AGRİPPİNE: Aman Yarabbi! Sana de-

medim mi Edouard? Edouard, at şu kitabı elinden. Odada bir bay var. Aa.. çok saygısızın...

MEŞİN CEKETLİ: Uzatma kocakarı! Yitirilecek vaktim yok. Şimdiden on yedi yaşındayım. Hadi dünyalıkları!

AGRİPPİNE: Odada bir başıma değilim ki sayın bay. Bir de yaşlı erkek var. Belki kitabını okuyan ihtiyara başvurmanız daha doğru olur. Ay kalbim..

EDOUARD: (Elindeki kitabı dikkatle okuyarak.) "Kısacası ruhsal kişiliğin üç durumunu da ele almak gerekir. İlkel ruhla, ilkel ruhun içgüdüsel eğilimleri demek olan ben, insanlara baskı yapan dış dünya ile ilkel ruhun karşılıklı etkilerinden doğar. Üst-ben adı verilen bu dış dünya ise değişmez ve çatik kaşlı buyruklara dayanan bir eğitimin ürünüdür. Nedir, Freud, bu üst-ben'i sarakaya almıştır."

AGRİPPİNE: (Hırıltılı.) Ay, ay sevgili kocacığım!

MEŞİN CEKETLİ: Bana makara mı yapıyorsunuz?

EDOUARD: (Aynı tavırla.) "Gerçeği şu ki, dış dünyanın tehlikeleri karşısında ben, sonsuz bir bunalımın içine düşer. Öte yandan, ilkel ruhun içgüdüsel eğilimleri karşısındaki üst-ben de sınırları yatıştırır bir bunalıma ulaşır." (Kitabı bir kenara bırakarak delikanlıya döner.) Kısacası, küçük dostum, sen ilkel ruhla, ilkel ruhun içgüdüsel eğilimlerini parlak bir biçimde kendinde toplamışsın.

MEŞİN CEKETLİ: Beni maytaba almak istiyorsun. Öyle mi, değil mi? Ama ben, burada maytap için bulunmuyorum. Hadi uçlanın sarıkızları. Hem de şıpınışi.

EDOUARD: Sarıkızlar mı?

MEŞİN CEKETLİ: Dünyalık, mangır, dırav.. ne dersene de!

EDOUARD: Dırav ha? Haaa, anladım küçük dostum, oturağın içinde!

(Yeniden kitabını eline alır.)

AGRİPPİNE: (Bağırarak.) Edouard!

MEŞİN CEKETLİ: Oturak! Yavaş gel, pompuruk. Afyonumu patlatma. Maytap edilmeye gelmem ha? Eğer sarıkızları toka etmezseniz, ben size badem şekerlerini toka ederim ha!

AGRİPPİNE: Bitişikte bir bebek var, haberiniz olsun sayın bay. Eğer yüksek sesle konuşacak olursanız...

MEŞİN CEKETLİ: Bunların ikisi de adamakıllı su koyverdi. Öyleyse ben de ihtiyar cadıdan işe başlıyorum. (AGRİPPİNE'ye yaklaşıyor.)

AGRİPPİNE: Dokunmayın bana, sayın bay, dokunmayın bana. Görüyorsunuz yirmi yaşımı çoktan geçtim. Ay, amaan...

MEŞİN CEKETLİ: Mangizleri!

AGRİPPİNE: Oturağın içinde sayın bay. Edouard yalan nedir bilmez. Bütün altınlar oturakta. Durun, yaklaşmayın, ben vereyim. Oturağı.. (Açılan komodinün gıcirtısı.) otur.. otur.. Ay! Ay! Ay! Ay! (Birkaç hırultu işitilir, sonunda AGRİPPİNE yorganın üstüne kaskatı olarak düşer.)

EDOUARD: Neler yapıyorsunuz Agrippine?

MEŞİN CEKETLİ: Bok canına. Çingırağı çekti. Demek, sarıkızlardan olduk. (Adamakıllı şaşkına dönmüştür.) Ne yapalım ben de cızlamı çekerim. Anlaşılan beni tanıımıyorsun. Hiç görmedin mi beni ne? Deyecek yok!

EDOUARD: (Ölü kadının nabzını soğukkanlılıkla yoklar.) Nabız durmuş. Agrippine'in damarlarındaki kanın köklü, temelli bir duraklamaya uğradığı anlaşılıyor.

MEŞİN CEKETLİ: (Ağlamaklı.) Anladın değil mi? Bütün bunlar sizi tongaya düşürmek, yıldırma içindi. Öyle ateş mates etmek aklımdan geçmedi. Ben örümceklere bile dokunmam. Bütün mesele biraz harçlık egavlamak. O kadar. Omuzlarımda çok yük var benim. Lulu, Monique, Pars, Dédé, Carmen, Betty.. Bir sürü bızdık bana bakıyor. İnsan zamana göre

iş çevirmeli. Üstelik şimdiki zamanlar çok kötü. Sizin zamanınıza hiç benzemiyor.

EDOUARD: (Kulağını AGRİPPİNE'in göğsüne dayamıştır. Sevinçten ağzı kulaklarına vararak.) Gerçekten de ölmüş. Sezar ve Brütüs gibi hayatta değil artık. Bunun ölüsü yanında Mısır mumyaları hiç kalır. Ah, çok teşekkür ederim delikanlı, çok teşekkür ederim. Hani tam vaktinde geldiniz, yoksa onu ben boğazlıyacaktım. Zaman zaman onu korkutarak öldürmeye başlamadım da değil. Bunun için apansızın kurt sesini taklit ettiğim de oldu. Bir defasında rahibe kılığına bile girdim. Ama beni tanıyor. Bana hemen "Sevgili kocacığım!" diye sesleniyor. Oysa, sen daha ilk defasında.. Sana nasıl teşekkür edeyim? Doğrusu oturağı istememekle hata ediyorsun.

MEŞİN CEKETLİ: Sen de gördün ki.. hayır görmedin. Sen kitap okuyordun. Kitabın bir yaprağını henüz çevirmiştin ki kocakarı kuyruğu titretmeye başladı. Sonra sen bir yaprak daha çevirdin. Tamam, kocakarı cartayı çekmişti. Anladın ya, bu işte benim suçum yok!

EDOUARD: Anladım elbet.. Pilatus kompleksi.

MEŞİN CEKETLİ: Ben seni ilk defa görüyorum. Sen de beni ilk defa görüyorsun. Yani ne? İkimiz de kör müyüz? Yoksa sağır-dilsiz mi? Yoksa köttürüm müyüz?

EDOUARD: Aman genç dostum, üzme tatlı canını! Agrippine kırk yıldır kalp hastası! Fena mı oldu, kurtuldu.

MEŞİN CEKETLİ: Tamam. Öyleyse ben de leblebileri kendime sıkırım. Doğrusu, gecelik entarisi giymiş bir ölü görmek beni salozlaştırdı. Üstelik geceliğini bir daha çıkaracak da değil. Gel gör ki, bir dakika önce bana oturağı zula etmeye çalışıyordu. Canına yandığının dünyası. Bütün cezvem

karıştı.

EDOUARD: Biraz kordiyal vereyim mi? Bir yerlerde menta likörü de olacak.

MEŞİN CEKETLİ: Eyvalla. Dışarda Jojo var. Beni bekliyor. Artık sıfırı tüketmiştir. Suratı sirke satıyordur.

EDOUARD: Demek, senin sirke satan bir başka-ben'in var, öyle mi? Sirke satan bir başka-ben!

MEŞİN CEKETLİ: Ayıp ettin. Jojo dedim. Kardeşim. Yedi yaşında. Ama benden bıçkın ha! Bak, şimdi daha iyi çakozlayacaksın. Kardeşim beş yaşındaydı, ne yapıp yaptı, amcamla anlaşıp kendini ona kaçırttı. Tontona dedi ki: "Hele beni kaçırmayacak ol, bütün dünyaya senin tuhaf huyların olduğunu ilân ederim." Tonton yan sallamak istedi ama, sonunda yola geldi. Kurtarmalığı birlikte paylaştılar. Tam festival! Zavallı Jojo, çikolata yemekten nerdeyse çatlayacaktı.

EDOUARD: Peki, Jojo'dan başka kardeşin yok mu senin?

MEŞİN CEKETLİ: On iki yaşında bir kız da vardı. Manon. Dokuz defa çocuk düşürdü. Ama sonuncusunda kalıbı dinlendirmek zorunda kaldı. Gizlice gömüverdiler. Şu çocuk düşürmek de aynasız iş! Ama ben de ne diye anlatıyorum bunları sana?

EDOUARD: İçimi döküyorum, demek kendimi yayınlıyorum. Genç dostum, insanın içini boşaltması en doğal şeylerden biridir.

MEŞİN CEKETLİ: Tamam. Leblebileri kendime sıkıyorum.

EDOUARD: Attilâ, XI. Lui, Timürlenk, Yavru Kartal'ın Babası... tarihin o en büyük serüvencileri kendilerini, içlerini boşaltmaktan kurtaramamışlardır.

(*AGRIPPINE'in kasıtlı olan kolu apan-sızın geşer ve tok bir ses çıkararak döşemeye çarpar.*)

MEŞİN CEKETLİ: Bok canına! Kocakarı diriliyor!

EDOUARD: Üzülme genç dostum, üzülme. Kolu kasılıydı ya, gevşeyiverdi. Çok doğal bir şeydir bu. Ötülerin kolları hep böyle esner. Bizce ne olduğu hâlâ anlaşılmayan bir yönü işaret eder. Ama bu yön hiç şaşmaz. Sanki görünmeyen bir kutup gibi bir şey...

MEŞİN CEKETLİ: Böyle şeyleri içim götürmez. Leblebileri kendime sıkıyorum.

EDOUARD: Burada, insanın kendi-kendisi'nin gizemi karşısındayız. Şu dakikada Agrippine'in kendi-kendisi nerede? Acaba sende mi? Yoksa bende mi? Yoksa öteki binlerce ben'de, binlerce ben-ben'de mi?

MEŞİN CEKETLİ: Tamam. Leblebileri kendime sıkıyorum.

EDOUARD: Genç dostum, sen kendini operada mı sanıyorsun? Boyuna "leblebileri kendime sıkıyorum, leblebileri kendime sıkıyorum!" diyorsun, sonra da hâlâ kazık gibi karşımda duruyorsun.

MEŞİN CEKETLİ: Başışla moruk, az buçuk tereyağlaştım da... Tamam, leblebileri kendime sıkıyorum... Pencereden çıkabilir miyim?

EDOUARD: Kapı ne güne duruyor? Unutma ki, her şeyin bir yeri var. Düğünde zurna, hamamda kurna.

MEŞİN CEKETLİ: İyi bildin. Sen de esnafın paşa soyusun ya! Hadi eyvalla. (*MEŞİN CEKETLİ çıkar.*)

EDOUARD: Dur, ordan değil. Orası yüz numara.

MEŞİN CEKETLİ: Başışla.

EDOUARD: (*Genç adamın daha bitişikteki odada olduğu anlaşıldığı bir sıra.*) Teşekkürlerimi yenilerim. Sayın anne ne saygılarımı sunarım. (*Kitabım tekrar eline alır.*) Nerde kalmıştım? Hah, buldum Agrippine. Sus buldum.

(*Kıtaftan okumaya başlar.*) "Uzun zamandan beri ¼lk¼lere sağlık, isteklere de mantık gerektiği d¼ř¼ncesindeyim. Çocuk zekasıyla, büyüklerin zekası arasındaki en büyük ayrılık şudur: Çocuk zekası gerçeğin kendindenliğini kabul etmez. Bunun yerine isteklerinin gör¼nt¼s¼n¼ kor. Ama bu gör¼nt¼ye de kendince bir biçim verir.. ¼lk¼c¼lerin ağababalarımı, söz

geleşi Eflatunu, ya da Kantı ele alalım. Bir sihirbazın birkaç saatcik olsun, evreni, bu filozofların dar sistemlerine uygun bir kalıba sokamaması gerçekten çok ¼z¼c¼! Bunu yapabilseydi, hani yok mu ya, hepsi de eşekten d¼řm¼ř karpuzla d¼nerdi. Bu da şahane bir şey olurdu! İşitiyor musun Agrippine? şahane olurdu, şahane! (*Uykudan uyanmış olan bebek yeniden yaygarayı basar.*)

— PERDE —

Çeviren : Salâh BİRSEL

TÜSTAV

AHMET HAMDİ TANPINAR'dan
5 ŞİİR

HATIRLAMA

Sen akşamlar kadar büyü, sıcak,
Rüyaların kadar sade, güzeldin,
Başbaşa uzandık günlerce ıslak
Çimenlerinde yaz bahçelerinin.

Ömrün gecesinde sükûn, aydınlık
Boşanan bir seldi avuçlarından,
Bir masal meyvası gibi paylaştık
Mehtabı kırılmış dal uçlarından.

RIHTIMDA UYUYAN GEMİ

Rihtimde uyuyan gemi
Hatırladın mı engini
Sert dalgaları, yosunu
Suların uğultusunu...

N'olur bir sabah saati
Çağırsa bizi sonsuzluk
Birden demir alsın gemi
Başlasın güzel yolculuk.

Yırtılan yelkenler gibi
Enginle başbaşa kalsak
Ve bir şafak serinliği
İçinde uykuya dalsak.

Rihtimde uyuyan gemi
Hatırladın mı engini
Gidip de gelmeyenleri
Beyhude bekleyenleri...

5 POEMES de
AHMET HAMDİ TANPINAR

SOUVENIR

*Toi, tu étais aussi charmante que les vèprées
Aussi pure, aussi belle que tes rêves doux
Sur les gazons humides des jardins d'été
Des jours, côte-à-côte nous nous sommes étendus.*

*Dans la nuit de la vie, calme, clarté
Ruisselaient de tes mains ainsi qu'un cours d'eau
Comme un fruit fabuleux, nous avons partagé
Le clair de lune au bout des rameaux.*

BATEAU, QUI SOMMEILLES AU QUAI

*Bateau, qui sommeilles au quai
T'es-tu rappelé le large,
Le mousse, l'impétueux flot
Le murmure des eaux...*

*Si jamais un beau matin
Nous appelaient ces rivages
Bateau désancrant soudain
Commençait le beau voyage!*

*A l'exemple des voiles déchirées
Tête à tête avec la haute mer
Dormir à poings fermés
Dans une fraîcheur crépusculaire!*

*Bateau, qui sommeilles au quai
T'es-tu souvenu des lointains
Des voyageurs perdus à jamais
De ceux qui les attendent en vain...*

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

NE İÇİNDEYİM ZAMANIN

Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;
Yekpâre, geniş bir ânın
Parçalanmaz akışında.

Bir garip rüyâ rengiyle
Uyuşmuş gibi her şekil,
Rüzgârda uçan tüy bile
Benim kadar hafif değil.

Başım sükûtu öğüten
Uçsuz bucaksız değirmen
İçim muradına ermiş
Abasız postsuz bir derviş.

Kökü bende bir sarmaşık
Olmuş dünya bilmekteyim,
Mavi, masmavi bir ışık
Ortasında yüzmekteyim.

BENDEDİR KORKUSU

Benedir korkusu biten şeylerin
Çelik gagasında fecri taşıyan
Mavi kartal benim...

Pençelerimde

Asılmış bir zümrüt gibidir hayat
Sonsuzluk ısırır güzel kavsimde
Susamış bir ceylan gibi zamam!

EY KARTAL BAKIŞLI

Ey kartal bakışlı avcısı fecrin,
Açmamış güllerin siyah bahçesi;
Büyük hasatçısı serviliklerin,
Varlığın perdeyi yırtan gölgesi;

Ey solgun mâbude, kadehlerimiz
Beyaz aydınlığa uzanmaz artık,
Aynalar kırıldı mevsimlerle, biz
Sırrın gecesinde rüyâya daldık.

NI EN PLEIN COEUR DU TEMPS

*Je ne suis ni en plein coeur
Ni tout en dehors du temps
Dans le courant continu
D'un large et intégral instant.*

*Avec une étrange couleur de rêve
Toutes formes semblent s'harmoniser
N'est pas aussi léger que moi
Même un duvet aux alizés.*

*Ma tête, un moulin immense
Qui moud le silence à tout moment
Mon âme, un derviche déguenillé
A qui tout est venu à point.*

*Devenue, un lierre ayant
Sa racine en moi, la Terre
Céruléennes, mais céruleennes
Je baigne dans des lumières.*

C'EST MOI QUI M'EN SOUCIE

*C'est moi qui me soucie de toutes choses finies;
L'aigle bleu portant l'aube dans son bec d'acier
C'est moi..*

La vie,

*Une émeraude pendue à mes serres;
Dans ma belle courbe, l'infini
Mord, comme une gazelle assoiffée, le temps.*

TOI, AUX REGARDS D'AIGLES

*O chasseresse de l'aube, aux regards d'aigle
Jardin ténébreux des roses non écloses
Grande moissonneuse des cyprès
Ombre de l'être perçant la voile;
O idole blafarde, vers la clarté
Ne s'élèvent plus nos verres,
Avec les saisons, les miroirs sont brisés
Et nous voilà qui rêvons dans la nuit du mystère.*

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

MUNİS FAİK ÖZANSOY'dan
4 ŞİİR

DEĞİŞEN DÜNYA

Değiştii yaşamının mantığı
Tabiat eski tabiat değil,
Birşey yok giderken bıraktığı,
Gün sanki yirmi dört saat değil

Yürüdükçe uzamıyor yollar,
Yassılmış gibi yer yuvarlağı,
Arkamda bir çelme atan mı var?
Kim kurdu yoluma bu tuzağı?

Kim gerdi düşlerimi çarmlıha,
Ayağımı yere mıhlayan kim?
Diyeceklerim bitmedi daha,
Peki niçin tutuluyor dilim?

Dünyamızın dengesi bozuldu:
Gün artık yirmi dört saat değil,
Zaman, o düşler, umutlar boyu,
Keyfince koşturduğum at değil.

BEZGİNLİK

Bütün zevklerini tattım hayatın;
İçkiler tortulu, meyveler buruk;
Bir tad var içimde acıya yakın,
Beden hazlarından kalan: yorgunluk...

Nedir düşünceyi tutan havada ?
Vücudu toprağa çeken ağırlık ?..
Bir sonsuz denizde bir küçük ada
Yelkenler yırtılmış, kürekler kırık.

4 POEMES de
MUNIS FAİK OZANSOY

LE MONDE QUI CHANGE

*Vient de changer la logique de la vie
La nature n'est plus l'ancienne nature
Rien qui en reste lorsqu'elle est partie
La jour n'a presque plus vingt-quatre heures.*

*En marchant, les chemins ne s'allongent pas
Le globe terrestre s'aplatit enfin
Me donne-t-on un croc-en-jambe quoi
Qui m'a tendu ce piège sur le chemin?*

*Qui est-ce qui n'a crucifié mes rêves
Et au sol m'a cloué les pieds
J'ai encore beaucoup mais beaucoup à dire
Pourquoi donc pourquoi j'ai la langue liée?*

*Désormais n'a plus vingt-quatre heure le jour
L'équilibre de notre monde vient de se perdre
Le temps n'est plus le cheval qui court
A mon gré, au fil des espoirs, des chimères.*

LASSITUDE

*J'ai joui de toutes les nourritures terrestres
Les boissons ont de la lie, les fruits sont verts
Il y a un goût en moi, comme quelque chose d'amer
Lassitude : vestige des plaisirs corporels.*

*Quel est le poids qui tire le corps vers la terre ?
Qu'est-ce qui tient dans l'air la pensée ?...
Une toute petite île dans une immense mer
Les voiles déchirées, les rames brisées.*

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

HAVADA KALDI

Bir ömür boyu taşıdık
Ümidi dünden yarına,
Taşınmaz geliyor artık
Bu yük insan kollarına.

Onu bir yerde bırakmak
Zamanı gelmiş olmalı,
Nasıl ve nerde bırakmak
Bu sahipsiz, ödünç malı?

İçinde neler, neler var..
Ama paslanmış kilidi;
Onu açacak anahtar
Düşlerle birlikte gitti.

Yenmiş üzümlerin tadı
Durur asma yaprağında;
Uçurtma havada kaldı,
İp çocuğun parmağında.

YOLLAR

Yine kuşlar alev kanatlarla;
Uçtular, uçtular o beldelere;
Ve bulutlar, sürülmüş atlarla,
Koştular, koştular o beldelere...

Kuş, bulut... Hepsi gittiler oraya
O ışık, sevgi, neşe beldesine,
Suların çağlayan akan sesine,
Gittiler, hepsi gittiler oraya...

Ben bu gurbette beklerim...
Ve uzar,
Kıvrılır kaybolur gider yollar,
Sunsuz, âvare, derbeder yollar...

IL EST RESTÉ EN L'AIR.

*Toute une vie nous avons reporté
L'espoir d'hier à demain
Ce fardeau commence à peser
Lourd, sur nos bras humains.*

*Il doit être déjà le temps
De le laisser tomber quelque part
Mais laisser tomber où et comment
Ce bien d'emprunt sans propriétaire.*

*Il renferme tout un univers
Mais la serrure en est rouillée
Et la clé pour l'ouvrir
Avec des rêves s'en est allé.*

*Le goût des raisins mangés
A la feuille de vigne est encore fidèle
Le cerf - volant dans l'air est resté
Au doigt de l'enfant encore la ficelle.*

LES ROUTES

*S'envolèrent s'envolèrent encore les oiseaux
Avec des ailes de flammes vers ces contrées-là
Et les nuages faisant courir leurs chevaux
Avancèrent, avancèrent vers ces contrées-là.*

*Oiseaux, nuages, tous y sont allés
Au pays de joie, d'amour, de lumière
Au murmure bouillonnant et doux des rivières
Ils y sont allés tous, tous y sont allés.*

*Mais moi, j'attend en cet exil...
Et disparaissent
S'allongeant, serpentant les routes,
Les routes, infinies, indéçises, vagabondes...*

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

ORHAN VELİ KANIK'tan

8 ŞİİR

DALGACI MAHMUT

İşim gücüm budur benim
Gökyüzünü boyarım her sabah
Hepiniz uykudayken.
Uyanır bakarsınız ki mavi.

Deniz yırtılır kimi zaman
Bilmezsiniz kim diker
Ben dikerim.

Dalga geçerim kimi zaman da.
O da benim vazifem;
Bir baş düşünürüm başımda,
Bir mide düşünürüm midemde,
Bir ayak düşünürüm ayağımda,
Ne halt edeceğimi bilemem.

HOY LU—LU

İsterim benim de acaip isimleri
Hiç duyulmamış zenci arkadaşlarım olsun.
Onlarla Madagaskar limanlarından
Çine kadar yolculuk yapmak isterim.
İsterim içlerinden bir tanesi
Vapurun güvertisinde, yıldızlara karşı
“Hoy Lu-lu” şarkısını söylesin her gece.
Ve bir gün ansızın bir tanesine
Rasgelmek isterim
Paris'te.

AYRILIŞ

Bakakalırım giden geminin ardından:
Atamam kendimi denize, dünya güzeli;
Serde erkeklik var, ağhyamam.

8 POEMES de
ORHAN VELİ KANIK

MAHMOUD LE BLAGUEUR

*Quand vous êtes tous encore au lit
Je peins le ciel tous les matins
C'est mon affaire;
Reveillés, vous le trouvez tout bleu.*

*La mer se déchire quelquefois
Savez-vous qui la recoud ?
C'est moi.*

*Et parfois je fais des blagues
Ça aussi c'est mon affaire.
J'imagine une autre tête dans ma tête
Un autre estomac dans mon estomac
Un autre pied dans mon pied
Et je ne sais plus à quel saint me vouer.*

HOY LU—LU

*Je voudrais avoir des amis noirs
Dont les noms seraient inouïs, étranges.
Je voudrais faire un voyage avec eux
De Madagascar jusqu'en Chine.
Je voudrais que quelqu'un d'entre eux
A bord d'un bateau face aux étoiles
Chante chaque nuit la chanson "Hoy LU—LU"
Et je voudrais un jour rencontrer soudain
Quelqu'un d'entre eux
A Paris.*

SÉPARATION

*Je soupire vers le bateau prenant le large :
Impossible de me jeter à la mer, la vie est belle
Et ma nature d'homme m'empêche de pleurer.*

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

SÖZ

Aynada başka güzelsin,
Yatakta başka;
Aldırma söz olur diye;
Tak takıştır,
Sür sürüştür;
İnadına gel
Piyasa vakti
Mahallebiciye.
Söz olurmuş,
Olsun;
Dostum değil misin ?

ŞEHİR HARİCİNDE

Çatlamak üzere olan tomurcuklar
Güzel günler vadetmektedir
Ve bir kadın, şehir haricinde;
Otların üstünde,
Güneşin altında
Yüzükoyun uzanmış;
Göğsünde ve karnında
Baharı hissetmektedir.

? TÜSTAV

Neden liman deyince
Hatırıma direkler gelir
Ve açık deniz deyince yelken ?

Mart deyince kedi
Hak deyince işçi
Ve neden ihtiyar değirmenci
Allaha inanır düşünmeden ?

Ve rüzgârlı havalarda
Yağmur iğri yağar ?

QU'EN DIRA—T—ON

*Tu es déjà une beauté dans la glace
Mais au lit, tu en es une autre.
T'en fais pas des qu'en dira-t-on
Mets tes fanfreluches
Et mets du fard
Viens exprès
A l'heure de la promenade
Chez le pâtissier.
Qu'en dira-t-on ?
T'en fais pas
N'es-tu pas mon amie à moi ?*

AU FAUBOURG DE LA VILLE

*Les bourgeois prêts à éclore
Promettent déjà des jours sereins
Et une femme au faubourg de la ville
Etendue à plat-ventre
Sur les prés
Au soleil
Sent le printemps
Dans son ventre et sur ses seins.*

?

*Pourquoi le port
Me fait penser aux mâts
Et le large, aux voiles ?*

*Mars, aux chats
Le droit, à l'ouvrier ?
Et pourquoi le vieux meunier
Croit en Dieu aveuglément ?*

*Pourquoi donc quand le vent souffle
La pluie tombe obliquement ?*

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

BEDAVA

Bedava yaşıyoruz, bedava;
Hava bedava, bulut bedava;
Dere tepe bedava;
Yağmur çamur bedava;
Otomobillerin dışı,
Sinemaların kapısı,
Camekânlar bedava;
Peynir ekmek değil ama
Acı su bedava;
Kelle fiyatına hürriyet,
Esirlik bedava;
Bedava yaşıyoruz, bedava.

KUYRUKLU ŞİİR

-Sokak kedisinden çiğercinin kedisine mektup-

Uyuşamayız
Yollarımız ayrı;
Sen çiğercinin kedisi
Ben sokak kedisi;
Senin yiyeceğin kalaylı kapta
Benimki aslan ağzında;
Sen aşk rüyası görürsün
Ben kemik.
Ama seninki de kolay değil kardeşim;
Kolay değil hani
Böyle kuyruk sallamak
Tanrının günü.

A L'OEIL

*On vit à l'oeil, mon vieux, à l'oeil
De l'air à l'oeil, des nuages à l'oeil
Les vallées, les collines à l'oeil
De la pluie, de la boue à l'oeil
L'extérieur des voitures
Les portes des cinémas
Et les vitrines à l'oeil.
Du pain, du fromage, non
Mais de la flotte à l'oeil;
La liberté au prix de tête
L'esclavage à l'oeil.
On vit à l'oeil, mon vieux, à l'oeil.*

POÉSIE A QUEUE

*Impossible de tomber d'accord
Nos sorts sont différents.
Toi, chat de rôtisseur
Moi, chat des rues.
Tes plats, dans des assiettes étamées
Les miens, dans la gueule du loup.
Tu rêves de l'amour
Moi de l'os.
Il n'est quand même pas si facile, mon vieux
Pas si facile, n'est-ce pas
De remuer ainsi la queue
Jour de Dieu !*

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

BEHÇET NECATİGİL'den
4 ŞİİR

GÖLGE

İkinci güneşlerinde uzayan gölge
Gider durur eski evlerin önünde
Anılar başladıysa akşam yakındır
Acelecî bulutlar başımızın üstünde.

Bu geriye dönüş size
Geçtiğiniz kızgın çölleri hatırlatır
Bitkindiniz yürürken gölgesiz
Ne bir su ne de hurma ağacı.

İkinci güneşlerinde uzayan gölge
Kaçtığınız öğlen sicağından gelir
Bütün serinlik yine
Yazdır, sevinç sesleri sokak aralarında.

Kısa olur ikinci güneşinin gölgesi
Birazdan esir gider çöken karanlıklarda
Yoksul semtlerin yaz geceleri
Oturanlar vardır ya kapı önlerinde...

Uzayan gölgenize güvenmiş
Ne düne, ne yarına bakıyorsunuz
Bu dünyaya bir kez gelinirmiş
İyi ki duydunuz!

Çıkarım tadını yaşamamın, sonunda
Tıkali sokakların hangi serinliği
Gölgeniz çekilince yarım
Siz de tıpkı kapı önlerinde...

4 POEMES de
BEHÇET NECATİGİL

OMBRE

*L'ombre qui s'allonge sous les soleils vespéraux
Marque un arrêt au seuil de vieilles maisons,
Si les souvenirs commencent c'est que le soir approche
Et voilà sur vos têtes les nuages pressés.*

*Ce retour en arrière vous rappelle
Les déserts embrasés que vous avez traversés
Vous étiez épuisé de marcher sans votre ombre
Ni une source ni un palmier.*

*L'ombre qui s'étend sous les soleils vespéraux
C'est encore de la chaleur méridienne que vous fuyiez
Que vient toute cette fraîcheur;
C'est l'été, à travers les rues des cris de joie.*

*Elle est courte l'ombre du soleil vespéral
Bientôt elle va se fondre dans l'obscurité qui tombe
Dans la nuit estivale des quartiers démunis
Il y en a pourtant qui s'assoient sur le seuil des portes.*

*Confiant dans votre ombre qui s'allonge
Vous ne vous souciez plus ni d'hier ni de demain
Il paraît qu'on ne vient qu'une fois dans ce monde
Il est bon que vous l'ayez entendu dire.*

*Goûtez les joies de la vie, au bout,
Vous sera interdite cette fraîcheur des rues
Quand votre ombre se retirera demain
Vous aussi vous serez comme sur le seuil des portes.*

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

AĞIR YAPRAK

Ve kalb uzun süren görmeyişleri
Kuru bir yaprağı kaldırır gibi kaldırırdı.
Gece yarısından sonra parklarda
İlerki saatlere kalırdı.

Serinlerdi yağmurlarda gerekince
Islak uzun odalar dar gelince
Çarpıntılı bir geceye girerdi yeniden
Gün yeni başlarken.

Belli bir yaştan sonra
Korkular artık aşklardan.

KİRLİ SORU

Benim oralarda hiçbir işim yoktu,
Şeytana uydum.
Aç ahtapotlar kaynaşırken dipte,
Kaypak kalabalıkta sürükleniyordum.

İnce yüzünüzde üzgünce bir bakış
Birden sizi gördüm.

Açtı arı doruklarda bir safran
Durdum.

İlk sevgili güldü yitik anılardan.
Mutsuz, yalnız.

Sessiz kınamanızı, utançlarda küçülmüş
Aldım, geri döndüm.

Gelsem,
Siz yine orada mısınız ?

FEUILLE LOURDE

*Et le coeur supportait les longues séparations
Comme on porte une feuille desséchée
Il restait dans les parcs d'après la minuit
Jusqu'aux heures bien avancées.*

*Il se rafraichissait sous les pluies, quand il fallait
Quand les longs chemins humides et les chambres se rétrécissaient
Il rentrait dans une nuit palpitante
Quand le jour recommençait.*

*Après un certain âge
On a peur de l'amour.*

SALE QUESTION

*Je n'avais rien mais rien à faire par là
C'est le diable qui m'a séduit
Quand les poulpes affamés grouillaient au fond
Je me trainais dans la foule incertaine.*

*Un regard assez triste sur votre figure mince
Je vous ai aperçu soudain.*

*Un safran s'est écloé sur les sommets transparents
Et je me suis arrêté.*

*La première bien-aimée rit à travers les souvenirs perdus
Malheureuse, solitaire
Prenant vos reproches silencieuses apétissées dans des hontes
Je me suis retourné.*

*Et si je viens
Serez-vous encore là.*

SERİN, MAVİ

Dağ köyleri serin, kıyılar mavi
Yaz sıcağında şehir
Bunaltır beni.

Hava yapışkan, yağlı
Kalkıp bir yere gitsem
Yollarım bağlı.

Kıskanıyorum kuşları
Ben uçmasını bilsem
Uçmak serin ve mavi..

Yaşa nasıl yaşadıysa anan, baban
Öndekine uyar arka tekerlek
Git gel aynı yollardan
Aynı arabayı çekerek.

Çocuk dört duvarın içinde hür
Havasız odalarda kirli sokağa karşı
Pencere gerisinde solgun bir çiçek büyür
Düşünür kırık saksı.

Yattığın yerden senin de

Bulutlar görünür mü?

Seyret gökyüzünü,

Bir cam genişliğinde

TUŞTAV

FRAÏS, BLEU

*Les villages de montagnes sont frais, et les rives, bleues
La ville enfoncée dans la chaleur d'été
M'étouffe.*

*Un temps huileux, poisseux
Je veux m'en aller quelque part
Mais les chemins sont barrés.*

*J'envie le sort des oiseaux
Ah si je savais voler, moi
Voler c'est frais, c'est bleu.*

*Vis comme ont vécu tes parents
La roue de derrière suit celle de devant
Vas et vient sur la même route
En tirant la même charrette.*

*L'enfant est libre entre quatre murs
Dans les pièces renfermées face à la rue sale
Derrière la fenêtre grandit une fleur pâle
Et réfléchit le vase brisé.*

*Peux-tu apercevoir toi aussi
Les nuages de là où tu t'étends
Contemple alors le firmament
A travers un carreau de fenêtre.*

TUSTAV

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

CAHİT KÜLEBİ'den
5 ŞİİR

ADAMIN BİRİ

Çifte koştüğün öküzler
Senin kadar yorgun değil kardeş!
Sen ki kış ve yaz düşünceli,
Sen ki kış ve yaz yalnayak!

Ne esnaf, ne tüccar ne efendi
Senin kadar değil düşünceli,
Senin kadar yorgun değil kardeş!
Sen ki kış ve yaz düşünceli,
Sen ki kış ve yaz yalnayak!

Sevmesi sana mahsustur
Yüreğin hükmedince,
Boynunun damarları kabarak
Türkü söylersin söyleyince,
En iyi sen gülersin,
Ölürsün öl deyince,
Sana mahsus çalışmak.
Sen ki kış ve yaz düşünceli
Sen ki kış ve yaz yalnayak!

ÇÜRÜYEN OTLAR

Bilinmez hangi şehirde
Yaşarsın aşktan habersiz
Küçük çakıl taşım nasıl bulayım!
Kaybolmuşsun bir kocaman nehirde.

Bu kimin çocuğu, der, seni görenler
Benim çocuğum, diye sesim gelir uzaktan
Bunca kötülüğü bağışlatır bakışın
Yanakların kızarır ağlamaktan.

Bir sokakta rastlasam, ellerini
Alsam avuçlarıma okşasam
Sıcaklığını tanır da mısralarımdan
Kız kardeşimsin sanırlar belki.

Sen orada, ben burada
Biribirimizden habersiz
Ayrı yaylalarda yeşeren otlar gibi
Bekleye bekleye çürüyeceğiz.

5 POEMES de
CAHİT KÜLEBİ

UN CERTAIN HOMME

*Tu es plus éreinté
Que tes boeufs attelés, mon brave
Toi pensif, été comme hiver
Été comme hiver, toi pieds nus.*

*Ni artisan, ni commerçant, ni fonctionnaire
Personne aussi pensif que toi
Ni aussi éreinté, mon brave
Toi, pensif, été comme hiver
Été comme hiver, toi, pieds-nus*

*Aimer c'est ton fort
Quand le coeur t'en dit
Tu chantes à pleins poumons
Lorsque tu te mets à chanter
Rire, c'est ton propre
Mourir, le cas échéant.
Travailler, c'est pour toi.
Toi, pensif, été comme hiver
Été comme hiver, toi, pieds-nus.*

HERBES FANÉES

*On ne sait dans quel coin
Tu vis, loin de l'amour
Comment te trouver, mon petit caillou,
Toi, perdu dans un fleuve en cours.*

*Chacun se demande de qui tu es l'adorée
De moi, ma voix fait écho.
Tes joues s'empourprent de pleurs
Ton regard fait pardonner tous les maux.*

*Si un jour, te ranconnant dans la rue
Je te prends les mains et te les caresse,
De mes vers reconnaissant ta chaleur,
On va croire que tu es ma nièce.*

*Toi là, moi ici,
Sans jamais nous enquérir
Comme les herbes poussant sur des plateaux différents
Dans l'attente nous allons périr.*

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

FARENİN ÖLÜMÜ

Umutsuzdu, yalnızdı, hali yoktu,
Canı çok yanıyordu günlerden beri.
Ne alında dolaşan bir dost eli
Ne imdat isteyecek kimsesi vardı,
Ne Tanrısı ne de Peygamberi.

Günlerdir karanlık deliklerde
Yanıp sönyordu gözleri.
Sevinç değil ki paylaşılısın
Kendi kendinindi kaderi.

Sürüne sürüne dışarı çıktı
Kıvrıldı ateşte pençeleri
Kurtuldu rahat etti farecik
Rahat etti dişleri.

Kibardı, inceikti kuyruğu
Vücudu, küçücük pençeleri
Bir makara gibi çözüldü
Unuttu kedileri.

Farecik! Nazlıcık! Garipçik!

Canı çok yanıyordu günlerden beri.

Kibardı inceikti kuyruğu;
Boş koydu delikleri.

Bir varken bir yok oldu
İşte dünyamızın işleri.

LA MORT DE LA SOURIS

*Désespérée, solitaire, éreintée
Souffrant depuis des jours, la mignonnette.
Ni main lui frôlant le front
Ni amie à qui demander secours
Sans Dieu ni prophète.*

*Depuis des jours dans le trou obscur
Scintillaient et s'éteignaient ses regards fins.
Que de tristesse, aucune joie à partager
Elle était tête-à-tête avec son destin.*

*Ses griffes incrustées dans la paume
Elle était sortie en rampant
Enfin soulagée la pauvre bête
Enfin au repos ses dents.*

*Sa queue, son corps, ses griffes
Tout mignons, tout délicats
Détendue et relâchée
Elle a oublié les chats.*

*Pauvre souris, si douce, si solitaire
Souffrant des jours et des jours
Sa queue, belle, mignonne,
Sa demeure vide pour toujours.*

*Elle était, elle n'est plus
C'est ainsi dans notre séjour.*

SIVAS YOLLARINDA

Sivas yollarında geceleri
Katar katar kağnılar gider
Tekerleri meşeden.
Ağız dil vermiyen köylüler
Odun mu, hasta mı, tuz mu götürürler ?

Ağır ağır kağnılar gider
Sivas yollarında geceleri.

Ne yıldızlar kaynaşır gökyüzünde
Ne sevdayla dolar taşar gönüller,
Bir rüzgâr eser bıçak gibi
El ayak şişer.

Sivas yollarında geceleri
Ağır ağır kağnılar gider.

Kamyonlar gelir geçer, kamyonlar gider
Toz duman içinde
Şavkı vurur yollara
Arabalar dağılır şoförler söger

Sivas yollarında geceleri
Katar katar kağnılar gider.

TÜSTAV

DANS LES SENTIERS DE SIVAS

*Les nuits, dans les sentiers de Sivas
S'avancent en caravane les tombereaux
Avec leurs roues en chêne.
Les paysans muets comme des carpes
Transportent-ils des malades, du bois, du sel ?*

*S'avancent avec lenteur des tombereaux
Dans les sentiers de Sivas, les nuits.*

*Ni les étoiles ne scintillent dans le ciel
Ni les coeurs ne débordent d'amour
Il souffle un vent, un vent si giffant
Qu'on a les mains, les pieds gourds.*

*Avec lenteur s'avancent les tombereaux
Dans les sentiers de Sivas, les nuits.*

*Des camions passent et repassent, des camions disparaissent
Dans un nuage de poussière
Flamboient des phares
Tombereaux dispersés, jurons des chauffeurs...*

*Dans les sentiers de Sivas, les nuits
S'avancent des tombereaux avec lenteur.*

TUSTAV

HİKÂYE

Senin dudakların pembe
Ellerin beyaz
Al tut ellerimi bebek
Tut biraz!

Benim doğduğum köylerde
Ceviz ağaçları yoktu,
Ben bu yüzden serinliğe hasretim
Okşa biraz !

Benim doğduğum köylerde
Buğday tarlaları yoktu,
Dağıt saçlarını bebek
Savur biraz!

Benim doğduğum köyleri
Akşamları eşkiyalar basardı,
Ben bu yüzden yalnızlığı hiç sevmem
Konuş biraz !

Benim doğduğum köylerde
İnsanlar gülmesini bilmezdi,
Ben bu yüzden böyle naçar kalmışım
Güldür biraz !

Benim doğduğum köylerde
Şimal rüzgârları eserdi
Hep bu yüzden dudaklarım çatlaktır
Öp biraz !

Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin
Benim doğduğum köyler de güzeldi
Sen de anlat doğduğun yerleri,
Anlat biraz !

HISTOIRE

*Tu as des lèvres roses
Et des mains de lys
Prends-les-moi, mon amour
Prends-les un peu.*

*Dans le village où je suis né
Il n'y avait pas de noyers
De là ma nostalgie de fraîcheur
Caresse-moi un peu.*

*Dans le village où je suis né
Il n'y avait pas de champs de blé
Défais tes tresses, mon adorée
Mets-les au vent un peu.*

*Dans le village où je suis né
Le soir, des brigands descendaient
De là ma haine de solitude
Entretiens-moi un peu.*

*Dans le village où je suis né
Au rire les gens étaient étrangers
De là je suis si ténébreux
Déride-moi un peu.*

*Dans le village où je suis né
Les vents du Nord soufflaient
De là ces gerçures sur mes livres
Embrasse-moi un peu !*

*Toi, belle et lumineuse comme la Turquie
Le village où je suis né l'était aussi
Et parle-moi de ton pays
Parle-m'en un peu.*

Traduction de :
Tahsin SARAÇ

F. SCOTT FİTZGERALD'IN MUHTEŞEM GATSBY'Sİ
VE YİTİK KUŞAK

NECLÂ AYTÜR

Birinci Dünya Savaşı sonrası Amerikan yazarlarının ilk defa "yitik kuşak" olarak adlandırılışlarını Ernest Hemingway Paris'teki gençlik günlerini andığı *A Movable Feast* adlı son eserinde anlatmaktadır. Paris'li bir otomobil garajı sahibi yanında çalışan gençlerden birinin müşteriye hizmette kusur etmesi üzerine acı acı söylenirken, "une generation perdue" değimini kullanmıştır. Otomobilde Hemingway'in yanında oturan Gertrude Stein bu sözü genç Amerikan yazarlarına uygulayarak, "İşte sizler hep yitkinsiniz," der; "yitik bir kuşak. Savaşa katılan gençlerin hepsi böyle. Hiç bir şeye karşı saygı duyduğunuz yok. Üstelik içkiden baş kaldırmıyorsunuz."¹

Böylece "yitik kuşak" sözü, 1900 yılından hemen önce dünyaya gelerek 1916'da Amerika savaşa katıldığı zaman askere giden, savaştan sonra da yazarlığa başlayan gençleri tanımlamakta kullanılan genel bir değim olarak yerleşip kalmıştır. Savaş sonrası yıllarında başlayıp 1929'da ekonomik buhranın Amerika'yı vurmasına kadar süren ve "Caz Çağı" denilen çılgın on yılın sözcüsü işte bu yitik kuşak yazarlarıdır.

Aralarında yazarlık ve kişilik bakımından çok büyük ayrılıklar bulunan bu gençlerin ortak bir adla anılmalarını haklı gösterebilecek en önemli yönleri hepsinin de aşağı yukarı aynı yaşlarda aynı tecrübeleri geçirmiş, bir savaş yaşamış olmalarıydı. Amerika savaşa katılma kararını aldığı sırada çoğu üniversite öğrencisi olan gençler okullarını terkederek orduya yazılırken insanlığın bütünü için her zaman doğru olan özgürlük ve demokrasi ilkeleri uğruna çarpışacaklarını sanıyorlardı. Gözlerini boyayan yalnızca şık ve parlak üniformaları değildi. Bir ülkü uğruna savaşmak şerefine kendilerine verilmesinden gururluydular. O sıralarda dudaklardan eksik olmayan cenk türkülerine gönülden inanıyorlardı. Ancak bu inançlı durumları çok sürmedi. Savaşın gerçeği onların bu konudaki romantik fikirlerini çabucak ve kökünden yıktı. İster cankurtaran arabalarında şöförlük etsinler, ister silah elde çarpışsınlar, savaşın korkunçlu-

1) Ernest Hemingway, *A Moveable Feast*, New York, 1964, s. 29.

ğunu yakından tanıdılar; ölümü, kanı, canavarlığı, siperlerdeki hayatın insanı insanlıktan çıkaran küçültücü sefaletini gördüler. Çarpışmak için duydukları şevki daha savaş bitmeden çok önce tükettiler. Bu kuşaktan olan Amerikalı ünlü eleştirmeci Malcolm Cowley, arkadaşlarından hayatta kalanların ateş kes emri karşısında duydukları coşkun sevinci *The Exile's Return* adlı eserinde şöyle anlatıyor. "Ateş kes emrini ilk haber aldığımız zaman anlatılamıyacak kadar büyük bir ferahlık duyduk; hemen gidip sarhoş olana dek içtik. Atlamıştık. Hâlâ hayattaydık. Yarın da ölen olmayacaktı."¹ Zaffer sarhoşluğu ile sokaklarda dans eden, yaşlı kadınları, güzel kızları kucaklıyan, küçük Fransız meyhalenelerinde her ulustan askerlerle kadeh tokuşturup kolkola şarkılar söyleyen Amerikalı gençler ertesi gün yurda döndükleri zaman çabucak bu sarhoşluktan ayrılmak zorunda kaldılar. Çoğu küçük taşra kasabalarının çocukları olan bu gençlerin orta sınıfın son derece sınırlı ahlâk kurallarına, ailelerinin vurdum duymaz maddeciliğine yeniden ayak uydurmalarına imkân kalmamıştı. Amerika ölkü uğruna çarpışanların övgüsünü göklere çıkarmamış değildi; ancak kendisi savaşın gerçek yüzü ile hiç karşılaşmamış, Avrupa'ya gönderdiği askerlerin geçirdiği ruhî değişikliğe tamamen yabancı kalmış, hattâ savaş endüstrisinden yararlanarak büyük servetler bile toplamıştı. 1920 yılında içkiyi yasaklayan kanunu da çıkardıktan sonra geleneklerine sığınıp kendi rahat hayatını sürdürmek amacıyla idi.

Savaştan dönen gençler birden kendilerini boşlukta buldular. Aileleri ile, bu ailelerin sık sıkıya bağlandığı duygusuz ve maddeci hayatla hiçbir bağları kalmamıştı. Özgürlüklerini bu derece sınırlayan bir yaşayışa geri dönemezlerdi. Büyük bir hayal kırıklığı içinde evlerinden yeniden ayrıldılar, New York'a doluştular. Geçmişleri ile olan bağlarını bütün bütün koparmak amacıyla geleneklerin tümüne birden başkaldırarak Caz Çağını yaratan çilginca bir yaşayışa daldılar. Şimdi istedikleri yalnızca kendilerini unutmak iyi vakit geçirmektir. Onlar için "eylence" sabahlara kadar süren toplantılara gitmek, akla hayale gelebilen her türlü çilginliği yapmak, toplumun yargısını hiçe sayan cinsel ilişkiler kurmak, günlerce ayılmamak üzere içmek, içmektir. İçlerinde az çok kabiliyetli olanlar, bir gün duydukları büyük hayal kırıklıklarını dile getiren büyük bir kitap yazmak umundaydılar. Hepsi de, bir yolunu bulup yeniden Avrupa'ya gidebilirlerse, belki de, yitirdikleri değerlerin, ülkülerin ye-

1) Malcolm Cowley, *The Exile's Return*, New York, 1956, s. 46,

rine koyacak yeni değerlerle ülküler bulabileceklerini düşünüyorlardı.

Ne yapıp yapıp Avrupa'ya gitmenin yolunu bulanlar çok oldu. Yalnız bunların orada bulmayı umdukları şey her ne ise, o yoktu. Karşılarında savaş sonrası Avrupa gençliğinin yitik kuşağı vardı, o kadar. Aynı hayal kırıklığı, köksüzlük duygusu, iç huzursuzluğu, isyan ve isyanın doğurduğu aynı ilkesiz, sorumsuz hayat. Genç Amerikan göçmenleri Avrupalı çağdaşlarına katıldılar. Bir çoğu yazmayı umduğu kitabı hiçbir zaman yazamadı. Belki kabiliyetleri yeterli veya gerçek olmadığı için, belki de yaşadıkları hayatın yarattığı ruh ve sinir yorgunluğu yazarlığa yer bırakmadığı için. Bununla beraber, içlerinden birkaç ismin sivrilerek büyük Amerikan yazarları arasına katıldığı görüldü. F.Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway, E.E.Cummings ve John Dos Passos bu yazarlardandır.

Hemingway, Cummings ve Dos Passos savaş tecrübelerinden aldıkları ilhamla savaşın korkunçluğunu dile getiren önemli eserler verdiler. Sırasıyla *A Farewell to Arms*, *The Enormous Room*, ve *Three Soldiers* adlı romanları yazdılar. Başka eserlerinde de savaş sonrası tecrübelerinden yararlandılar. Hemingway, *The Sun Also Rises*'da savaş sonrasında Avrupaya göçen genç Amerikalıların boş acı ve hayatlarını, Dos Passos da *U.S.A.* isimli romanında Amerika'da hızla gelişen endüstrileşmenin insanın kişiliği üzerindeki yıkıcı etkilerini anlatmıştır.

Yitik kuşaktan olup da ün kazanan yazarların hemen hepsi böylece Amerika'nın 1920'lerdeki hayatının anlaşılmasında yardımcı olmalarına rağmen, bu devrenin özelliklerini en iyi belirten yazar olarak çok defa yalnız F. Scott Fitzgerald gösterilir. Fitzgerald, *The Beautiful and the Damned*, *This Side of Paradise*, *The Great Gatsby* ve *Tender is the Night* adlı romanları ile hikâyelerinde 1920'lerdeki yaşayışı büyük bir ustalıkla yansıtmıştır. Yine de onun yitik kuşağın temsilcisi sayılmasının nedenini bundan çok kendi hayat hikâyesinin Caz Çağı gençlerinin yaşantısına uymasında aramak gerekir.

Fitzgerald Orta Amerika'da küçük bir taşra şehri olan St. Paul'da doğdu. Oradan ayrılması ancak doğuya Princeton Üniversitesinde okumaya gitmesiyle olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında okulu bırakarak orduya yazıldı. Avrupa'ya gönderilmedi ama ordu hayatını, savaşa gidip dönmiyenleri, dönenlerin korkunç durumunu yakından gördü. 1919 gençliğini kısıvrak yakalayan hayal kırıklığına o da kendini kaptırdı. Bir yitik kuşak romanı olan *This Side of Paradise* subay eğitim karargâhlarından birinde yazılmıştır.

1920'de Fitzgerald iki yıldan beri sevdiği Zelda Seyers'le evlendi. İki birlikte Caz Çağının düzensiz hayatına atıldılar. Zelda bu çağda ün salan çılgın toplantılardan, bunlarda bulduğu pırlıtlı, zengin hayattan, zevk ve ceylenceden son derece hoşlanıyordu. Karı koca ellerine geçen parayı har vurup harman savuruyor, para bula-mayınca borç alıp aynı hayatı sürdürüyorlardı. Fitzgerald'ın bu yıl-larda yazdığı iki hikâyeden biri "Yılda 36.000 Dolar gelirle Nasıl Yaşanır?", diğeri de, "Yılda Hiç Geliri Olmadan Nasıl Yaşanır?" adını taşır.

Şu var ki Fitzgerald aynı zamanda sanatına son derece düşkün bir yazardı. Her şeyin üstünde bir yazmak, hem de iyi yazmak arzu-su vardı. Yaşayışları sanatına istediği vakti, dikkati vermesine im-kân bırakmıyor, bu da Fitzgerald'ı umutsuzluğa düşürüyordu. On-lar da herkes gibi Avrupa'ya gittiler. Orada da çılgınca para ve za-man harcamağa devam ettiler. Fitzgerald'ın içkiye düşkünlüğünün gittikçe fazlaşması, Zelda'nın sıhhatinin bozulması karı koca ara-sındaki geçimsizlik, zevk ve safa alemlerinin bölünmez parçaları haline geldi. Fitzgerald her şeye rağmen yazmaya çalışıyordu. Bu arada çeşitli dergilere bir çok hikâyeye yazdı. Yine bu arada 1925'te basılan *The Great Gatsby*'yi yayınladı. Bu eserler yitik kuşak yazar-ları arasında hem en çok tanınanı, hem de en fazla para kazananı olmuştu. Sonra bütün bir yılı, kendi değimiyle, "1000 toplantıya gidip, hiç eser vermeden" geçirdi. Karısı ile birlikte Amerika ile Av-rupa arasında bir kaç defa gidip geldiler. Fitzgerald daha fazla kaza-nabilmek için Holywood stüdyolarına senaryo yazıyor, Zelda sırasıyla ressamlığa, balerinliğe, yazarlığa merak sarmasına rağmen kay-bettiği ruh dengesini bir türlü yeniden bulamıyordu. Gün geçtikçe onun hastalığı ile beraber Fitzgerald'ın içkiye düşkünlüğü de arttı. Sürekli iş bulması güçleşti. Holywood ona güvenmez olmuştu.

Bütün bunlar 1920'lerdeki genel yaşayışa aykırı değildi. Bu on yılın başlangıcındaki neşeli kahkahalar daha 1927'ye varmadan sinirli, maraz yankılar vermeye başlamıştı. Savaş sonrasında hayal kırıklığına uğruyan gençlik ne yitirdiği ilkelerin, değerlerin yerine yenilerini koyabilmiş, ne de yarattığı çılgınlık havası içinde tamamen benliğini unutmayı başarabilmişti. Gençlerin şimdi içine düştükleri bıkkınlık ve can sıkıntısı bir çok hallerde gerçek bir trajediye dönmüş-tü veya dönmek üzereydi. Fitzgerald neşeli kuşağın 1920'lerin son yıllarındaki durumunu şöyle anlatır:

"Çağdaşlarım birer birer şiddetin kursağında kaybolmaya başla-mışlardı. Bir sınıf arkadaşım Long Island'da kendisini ve karısını öldür-

dü, bir başkası “kazara” Philedelphia’da bir gökdelenden, yine bir başkası maksatlı olarak New York’da bir gökdelenden düştü. Biri New York’da bir meyhanede yaralandı, ölmek için sürüne sürüne Princeton Kulübüne kadar geldi. Başka birinin kafasını bulunduğu şifa yurdundaki delilerden biri parçaladı, bunlar araştırıp da öğrendiğim felâketler değil. Bu kimseler benim arkadaşlarımdı. Üstelik bu olaylar buhran yıllarında değil, Caz Çağında oldu¹”.

Neşeli 1920’ler on yılın sonuna varmadan neşesini tüketmişti. Hemen arkadan gelen ekonomik buhran da bütün zevk ve sefaya birden son verdi. Fitzgerald temelli olarak Amerikaya döndü. Zelda devamlı olarak kalmak üzere bir bakım evine yatırıldı. Fitzgerald’ın da sağlığı hızla bozulmaktaydı. Bir roman daha yazdı: *Tender is the Night*. Bundan sonra üzerinde çalıştığı *The Last Tycoon*’u bitiremeden 1940 yılında bir kalp krizinden öldü.

Bütün varlığı ile kendini çağdaş yaşayışın akımına kaptıran ve “Caz Çağının altın çocuğu” ünvanını kazanan Fitzgerald, buna rağmen, devrinin felsefesini kayıtsız şartsız kabul etmiş değildi. Bir yandan içinde bulunduğu şartların gerektirdiği hayatı kendisini sakınmadan yaşarken bir yandan da yazarlık görüşü ile bu çağın dışına çıkabiliyor, bir parçasını teşkil ettiği bu yaşayışı, belki de onu bu kadar yakından tanımanın verdiği bir yetki ile, acı acı tenkit ediyordu. Romanları ile hikâyelerinde, daha 1920’lerin ilk yıllarından başlayarak, bu devrin pırılolu hayatının yanında, yüzeyde kalan felsefesini, yitik kuşağın ilkesiz, değerlerden yoksun, anlamsız yaşayışını da yansıtmaya çalıştığı, çağını ve çağdaşlarını hicvettiği görülür.

Fitzgerald’ın daha 1920de yazdığı “May Day” isimli bir hikâyeye onun bu yıllarda dahi çağın gerçeklerini görebildiğine tanıklık eder. Bu hikâyede Caz Çağının havası büyük bir ustalıkla yaratılmıştır. Yazar kendi hayatından alınma sahnelerin de yardımıyla Yale Üniversitesi Kulübünün New York’un en lüks otellerinden birinde düzenlediği sabaha kadar devam eden bir danslı toplantıyı anlatır. Paris modeli saçları, son derece dekolte tuvaletleri ile yitik kuşağın genç kızları, atletik yapılı, sık üniversiteli gençlerle birlikte neşe içinde toplantıya gelirler. Konuşmaları tamamen günün modası olan ağromsu klişelerden meydana gelmiştir. Kahkahanın, şakaların neşeli havası içinde toplantı sürüp gider. Yalnız hikâyenin başından başlayarak bu neşeli havanın yanında ona taban tabana zıt bazı sahneler de yer alır. Bir defa fakirliği yüzünden bu zevk ve sefa

1) *Exile’s Return*, s. 244

aleminin dışında kalmağa mahkûm olan genç bir adam vardır. Utanç verici bir şey olarak gösterilen fakirlik bütün hikâyede toplantı boyunca bir ibret dersi gibi sık sık hatırlatılır. Zaten hikâyeye de toplantı gecesi süresince sefalet çamuruna gittikçe daha fazla batan gencin kendisini öldürmesiyle sonuçlanır. Yine bu gece süresince savaştan dönen iki sefil asker insanlıktan çıkmış varlıklarını toplantının yapıldığı otel salonunun çevresinde sürükler durur. Dolaştıkları sokaklardan bir köşe başında kalabalık tarafından linç edilmeyi göze alarak savaşı kötüleyen, savaştan kazanılan servetlerin hesabını sormaya kalkan "siyah bıyıklı bir Yahudi" vardır. Lüks New York otelinden bir kaç dakika ötede, askerlerden ve serserilerden meydana gelen bir halk sürüsü sosyalist bir gazeteyi basarak yakıp yıkar. Üzerinde fikir yürütülmeden yansıtılan bu sahneler Caz Çağının bu ilk yılında dahi (olay 1919 yılının Mayısında geçmektedir) Fitzgerald'ın kendini çağdaşlarının coşkunluğundan ayırarak onlara bütün Amerikayı kapsayan bir açıdan bakabildiğini göstermektedir.

Yazarın en üstün eseri sayılan *The Great Gatsby* ise tamamen bu tenkitçi görüşle yazılmıştır. Fitzgerald bu eserde zıt sahneler değil, fakat zıt kişiler kullanarak amacına ulaşır. Bir yanda kendilerinin ve etrafındakilerin hayatlarını hiç çekinmeden boş yere harcayan, değerlerini, ilkelerini, umutlarını yitirmiş bir çift (Buchanan'lar); ötede gerçek olmasa bile bir umuda bağlanıp onun için yaşamasını ve fedakârlık etmesini bilen Gatsby. Gatsby'nin bağlandığı hayal, Daisy Buchanan, zengin bir ailenin kızıdır; zengin bir adamla evlenmiştir. Paranın verdiği özgürlükten yararlanarak Caz Çağı gençliği neler yapıyor veya yapmak istiyorsa hepsini yapmıştır. Güzeldir, caziptir, zekidir, eğlence düşkünüdür. Belli ki vakayı anlatan Nick Carraway gibi Fitzgerald da ona hayran olmaktan kendini alamamıştır. Kocasının devamlı olarak kendisini aldatması karşısında duyduğu bezginliği bile devrin gereçlerinden olan bir süs gibi taşır. Nick'e dert yanışındaki yapmacıklık okuyucuyu ileride onun için verilen sert yargıya daha başlangıçtan bir parça hazırlar. "Dedim ya, bence herşey alt üst olmuş bir kere... Hemen herkes, en ileri insanlar bile bu fikirde. Artık ben de anlamazsam bunu, ayıp! Gezmediğim yer, görmediğim şey, tatmadığım zevk kalmadı benim"¹. Başka bir yerde de T.S. Eliot'ın *Waste Land*'indeki genç kadının dönüp dönüp sorduğu, "Şimdi ne yapmam? Yarın ne yapmam?.. Bundan sonra ne yapmam?"

1) F. Scott Fitzgerald, *Muhteşem Gatsby*, (Çev. Can Yücel), Ağaoglu Yayınevi, 1964, s. 26.

sorusunu Daisy büyük bir umutsuzluk ve bıkkınlıkla *The Great Gatsby*'de tekrarlar: "Bugün öğleden sonra ne yapsak? Yarın ne yapsak? Bundan sonraki otuz yıl ne yapsak?" Her iki eserde de konuşan Caz Çağının sesidir.

Daisy, Yale mezunu, futbol şampiyonu, uydurma ilim meraklısı, küstah tavırlı, şık giyimli bir adam olan kocası ile birlikte New York'un en moda semtlerinden Long Island koyunda, bu koyun en gözde bir noktasında oturur. Koyun onların evinin tam karşısına raslayan daha az moda olan kıyısında ise, Jay Gatsby'nin Fransız belediye saraylarına benzeyen muhteşem villası bulunmaktadır. Tesadüfen bu muhteşem villanın yanındaki küçük evi kiralyan Nick Carraway, komşusunun aşırı derecede gösterişli hayatına bakıp, "Gatsby yapmacıksız küçümsediğim ne varsa hepsini birden temsil ediyordu," der. Çünkü Gatsby geçmişi belirsiz yeni zengin biridir. Bilinmeyen bir sebeple ille de New York yüksek sosyetesine katılmak ister; bu amaçla kucak dolusu para harcayarak en ünlü, en zengin kimseleri çağırttığı büyük toplantılar düzenler. Gatsby'nin villasındaki toplantılar Caz Çağı New York'unun dilinde destandır. Fitzgerald bu toplantıları büyülenmiş bir dille anlatır:

"Yaz geceleri boyunca komşunun evinden gelen çalgı sesleri dinmek bilmedi. Çimenliklerde erkekler, kızlar, şampanya kadehleri ve yıldızlar arasında pervaneler gibi uçtular. Öğleden sonraları, suların en kabarık zamanı, misafirlerinin salın kulesinden denize atlayışlarını, ya da kızgın kumlar üzerinde güneşlediklerini seyredirdim; bir yanda su kızaklarını, köpük çağlayanları üzerinde atlatan iki deniz moturu Boğazın sularını biçirdi. Hafta sonlarında Rolls Royce marka otomobili, dolmuşluk eder, sabahın dokuzundan gece yarısından sonraya kadar şehirden eve, evden şehire adam taşır; kaptıkaçtı bütün trenlere karşılayıcı çıkmak için hamarat, sarı bir tahta kurusu gibi ortada seyirtirdi..."

Saat yedide orkestra görünürdü, öyle teneke caz değil; obuaları, turombonları, saksafonları, viyolları, kornetleri, fülütleri, davulları, tıramapetleri tamam, dört - başı mamur, bir takım.. Yüzmeden dönmüştür artık herkes, yukarda giyiniyorlardır; New York'dan gelen arabalar beş sıra dizilmiştir yolağzına; salonlar, sofralar, taraçalar alacalı renklerle, yeni biçim topuzlanan acayip saç tuvaletleri ile, Castill'in bile düşünde görmediği şallarla rüküşleşir. Bar veryansın etmiştir, ortada dolaşan kokteyl tepsileri bahçeye taşmış; hava yarenlik

sesleri ile cıvı cıvı; rasgele kinayeler, takdimler unutulmuş, birbirinin adını bile bilmeyen kadınlar muhabbeti kaynatmışlar.”¹

Saat ilerleyip de, el suyu çanakları kadar büyük kadehlerle şampanya dağıtmaya devam edildikçe toplantı bir rüya alemi nitelikleri kazanacak, şarkılar, rasgele bağırımlar, kahkahalar, hıçkırıklar birbirine karışacaktır.

Şu var ki düzenlediği efsanevi toplantıların gürültüsü ve kargaşalığı içinde Gatsby “yalnız” adamdır. Yarattığı bu dünyada kimse onun dostu değildir. Evine davetli, davetsiz gelen misafirleri bir ev sahibinin varlığını hatırladıkları zaman onun geçmişi hakkında ortada dolaşan söylentileri birbirine nakletmekle yetinirler. Savaşta Almanlara casusluk ettiğini, içki kaçakçısı ya da cani olduğunu ileri sürenler vardır. Kendisi Nick Carraway’le bulunduğu bir gün ona Orta Amerika’da zengin bir ailenin çocuğu olduğunu, “başından geçen çok acıklı bir şeyi unutmak için” yıllarca Avrupada dolaşıp yakut topladığını, savaşta bütün küçük devletlerin kendisine madalya verdiğini anlatır.

Bütün bu hikâyelerin gizlediği gerçek ise Gatsby’nin kişiliği ile yakından ilgilidir. Kişiliği “kendi üstünde kurduğu Eflâtunî hayalden doğan”² Gatsby, aslında Orta Amerikalı fakir bir ailenin çocuğudur ama ailesini hiç bir zaman benimsememiş uçsuz bucaksız hırsı ve ve umut gücüyle onların hayalinden bile geçmiyecek yüksek yerlere yönelmiştir. Asker üniformasının verdiği bir imkânla Daisy ile tanıştığı zaman kendini onunla aynı toplum katındaymış gibi göstermesi geleceği istediği gibi yoğurabileceğine olan sarsılmaz inancındandır.

Daisy ona hayatta istenebilecek, umut bağlanacak ne varsa hepsinin birden sembolü imiş gibi görünmüş, bu andan başlayarak Gatsby gelecekte ona sahip olacağından bir gün şüphe etmemiş, bunun için nasıl bir adam olmak gerekiyorsa öyle olmak üzere bir yol çizerek hiç şaşmadan, hiç bir güçlükten yılmadan bu yolda yürümeğe başlamıştır.

Böylece büyük Gatsby’nin tutkulu benliğinin üstün gücü ile kurduğu hayalin yanında bütün gerçekler önemsiz kalmıştır. Bu hayalden haberi olmayan Daisy’nin beklemekten sıkılarak evlenmesi bile, Gatsby’nin canını sıkmakla beraber, hareket yolunu değiştirmek için yeterli bir sebep olamaz. Sonunda gerekli servet ve

1) *Muhteşem Gatsby*, s. 48.

2) Aynı Eser, s. 113.

kudrete eriştiği zaman bütün bunlar düzeltilebilir. Eserin başında Nick Carraway Gatsby'yi ilk defa tanıdığı zaman Gatsby plânının bu noktasındadır. Belki kanun dışı yollara da saparak, çok büyük bir servet toplamıştır. Giyinişi ile, konuşmasındaki sonradan kazanılma kitâbilikle gülünç olmaya yaklaşan bir "yeni zengin" dir; ama böyle de olsa bütün içtenliği ile kurduğu bir hayal uğruna yaşamak ona bir büyüklük kazandırmıştır. Daisy de kendi dünyasında hiç kimsede görmediği bu büyüklüğü hisseder. Gatsby ile birlikte geçmişte bıraktıkları yere dönerek, her şeye yeniden başlamak ona da imkânsız görünmez.

Fakat Daisy, Gatsby'nin rüyasını gerçekleştirecek güce sahip değildir. Gatsby'nin isteğine uyararak kocası ile birlikte geçirdiği hayatı, Tom'u çok kısa bir an için bile olsa sevdiğini inkâr etmek elinden gelmez. Hele Gatsby gözünde, ünlü toplantılarına gelip, misafirperverliğinden bol bol yararlandıktan sonra utanmasız arkasından lâf eden kalabalığın onu gördüğü şekilde canlandırıldığı zaman böyle bir adımın imkânsızlığını çabucak anlar. Bu adam nihayet yeni zengininin, sonradan görmenin biridir, geçmişi karanlık, belki de kirlidir. Daisy rüya kahramanlığı rolünden çabucak caymıştır. Sebep olduğu bir otomobil kazasının suçunu da Gatsby'nin yüklenmesine izin vererek Tom'la birlikte New York'tan uzaklaşır. Gatsby kazada ölen kadının kocası tarafından öldürülür.

Açıkça görülüyor ki Daisy, Gatsby için kaybolan bir sevgiliden çok daha derin bir anlam kazanmıştır. Genç adam için doğuştaki hayat şartlarının kendisine lââyık görmediği bütün güzellik ve inceliğin toplandığı ender bir varlıktır. Onsuz Gatsby'nin gücünün ve servetinin anlamı kalmaz. ●●

Ne var ki, Daisy Caz Çağının şımarık genç kızlarından biri olmaktan ileri gidemez. Kocası ile birlikte kendi "hayal kırıklıkları", bencilikleri, çılgın yaşayışları içinde başkalarının hayalini, hayatını yıkmaktan, dikkatsizce harcamaktan çekinmezler. Herşeyi görmüş, her tecrübeyi geçirmiş olmaları onları katılaştırmış, Gatsby gibi çocuksu saflığını muhafaza edebilen bir insanın karşısında son derece kırıcı bir hale getirmiştir. Nick Carraway, Gatsby'yi son görüşünde Daisy ve takımına karşı duyduğu tikslenme ile bu gerçeği ona iletmek ihtiyacını hisseder:

"Topu namuzsuz takımı onların" diye haykırdım çimenin öbür yakasından. Bir tanesi bile senin eline su dökemez."¹

1) *Muhşem Gatsby*, s. 171.

Bu sözleri Fitzgerald'ın kendisinin de bir üyesi olduğu Caz Çağı gençliği hakkındaki son yargısı olarak almak hatalı olmasa gerekir. Zaten yazar, eserin ilk sayfalarından başlayarak yaratılan kişilerde bizi bu yargıya hazırlamıştır.

Yukarda eserden alınan parçalar için yer yer Can Yücel'in son günlerde çıkan Muhteşem Gatsby çevirisinden faydalanılmıştır. Çevirici renkli, zengin kıvrak bir Türkçe kullanmış. Bunu yaparken İngilizce kavramlara sadık kalmasını da biliyor. Yücel'in yabancı kavramları yerli kavramlara oturtmaktaki ustalığı, Fitzgerald'ın Thomas Parke D'Invilliers'den alarak eserinin başına koyduğu bir kaç mısraın İngilizcesi ile Türkçesinin karşılaştırılmasından anlaşılabilir.

Then wear the gold hat, if that will move her;
If you can bounce high, bounce for her too.
Till she cry "Lover, gold-hatted, high-bouncing lover,
I must have you!"

Gönlü olacaksa, var, sırma kaftanlar kuşan;
Ve istiyorsa, yüksel yüксеlebildiğin kadar,
Ta ki "Sultanım benim, sırma kaftanlım!" diye
Koşsun sana nazlı, yar.

Böylece çevirici, özellikle soyut kavramlarla bu kavramlara işaret eden somut fakat sembolik ifadelerde, emeğinin karşılığını bol bol veren üstün bir çeviriye erişmiş. Yalnız yerli kavramlar bulmak çabası, bütün ustalığına rağmen, çeviricinin yenedemediği bazı güçlükler ortaya çıkarmıyor değil. Bir kere nesne adları gibi somut terimlerde zaman zaman günümüzün Türkçesinde, yadırganan sözler kullanılmış. "Drugstore" için "aktar", "porch" için "sundurma" veya "revak" "bridesmaid" için "gelinin yârdağı" denmesi gibi. İkinci olarak, Türkçede hiç yadırganmıyan, üstelik ses ve görünüş bakımından çok hoş giden bazı ifadeler, İngilizce asıllarının anlamına bir dereceye kadar sadık kalsa bile, yazarın istediği "hava"yı yaratmıyor. "Bu dünya kaçan tavşanla ardındaki tazının" sözü "There are only the pursued, the pursuing, the busy, and the tired," sözünü, "Kişilik başarılı çalımların bir süre avıysa" sözü de "If personlaity is an unbroken series of successful gestures" sözünü karşılamıyor. Birinci ifade "tavşan" ve "tazi," ikinci ifade "çalım" ve "süre avı" Türkçede uyandırdıkları çağrışımlar bakımından yazarın amacına aykırı düşüyor. Türkçede

bulunmayan ve her çevirici için büyük güçlükler çıkaran bazı soyut kavramlar da aynı yerli kavram bulma kaygısı ile anlaşılması güç bazı sözlerin kullanılmasına yol açmış. “Cynical” veya “cynically” için “köpeksi” veya “köpeksi köpeksi” denmesi gibi.

Çevirinin yukarda işaret edilen noktalarının dışında kusursuz olan dili genellikle Caz Çağı gençliğinin hafif argomuş , alaylı konuşmasına iyi uymuş. Yalnız her zaman kişilerin gerektirdiği çeşitliliği göstermiyor. Gatsby'nin konuşmasında, o sonradan, kendi kendine kazanılmış özentili resmîlik belirmemekle beraber, bu hayalci adama yakışan bir efendilik var. Buna karşılık Amerikânın Caz Çağına ayak uydurmayan bir bölgesinden henüz gelmiş gelenekçi bir genç olan Nick Carraway'in ağzında “gayrı”lı, “gıllığısız”lı, “ossat” lı bir dil yadırganıyor.

Buna karşılık Fitzgerald'ın nestrindeki şiirliklik Can Yücel'in çevirisinde son derece güzel bir şekilde yansıtılmış. Eserde Gatsby'nin muhteşem partilerini anlatırken yazarın yarattığı büyülü hava çeviride de esmekte devam ediyor. “Yeryüzü güneşten el etek çektiğçe ışıklar da gürleşir,”¹ gibi bir cümle yaratıcılık bakımından aslı ile boy ölçüşebilecek bir güce sahip. Çevirinin son satırları da bu şiir gücüne güzel bir örnek:

O ümitledir ki şimdi sefer etmekteyiz. biz o akıntıya karşı giden tekneler, durmadan geriye, geçmişe çarpılıp atılsak da ne gam...

TÜSTAV

1) *Muhteşem Gatsby*, s. 49.

ÇEVİRİLER ARASINDA

KONFÜÇYÜS'ÜN KONUŞMALARI

(*Konfüçyüs*, çeviren: Muhaddere N. Özerdim, Millî Eğitim Bakanlığı, Dünya Edebiyatından, Tercümeleler, Çin Klasikleri: 5, İstanbul, 1963, XVIII + 156 sayfa, 280 krş.)

Bugün bile insanları, birbirlerine karşı giriştikleri mücadeleden kurtaracak ve selâmete götürecek bir yolun bulunabileceği hâlâ şüphelidir. En eski çağlardan bugüne kadar bir çok filozoflar dünyamızın bu durumu karşısında endişeye düşmüşler ve mücadeleleri yaratan amilleri aramışlar, sosyal ve siyasal düzenliği sağlayacak prensipleri bulmağa çalışmışlardır. İşte Konfüçyüs bunlar arasında en önde gelenlerden biridir diyebiliriz.

Konfüçyüs'ün yazdığı tek kitabı olan "*Konuşmalar*" (*Lun-yü*) Çin'in en önemli felsefî eserlerinden biridir. Burada devletin yönetimi, ahlâk prensipleri, ideal bir insanın ve ideal bir toplumun nasıl olması gerektiği anlatılmaktadır.

Kendi devrinde iyi bir devlet yönetiminin var olmaması ve bu yüzden halkın ıstırap çekmesi Konfüçyüs'ü fazlasıyla rahatsız etmiş ve ona ideal bir hükümetin hasretini çekirtmiştir. Bu eserinde o, ideal bir devletin, hükümetin nasıl olması gerektiğini açıklıyor ki, bu noktada bugünkü demokrasi teorileriyle aynı fikirde olduğunu anlıyoruz. O, burada aynı zamanda, ölçü olarak halkı ele almış ve halkın yetiştirilmesini ve onun mutluluğa ve refaha nasıl kavuşturulacağı hususunu savunmağa çalışmıştır.

Sonra, Konfüçyüs'ün gayesi, ideal bir toplum kurmak ve ideal bir insan yaratmaktır. Ona göre ideal bir insan, akıllı, cesur, nazik, mütevazı ve haris olmayan

bir kişi idi ki, bu ancak kültürle yetişecekti. Bir öğretmen, bir bilgin ve bir reformcu olan Konfüçyüs bir insanı ve toplumu kültür yoluyla yetiştirmek için bir takım kurullar, daha doğrusu terimler ortaya koymuştur.

O, 'Li' terimi ile duygularını kontrol edebilecek bir insanı uygar bir kişi haline getirmektedir. 'Hsiao' terimi de anaya babaya bağlılık ve saygıyı ve aile fertlerinin birbirlerine karşı olan ödevlerini göstermektedir. 'Jen' terimi ise ahlâk düşüncelerini, 'Tao' terimi ahlâk prensiplerinin yeryüzündeki egemenliğini sağlamaktadır. 'T'ien' ise kişisel olmayan en yüce varlığı göstermektedir. Ve nihayet 'Chüntzü' terimi ile de Konfüçyüs ideal bir insanı, bir devlet adamını ortaya koyuyor ki, kitabında en çok önem verdiği bu konu olmuştur.

KANUNLARIN RUHU ÜZERİNE

(*Montesquieu*, çeviren: Fehmi Baldaş, Millî Eğitim Bakanlığı, Dünya Edebiyatından, Tercümeleler, Fransız Klasikleri Serisi: 223, İstanbul, 1963, Cilt: 1, 603 sayfa, 950 krş.)

Bir kanun adamı, bir hâkim olan Montesquieu 1721 de adını koymadan çıkardığı *İranlı Mektupları*'ndan sonra, yazı dünyasının kendisine daha büyük olanaklar sağlayacağını düşünmüş olacak ki, 1725 te Bordeaux mahkemesi başkanlığından ayrılıp Paris'e yerleşiyor. 1728 le 1729 yıllarında Batı Avrupa'da çeşitli ülkeleri dolaştıktan sonra iki yıl kadar da İngiltere'de kalıyor. Arkasından la Brède şatosuna çekiliyor ve 1731 yılından 1748 yılına

kadar aralıksız çalışmak suretiyle ikinci ünlü eseri olan *Kanunların Ruhu*'nu hazırlıyor. Cenevre'de basılan bu kitapta yazarın adı yine yoktur.

Kanunların Ruhu üzerine ilk defa bundan aşağı yukarı kırk iki yıl önce **Dünyu Umumiye baş mütercimi Hüseyin Nazım bey** tarafından dilimize çevrilmiş, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da yayımlanmıştır. Şimdi genel kitaplıklarda, o da bin bir güçlükle bulabildiğimiz bu çeviri üzerinde burada şu ya da bu şekilde yargıda bulunacak değiliz. Yalnız çevirideki dilin çok eski olduğunu, şimdiki kuşakların bu dili anlamakta çok güçlük çekeceklerini söylemekle yetineceğiz.

Nedir *Kanunların Ruhu*'nun konusu? Neden böyle bir konuyu işlemek ihtiyacını duymuş Montesquieu? İşte bizim burada kısaca anlatacak olduğumuz şey, bu.

Montesquieu kitabının özellikle birinci cildinde, insanların hak ve özgürlükleri üzerinde duruyor, hükümet şekillerinden söz ediyor, çeşitli yönetim rejimlerine göre bu hak ve özgürlüklerin nasıl sınırlandırılması gerektiğini açıklıyor. Ama bu sınırlandırmanın da kanunlarla belirtilmesini istiyor. Millet denen toplum içinde her yurttaşın kanun karşısında eşit olması gerektiğini söylüyor. Din konusuna pek öyle değinmiyor ama yine de bu konuda yurttaşlara bir özgürlük tanımasından yana olduğunu söylemekten çekinmiyor. Genel olarak birinci cildin konusu şöyle özetlenebilir: insanlara tanınması gereken çeşitli özgürlüklerle haklar ve insanın insana karşı duyması gereken hoşgörülük.

Montesquieu, neden bu konuları ele almak ihtiyacını duyuyor? Bu sorunun karşılığını vermek için tüm tarih ve sosyoloji alanlarına değinmek gerek. Çeşitli insan topluluklarının tarih boyunca gelişmesi incelendiği zaman, görülür ki bu gelişme on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda insanlar arasında bazı yanlış değer ölçülerinin meydana çıkmasına sebep olmuştur. Daha doğrusu öteden beri var olan bu yanlış değer ölçüleri, söz konusu yüzyıllar-

da insanlara, özellikle aydın kişilere baş kaldırtacak kadar ileri gitmiştir. İnsanlar çeşitli sınıflara ayrılmış, kanunlar bu sınıfların sağladığı ayrılıklara göre uygulanmış, yönetenlerle yönetilenler arasında hak bakımından derin uçurumlar belirmiştir. İşte Montesquieu, kendi çağında yaşayan aydınlarla iş birliği edip düzensizliklere karşı baş kaldırmış ve kendi durumunu iyicene belirtmek için de önce *İranlı Mektuplar*'ını, arkasından da *Kanunların Ruhu* üzerine adlı kitabını yazmıştır.

Bugün hukukçuların el kitabı, tarih ve sosyoloji ile uğraşanların da sık sık baş vurdukları danışma kitabı olan *Kanunların Ruhu* günden güne daha değerli bir belge halini almaktadır. Voltaire'in dediği gibi, içinde bir çok yaldızlı odaların bulunduğu bu plansız konakta bir kaç saat dolaşmak ise her edebiyatçının hoşuna gidebilir.

MASTRO DON GESUALDO

(*Giovanni Verga*, çeviren: Feridun Timur, Milli Eğitim Bakanlığı, Dünya Edebiyatından Tercümeleler, Modern İtalyan Edebiyatı: 2, İstanbul, 1962, 489 sayfa, 910 krş.)

Giovanni Verga'nın ilk romanları, aristokrat ve burjuva çevrelerinde geçen aşk serüvenleri üstüne kurulmuştur. Bu ilk kalem denemelerinde Verga orta bir yazardır. Burjuva sınıfının yerini Sicilia köylüsü, aşk serüvenlerinin yerini de Catania çevresinin sıtmalık kesiminde yaşayan köylülerin acıklı, çetin yaşantısı alınca, Verga büyük bir yazar olarak karşımıza çıkar. Verga'nın olgunluk devrinde işlediği temalardan özellikle ikisi başta gelir: aile sevgisi, çalışma sevgisi. Aile sevgisini *Malavoglia*'lar' adlı romanında dile getiren yazar, *Mastro don Gesualdo*'da çalışma sevgisini ele almaktadır.

Verga'nın şaheserlerini verdiği olgunluk çağında, kadın kahramanların birden silikleştiği, ikinci, hattâ üçüncü plana düştüğü görülür. Konu, daha çok erkek tip-

(1) *Malavoglia*'lar: Modern İtalyan Edebiyatı, No. 2, 1959.

leri üzerinde toplandıği vakit, yazar sanatının doruğuna çıkar. Bu, *Mastro don Gesualdo*'da da böyledir. Romanda, bize göre, sonuna kadar diri tek kadın kahraman Diodata'dır. Gesualdo onu küçük bir kız iken sokakta bulup almış, sonra büyüüp serpillince metresi yapmıştır. Efendisine bir köpek sadakatiyle bağlıdır. Onu olasıya sevmekle beraber, efendisi evlenince onu da adamlarından birine vermek isteyince, ondan gayrimeşru iki oğlu olmasına rağmen, hep o sadık köpek itaatıyla, buyruğuna itirazsız boyun eğer.

Öte yandan, olasıya yoksul olsalar da, kardeşleri Bianca'nın sonradan görme bir Gesualdo usta-beye varmaya razı olup yoksul asilliklerine leke sürmesini bir türlü affetmeyen yaşlı, hastahklı Trao'lerden; yoksulluğu içinde alçalmayan, başı yukarda yaşamaya devam eden nükteci, şakacı, alaycı marki Limöli'den; fırsat düşkünü, kurnaz papaz Lupi'den; romanın ilk sayfasından son satırına kadar güçlü kişiliği ile kitabı bir baştan bir başa dolduran mastro don Gesualdo'ya kadar, erkek tiplerinin tümü canlı ve başarılıdır.

Verga'nın yapıtlarına bakınca, yazarın kadere içten inandığına hükmetmek gerekir. İnsanoğlu doğarken, fizik, psişik yükü ile beraber sanki alın yazısını da değişmez çizgileri ile yanında getirir. Bu yüzden insanoğlu kaderinin tel örgüsünün dışına çıkmak için boşuna çabalar, durur. Yazgı kitabında ne yazılmışsa, o olacaktır.

Gesualdo kimdi? Küçük bir kireç ocağı olan yoksul bir ailenin çocuğu. Küçük yaşta hayatın türlü meşakkatlerini tattmış, bir dilim kuru ekmeğin nice alın terine mal olduğunu görmüş, öğrenmiştir. Kararı şudur: kör talihini yenecek, para, pul sahibi olacaktır. Bu azimle babasının yanından ayrılp, duvarcı ustası olur, yemez, içmez, kazandığı paraları biriktirir, edindiği küçük sermayeye pırlanta gibi zekâsını katarak ilkin küçük, gitgide daha büyük taahhüt işlerine girer; çift çubuk sahibi olur, kasabanın sayılı zenginleri arasına katılmakta gecikmez.

Ne yazık ki insanlar kendi bahtsızlıklarını çokluk kendileri hazırlarlar. Onu içten seven Diodata'yı alsa, Gesualdo belki mutlu olur, başına gelenler belki gelmezdi ama, Gesualdo zengin olduktan sonra, servetini asillik unvanı ile süslemek sevdiğinden kendini kurtaramaz. Bir kızı olur. Kız, ana yanından asil, baba yanından da varlıklıdır. İyi bir eğitim görmesi, mevkisine lâyık şekilde yetişmesi gerektir. Neylersin ki kız gönlünü yoksul bir gence kaptırmıştır. Gesualdo, iyi bir baba olmasına iyi bir babadır ama bazı konularda Nuh der de peygamber demez. Kızını alacak adam asil ve zengin olmalıdır. Ne kızın direnmesi, ne ölüm döşegindeki karısının yakarması kâr etmez. Bir oldubitti ile karşılaşmamak telâşi içinde, kızını alelacele batkın bir düke vermek zorunda kalır.

Sonuç tam bir yenilgidir. Gesualdo, savurgan bir adamın debdebeli yaşayışını daha uzun yıllar sürdürebilmesi için çalışmış, çabalamış, mal mülk sahibi olmuştur. Ama ne çare ki serveti ne kendisini, ne de sevdiği kimseleri mutlu yapmıştır. Karısı, kızını son bir defa görmeden ölü; kızı sevmediği bir erkeğin karısı olarak, benimseyemediği bir çevrede yabancı olarak acı içinde yaşamaya mahkûm edilmiştir; kendisi de çok geçmeden kahrından hastalanacak, servetini batkın, savurgan damadına bırakarak ölecektir.

Don Gesualdo, kızının ilgisizliği, mutsuzluğu içinde işleye işleye, o kibar, debdebeli konağın bütün o yapmacıklı uşak ve hizmetçilerinin, insanın ta yüreğine işleyen alaylı bakışları altında, gözünde, damadının bir hapisaneden farksız zengin konağında, eli kolu bağlı, yatağına amansız bir hastahkla çivilenmiş bir halde adım adım yaklaştığını duyduğu ölümü beklemektedir. Onun için çalışmak, yemek, içmekten, hattâ soluk almaktan daha önemli iken, hasta ve umutsuz, yataklara serilmesi, çalışmayı ibadet mertebesine yüksetmiş bir kişiye kaderin verebileceği en ağır bir cezadır. Sonra, kutsal bir ödev saydığı çalışmasının yine kutsal meyva-

ları olan paralarının savurgan damadının elinde damla damla eridiğini görmek... Her şeye rağmen kızının yine de mutlu olmadığını duymak...

Ölüm bile yenik mastro don Gesualdo ile son bir defa alay etmek zevkinden kendini yoksun edemeyecektir.

- Ne dersiniz, kapıyı kapayayım mı? - diye soran kapıcıya bir uşak:

- Tabii canım! O da bu aileden. Gidip düşes hazretlerinin oda hizmetçisine haber vermeli! - diyecektir.

JEAN BAROIS

(Roger Martin du Gard, çeviren: Nebil Otman, Milli Eğitim Bakanlığı, Dünya Edebiyatından Tercüme, Modern Fransız Edebiyatı: 6, İstanbul, 524 sayfa, 1.250 krş.)

Sinanın mimarlık sanatındaki ustalığı kesin çizgilerle belirtilirken Şehzade camii çiraklık, Süleymaniye camii kalfalık, Selimiye camii ustalık devrinin eserleri olarak gösterilir. Aynı görüşü Jean Barois yazmasına da uygulayabiliriz: bir kaç tiyatro eseriyle uzunca bir iki hikâyesi bir yana bırakılacak olursa Martin du Gard (1881-1958)'ın *Devenir*'i çiraklık, *Jean Barois*'sı kalfalık, *Thibault*'lar'ı ustalık devrinin eserleridir. Yalnız şu var ki Yüce Sinan'ın Süleymaniye'siyle Selimiyesi arasında ustalık bakımından pek o kadar fark yoktur. Selimiye'nin yanında Süleymaniye camii bir baş eser özelliğini taşır. Buna karşılık Martin du Gard'ın *Jean Barois*'sı ile *Thibault*'lar'ı arasında ustalık derecesi pek mesafelidir. Bununla beraber *Jean Barois* işlediği konu bakımından orijinal bir eserdir.

Roger Martin du Gard, Fransa'da Birinci Dünya Savaşı'ndan önce varlığını hissettiren ve savaş boyunca gelişerek olgun eserlerini vermeğe başlayan yazarlar kuşağının belli başlı romancılarından biridir. Martin du Gard'ın ünü yalnız Fransız

sınırları içinde kalmamış, bu sınırları aşarak dünya ölçüsünde bir önem kazanmıştır. Kendisine 1937 yılında Nobel edebiyat ödülünün verilmesi, eserlerinin dünyaca benimsenmiş olmasını göstermektedir.

Yazarın ikinci romanı olan *Jean Barois*'nin yazılmasına 1910 yılında başlanılmış, üç yıllık bir çalışma sonunda tamamlanarak 1913 yılında Fransız okuyucularına sunulmuştur. Roman Fransız aydınları arasında büyük bir heyecan yaratmıştır.

Jean Barois, küçük yaşta annesi ölüncü, dini bütün bir büyük anne ile dinsel duygularını kaybetmiş bilgin bir baba arasında büyümüş olan bir çocuktur. Çocukluk çağında aldığı dinsel eğitimin etkisi altındadır. Ama yaşı ilerledikçe yavaş yavaş bu duygularda bir takım çatlaklıklar meydana gelir. Bu arada büyük annesi gibi dini bütün bir kadın olan vaftiz anasının kızı, Cecile'le evlenir. Karısının fazla dine bağlı olması evlilik bağlarını sarsar. Karısı, kendisinden resmen ayrılmak istemediği için (çünkü katoliklikdeboşanma yasaktır), evinden ayrılan Barois, Paris'de yaşamaya ve orada fikirlerini yaymaya karar verir. Paris'de geçirdiği ilk günler onun mutlu günleridir. Bir dergi çıkarmaktadır. Kendine uygun fikir arkadaşları ve bu arkadaşlara önderlik edecek bir başkan da bulmuştur: Ayan üyesi Marcelie Luce. Luce'ün etrafında toplanan hür düşünür kişiler çalışmalarına koyuldukları bir sırada Fransa'da Dreyfus meselesi patlak verir. Bu dava, bütün Fransa'yı hattâ bütün dünyayı ilgilendirmektedir. Barois ve arkadaşları bu tarihsel drama katılırlar, gerçeği meydana çıkarmak için bütün güçleriyle uğraşırlar. Ama ne yazık ki Dreyfus mahkûm edilmiş, Şeytan adasına gönderilmiştir. Determinist bir felsefeye bağlanmış olan Jean Barois'nun yavaş yavaş sağlığı bozulur. Artık vücudundaki çöküntüler düşüncelerinde de görülmektedir. Ruhunun dinlenmeye ve huzura ihtiyacı vardır. Hastalık ilerledikçe bu ihtiyaç gittikçe büyür. Sonunda yeniden hristiyan inanç

larına döner. Öte yandan kendisine fikir önderliği eden Luce fikrinde sonuna kadar direnir bir dinsiz olarak ölür.

Romanın asıl özelliği Barois'nun çocukluğunda kendisine din konusunda önderlik eden rahip Josiers ile Paris'de iken tanıştığı, dini bilim gözüyle inceleyen rahip sehertz arasında hristiyanlık üstündeki tartışmalarıdır. Bu sayfalarda yazarın ustalığı belli olur. Tezler ne kadar kuvvetli ve kandırıcı iseler, karşıtezler de o kadar doyurucu ve inandırıcıdır. Martin du Gard bu tartışmalarda gerçek bir realizme varmıştır.. Yazar, romanında bir sonuca varmıyor: din duygusunu kaybeden bir insanın sağlığı bozulunca din duygusunu yeniden hissettiğini, ama öte yandan din duygularından uzak yaşayan bir insanın da sonuna kadar bu inançtan ayrılmadığını göstererek iki ayrı düşünüşü ve inancı belirtiyor. Zamanımızda din duygusunun sarıldığını gören ama bilimdeki yeni buluşlardan kesin bir sonuç çıkaramayan romancı, sonucu okuyucuya bırakıyor, galiba da en doğru işi yapmış oluyor.

SEÇİLMİŞ HİKÂYELER

(*Katherine Mansfield*, çevirenler: Ş.Karadeniz - G. Kayaalp, Milli Eğitim Bakanlığı, Dünya Edebiyatından Tercüme, Modern İngiliz Edebiyatı: 3, Ankara, 1963, 182 sayfa, 300 krş.)

Yalnız İngiliz Edebiyatının değil, aynı zamanda dünya edebiyatının en ilgi çekici hikâyecilerinden biridir Katherine Mansfield. Aslen Yeni zelandalı olan Mansfield on üç yaşında öğrenimini tamamlamak için Londra'ya gelir. O vakitler, Whistler ile Oscar Wilde adları hiç ağızdan düşmezdi. Stevenson ile Lafcadio'nun başarısı yeni yeni başlamaktaydı. Joseph Conrad ise ilk romanlarını yayınlıyordu. Mansfield edebiyat dünyasıyla böyle bir ortama karşı geldi. Ama dokuz yaşında ilk hikâyesi bir dergide yayınlanmış olduğu halde, o yılları hemen hemen hiç bir şey yazmadan geçirdi.

On sekiz yaşında okulu bitirdiği vakit, memleketine dönmek istemedi. Ama yapacak başka bir şey olmadığı için Wellington'a geldi, bir arkadaşının evine sığındı. Nedir, arkadaşının ailesi de bir süre sonra Yeni-Zelanda'dan ayrılınca, artık ne yapacağını bilmez bir duruma düştü. Londra gözünde tütüyordu. Memleketini de sıra gibi görüyordu. Sonunda, ailesinden küçük bir aylık kopararak Londra'ya geldi, Parası yetmediği için çalışmaya başladı. Bu çalışma hayatı ona çok şey kazandırdı. Sonradan, hikâyelerinde, elde ettiği izlenimleri birer birer toplayacaktır.

Ama bir süre sonra hastalandı. Almanya'ya geçti, orda küçük bir şehre yerleşti. Burada bir pansiyonda kalıyordu. Yeniden kendini dinlemek fırsatını elde ettiği ona çok şey kazandırdı: 1911 de ilk hikâye kitabı olan *Bir Alman Pansiyonunda* yayınladı. Ama ikinci bir kitabın yayınlanması için aradan on yıl geçmesi gerekti.

Mansfield'i üne kavuşturan ilk hikâyesi *Prelüd*'dür. Bu hikâye yazarın en iyi hikâyelerinden biri olan *Koyda* ise 1916 yılında yazılmıştır. Bu yıldan sonra Mansfield durmadan, dinlenmeden hikâye yazar. Otuz beş yaşında ince hastalıktan hayata gözlerini yumuncaya değin (9 ocak 1923) çalışmasını hep bu tempoda sürdürür. André Maurois, sayısı az olan dâhi kadınlardan biri, diye söz etmiştir ondan. İzlenimci bir yazardır Mansfield. Ayrıntılarda bütüne, an'ın kısa süresi içinde hayatın bütün anlamını vermeye çalışır. Kendine özgü şiir dolu bir anlatışı vardır. Hikâyelerinin çıkış noktası sevgidir. Olaylara, insanlara, çevresine hep sevgiyle, hoşgörülle bakar. Belli belirsiz, buruk, ama şiirli bir acılık, bir kılavuz süs olarak sürüp gider hikâyelerinde.

Seçme Hikâyeler'de 14 hikâye buluyoruz. Hikâyeleri Türkçeye kazandıran Ş. Karadeniz - G. Kayaalp bunları yazarın *Mutluluk*, *Garden Parti*, *Güvercin Yuvası*, *Çocukca Bir Şey*, *Bir Alman Pansiyonunda* ve *Bitmemiş Hikâyeler* adlı kitaplarından derle-

mişler. Denilebilir ki, çeviriler Mansfield'in sanatına yakışır bir biçimde, asıllarındaki güzellik bozulmadan Türkçeye aktarılmıştır.

MEVLÂNA CELÂLEDDİN

(*B. Fûrûzanfer*, çeviren: F. Nafiz Uzluk, Millî Eğitim Bakanlığı, Şark-İslâm Klasikleri için Yardımcı Eserler: 2, İstanbul, 1963, XVI-XIV/XXXV + 320 sayfa, 800 krş.)

İranlı bilgin Prof. Bedüzzeman Fûrûzanfer'in tamamen vesikalara dayanarak ve bizzat Mevlâna'nın eserlerini incelemek suretiyle bugüne kadar bu konuda yapılanların en mükemmeli olarak, yazmış olduğu "*Risale der Tahkik-i Ahval ve zindagân-i Mevlâna Celâleddin Muhammed meşhur be Mevlevî*" adlı kitabı, Prof. Dr. Feridun N. Uzluk tarafından, konuyu çok iyi bildiğinden, güzel ve akıcı bir dille Türkçeye çevrilmiştir.

Bu tercümenin başındaki Nuri Gencosman'ın kısa Önsözz'ünde de belirtmiş olduğu gibi hayatı, daha yaşadığı zamanlardan itibaren efsane ve menkabeyle karışmış bulunan Büyük düşünür, Büyük Şâir ve Büyük Mutasavvif Mevlâna'nın, hayatının ve san'atının, gerçek taraflarını ilmi esasların ışığında ele alan bu eser ilk defa 1936 de daha sonra 1954 tarihlerinde olmak üzere iki defa basılmıştır. Yazar ikinci başkının önsözünde: "Şimdiye kadar Mevlâna'nın, eserlerinin ve hal tercümesinin mütalâasında bilgili notların rehberliği sayesinde yeni belgeler elde etmiş olduğumdan, Mevlâna hakkındaki yeni görüşleri, vesikalara dayanan hal tercümesini, daha izahlı olarak anlatan, müstakil bir telif eser meydana getirme hevesini hep düşünmekte idim. ve devamla: Müellif *Risâleyi* yeniden gözden geçirdi, bazı konuları düzeltti, fakat kitabın eski metnini olduğu gibi bıraktı." demektedir.

Prof. Dr. F.N. Uzluk ise Tercümenin başına koyduğu XVI sayfa önsözünde Mevlâna ve eserleri hakkındaki bazı şahsi

görüşleriyle Prof. Fûrûzanfer'in Mevlâna konusundaki bu ve diğer eserlerine yer vermiştir. Bilhassa bütün esere gerektiği zaman yapmış olduğu ilâve notlar ve açıklamalar, bu tercümenin değerini artıracak niteliktedir.

Ayrıca aslında konuyla ilgili olarak konmuş 15 fotoğraf, tercümede yoktur, fakat Prof. Dr. Feridun N. Uzluk'un büyük bir dikkatle hazırlayarak kitabın sonuna ilâve ettiği "Kitabın İçindeki Söz Başları, Index, Kişi Adları, Kitaplar, Eserler, Milletler ve Kabileler Fihristi" kısım, araştırmalara aranılan kolaylığı sağlaması bakımından önemlidir.

Mevlâna Celâleddin on bölüme ayrılmıştır:

1. ci Bölüm: Ömrünün ilk çağı; 2. ci Bölüm: Öğrenim günleri; 3. cü Bölüm: Devrim ile coşkunluk; 4. cü Bölüm: Eğitimi ile uyarma devresi; 5. ci Bölüm: Hayatının sonu; 6. ncı Bölüm: Mevlâna'nın tasavvuf uluları, bilginleri, ve ediplerden çağdaşları; 7. nci Bölüm: Çağdaş olan padişahlar, Ulu Beyler; 8. ci Bölüm: Mevlâna'nın sûret (fiziyonomisi) ve siyreti (iç âlemi), 9. cü Bölüm: Mevlâna'nın eserleri; 10. cu Bölüm: Mevlâna ocağı, konularını anlatmıştır.

Gerek eserin mahiyetinden, gerekse yazarının fazla sanatlı üslûbundan ortaya çıkan dil ve ifadedeki muğlaklığa rağmen, Mütercim çevirisinde, metne sadık kaldığı gibi konunun zenginliği ve genişliğine uygun, sade ve akıcı bir ifade sağlamayı da başarmıştır. Bu itibarla, *Mevlâna Celâleddin* tercümesi, Mevlâna sahasında çalışanlar için aslı gibi zevkle okunabilecek, aynı zamanda faydalı bir eserdir.

GÜNLÜK'TEN SEÇMELER

(*André Gide*, çeviren: Fuat Pekin, Millî Eğitim Bakanlığı, Dünya Edebiyatından Tercüme, Modern Fransız Edebiyatı: 7, İstanbul, 1963, cilt: I, 279 sayfa, 440 krş.)

Edebiyatta kişi hayatını çeşitli şekillerde anlatabilir; ister roman yazar, ister

mektuplarını bir araya toplar, ister anılarını kaleme alır. Bu sonuncu şekilde de iki yol vardır: ya anılarını günü gününe kâğıda geçirir, ya da ihtiyarlığında oturur hayatının geçmişteki önemli noktalarını bir bir anlatmağa çalışır. Bu iki yoldan birinciye güvenmek daha yerinde olur; yalnızca daha azdır bu çeşitli yazılarda; üstelik daha bir içtenlik vardır. İkinci yol ise unutkanlıklarla, yanlışlarla, gösteriş hastahklarıyla doludur. Bunun içindir ki Chateaubriand'ın *Mezar Ötesi Hatıralar*'ına belge olarak güven daha azdır; oysa Goncourt'ların, Léautaud'ların Gide'lerin günluklerine daha bir güveni olduğu görülür edebiyatçının.

İşte Fuat Pekin, Gide'in *Günlük* adındaki kitabını ele almış, birinci ciltten, yani 1889 dan 1918 e kadar giden bölümden parçalar seçip dilimize aktarmış. Bu seçme işini de kitabın aşağı yukarı ilk yarısından yapmış. Çevirisinin sonuna koyduğu nottan, işi devam ettirmek niyetinde olduğu anlaşılıyor. Fuat Pekin'in; ama vaktisiz ölümü, ne yazık ki bu niyetinin gerçekleşmesine engel olmuş. Bu işi tamamlamayı bir başka arkadaşımızın üzerine alacağını kuvvetle umuyoruz.

Doğum tarihinden de anlaşılacağı gibi Gide henüz yirmi yaşındayken başla-

mış Günlüğünü kaleme almaya. Büyük bir içtenlikle yapmış bu işi. Gide, her gün değilse bile gün aşırı, kimi zaman bir hafta ara ile, ama anıları sıcaklığını, tazeliğini yitirmeden kaleme sarılıyor. Kimi zaman bir bıkkınlık sonucu, uzun zaman kelami eline almadığı, daha doğrusu defterini eline almadığı da oluyor ünlü yazarın. Ama ne çıkar, böyle olduğu zaman bile anılar tazeliklerinden hiç bir şey kaybetmiş değildir. Gide'in başından geçen önemli (!) olayları anlattığı, kendine özgü duyguları belirttiği, şu ya da bu kitap, şu ya da bu sanat eseri, şu ya da bu sanatçı üzerindeki yargılarını açıkladığı oluyor. Bütün bunları öylesine bir içtenlikle yapıyor ki, *önemli* kelimesinin önüne koyduğumuz ünlem işaretinden de anlaşılacağı gibi, hiç önemli olmıyan şeyleri de sanki okuyucuyu ilgilendirmiş gibi açığa vurmaktan çekinmiyor. Çevirmenin seçme sanatı da zaten burada kendini göstermeli. Fuat Pekin'in bu işte ne dereceye kadar başarılı olduğunu burada tartışacak değiliz. Bununla beraber bize öyle geliyor ki, okuyucu kitabı bitirdiği zaman Gide'in gerek kişiliği üzerinde, gerek hayatı üzerinde, gerek duyguları üzerinde yeteri kadar bir kazanmış oluyor.

TÜSTAV

TENNESSEE WILLIAMS

Sırça Kümes

Oyun - Çeviren : Can Yücel
200 kuruş.

JEAN PERRIN

İlim ve Ümit

Çeviren : A. Yakalıoğlu
700 kuruş.

OCTAVE AUBRY

Napoléon'dan Ölmez Sayfalar

Çeviren : Fethi Yücel
350 kuruş.

JEAN-PAUL SARTRE

Gizli Oturum

Çeviren : Oktay Akbal
170 kuruş. (II. baskı)

MARCEL AYME

Clérembard

Oyun - Çeviren : Salâh Birsel
260 kuruş.

JULIEN GREEN

Adrienne Mesurat

Çeviren : Sabiha Rifat
580 kuruş.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

MICHELET

Fransız İhtilâli Tarihi III

Çeviren : Hamdi Varoğlu
600 kuruş.

BERTRAND RUSSELL

Terbiyeye Dair

Çeviren : Hâmit Dereli
500 kuruş. (II. baskı)

STENDHAL

Lamiel

Çeviren : Vahdi Hatay
500 kuruş.

ANATOLE FRANCE

Dilsiz Kadınla Evlenenin Güldürüsü

Oyun - Çeviren : Yılmaz Çolpan
110 kuruş.

GEORGE SAND

Consuelo

Çeviren : Nebil Otman
1.000 kuruş.

W. SHAKESPEARE

Fırtına

Oyun - Çeviren : Haldun Derin
200 kuruş. (II. baskı)

S O N Y A Y I N L A R

F. FER

Mevlâna Celâlettin Hayatı ve Eserleri

Çeviren : Dr. F. Nafiz Uzluk
800 kuruş.

DOSTOYEVSKI

Suç ve Ceza

Çeviren : Hasan Âli Ediz
I. Cilt : 600 krş. II. Cilt : 550 krş. III. Cilt : 680 krş. (III. baskı)

PUŞKİN

Biyelkin'in Hikâyeleri

Çeviren : Hasan Âli Ediz
230 kuruş. (II. baskı)

TOLSTOY

Ölümden Sonra Dirilme

Çeviren : Nihal Y. Taluy
I. Cilt : 775 krş. II. Cilt : 700 krş. (II. baskı)

H. de BALZAC

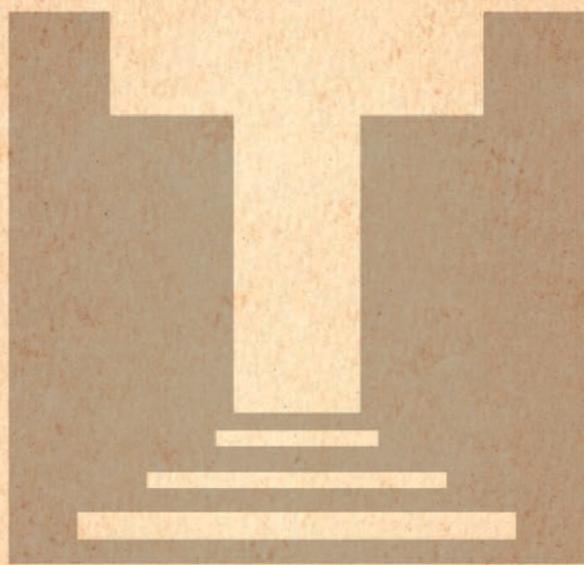
Esrarlı Bir Vaka

Çeviren : Yaşar Nabi Nayır
600 kuruş. (II. baskı)

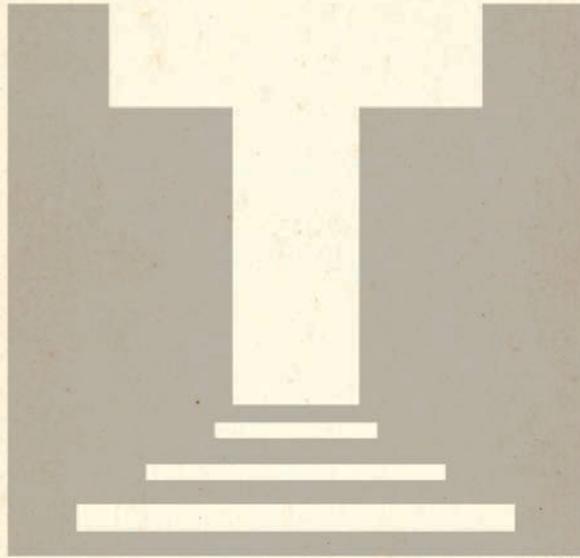
H. de BALZAC

Cousin Pons

Çeviren : Vahdi Hatay
I. Cilt : 520 krş. II. Cilt : 420 krş. (II. baskı)

TÜSTAV

TÜSTAV

No 3495

F. 500 Kuruş